

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

BUXORO MUXANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI

“Yengil sanoat texnologiyasi” kafedrası
5321600 –“Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari” ta’lim yo’nalishidagi
talabalar uchun

«KOSTYUM KREATIV GRAFIKASI»

fanidan maruza

USLUBIY KO'RSATMA

BUXORO-2019

Tuzuvchilar:

«YST» kafedrası
o'qituvchisi D.A.Sadullaeva

Taqrizchilar:

Buxoro shahar «Nilufar -95» m.ch.j.
rahbari N. Hikmatov

«YST» kafedrası
dotsenti N.T. Gafurova

Uslubiy qo'llanma "Yengil sanoat" fakultetining "Yengil sanoat texnologiyalarii" kafedrası majlisida (2019 yil "___" _____ №___-son bayonnoma) muhokama etildi va fakultetining kengashiga tavsiya etildi.

"YST" kafedrası mudiri:

dots. Z.SH. To'xtaeva

Uslubiy qo'llanma "Yengil sanoat" fakultetining kengashida ko'rib chiqildi (2019 yil "___" _____ №___-son bayonnoma) va institutning O'quv-uslubiy kengashiga tasdiqlashga topshirildi.

Fakultet kengashi raisi:

prof.X.Q. Raxmonov

Uslubiy qo'llanma institutning O'quv-uslubiy kengashida ko'rib chiqildi va tasdiqlandi (2019 yil "___" _____ №___-son majlis bayonnoma).

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i:

dots.N.SH.Kuliev

MUNDARIJA

Kirish	
Ma'ruza № 1. Kostyum kreativ grafikasi prydmtyning maqsad va vazifalari	
Ma'ruza № 2. Rasm chizish uchun matyrial va xom ashyolarni tanlash	
Ma'ruza № 3. Odam anotomik tuzilishi va harakat holati	
Ma'ruza № 4. Modyl qomati proportsiyasi	
Ma'ruza № 5. Turli yoshga oid qomat ko'rinishlari	
Ma'ruza № 6 Boshning tuzilishi va uning chizmasi	
Ma'ruza № 7. Qo'lning kafti va oyoq panjalarining chizmasi	
Ma'ruza № 8. Bolalar figurasini chizish tyxnikasi	
Ma'ruza № 9. Ayollar figurasini chizishni tyxnikasi	
Ma'ruza № 10. Erkaklar figurasini chizishni tyxnikasi	
Ma'ruza № 11. Skytchbuk–ijodiy faoliyat elymynti	
Ma'ruza № 12. Skytchbukni yuritishda ijodiy manbaa	
Ma'ruza № 13. Drapirovkalar va ularni shakllarini hosil qilish usullari	
Ma'ruza № 14. Mato fakturasini tasvirlashning asosiy tyxnikalari	
Ma'ruza № 15. Kiyim dytallarini libosda tasvirlash	
Ma'ruza № 16. Eskizlar yaratishda shablon eskizlarini qo'llash va chizish	
Ma'ruza № 17. Tyxnik rasm yaratish.....	
Ma'ruza № 18. Aksyssuarlarni tasvirlash.....	

KIRISH

Davlatimizning muhim vazifalaridan biri, kichik biznes va tadbirkorlik sohasini qo'llab-quvvatlab rag'batlantirish, mamlakatimiz iqtisodiy qudratini, yurtimizda tinchlik va barqarorlikni, ijtimoiy totuvlikni mustahkamlashdan bu soha ulushini yanada oshirish uchun shart-sharoitlar yaratib berishdan iborat. Chunki tadbirkor nafaqat o'zining oilasini, balki xalqni ham davlatni ham boqadi. SHu maqsadda yirik malakali dizaynlarni tayyorlashda xorij tajribasiga tayanib nazariy va amaliy ko'mak berish va sharoitlar yaratish maqsadga muvofiqdir.

Hozirgi vaqtda kiyim sifatiga qo'yilayotgan talablar oshib bormoqda, qaysikim, kiyimning badiiy bezagi (dizayn) asosiy mezon hisoblanadi. Kiyim shakli bo'yicha chiroyli bo'lish bilan birga, ishlatish bo'yicha sifatli bo'lishi kerak. Bularning hammasi bozor va qattiq raqobat qonuni tomonidan qat'iy buyuradi. Bozor ishga chuqur bilim va ijodiy yondashishni talab qiladi. Bu esa faqat malakali mutaxassislar kuchi bilan amalga oshiriladi.

«Kostyum kreativ grafikasi» fanining maqsadi - talabalarga kostyum dizaynining nazariy asoslari, ijodiy kontseptsiyasi, ekologik orientatsiyasini tushuntirish, dizaynda uslub va uslublarni o'rgatish hamda ularni libos yaratish jarayonida tadbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talablarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, badiiy loyihalash jarayoniga ijodiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifasini bajaradi

Ushbu uslubiy ko'rsatmada talaba, bo'lajak mutaxassislarning o'z g'oyalarini kreativ, noan'anaviy usulda qog'ozda tasvirlay olish qobiliyatlarini rivojlantirish va kasbiy mahoratlarini oshirishdan iborat. Odam gavdasi eskizlarini kreativ chizish va rang tasvirini ishlashdagi barcha nazariy, hamda amaliy tavsiyalar, kompozitsiya yaratish bilan shug'ullanish jarayonida amal qilishi lozim bo'lgan eng zarur qonun-qoidalar asosida obrazli ifodasini yaratishi zarur bo'ladi

Bu talabaga kiyimni badiiy loyihalash, kiyimni modelashtirish va moda yo'nalishini rivojlanishida obrazli o'ylashni, fantaziyaning rivojlantiradi, did va ijodiy qobiliyatini takomillashtiradi, kasbiy ko'nikma va bilimni beradi.

MA'RUZA № 1

MAVZU: KOSTYUM KREATIV GRAFIKASI PRYDMYTINING MAQSAD VA VAZIFALARI.

Reja:

1. Kostyum kreativ grafikasi prydmytining maqsadi.
2. Kostyum kreativ grafikasi prydmytining vazifalari.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
6. Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.

Tayanch iboralar: dizayn, kostyum, moda, fason, libos, arxitektura, modyl, uslub, tasvir, san’at, haykaltaroshlik, kostyum, kiyim, uyg’unlik, davr, majmua.

Barchamizga ma’lumki, har bir suveren davlat o’zining betakror tarixi va madaniyatiga egadir. O‘zbekistonning ko’p asrlik tarixi va 25 yillik rivojlanish davri, o’z davlat mustaqilligi va suverenitetini mustahkamlashga qaratilgan taraqqiyoti bu haqiqatni yaqqol tasdiqlab berdi. Bu tarix, bu madaniyatning haqiqiy ijodkori, yaratuvchisi esa haqli ravishda shu mamlakat xalqi hisoblanadi.

Ozbek xalqi azaldan hunarmandchilik bilan shug’ullangan. Ular tomonidan yaratilgan betakror san’at namunalari hozirgi kunda ham dunyo ahlini lol qoldirib kelmoqda.

Davlatimizning muhim vazifalaridan biri, kichik biznes va tadbirkorlik sohasini qo’llab-quvvatlab rag’batlantirish, mamla- katimiz iqtisodiy qudratini, yurtimizda tinchlik va barqarorlikni, ijtimoiy totuvlikni mustahkamlashdan bu soha ulushini yanada oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratib berishdan iborat, chunki tadbirkor nafaqat o’zining oilasini, balki xalqni ham davlatni ham boqadi. Shu maqsadda yetuk malakali dizaynerlarni tayyorlashda xorij tajribasiga tayanib o’quv adabiyotlarni yaratish maqsadga muvofiqdir. Shuning uchun dizayn va tikuvchilik ta’lim yo’nalishlardagi talabalarga kelajakdagi kasbiy faoliyatlarini rivojlantirish uchun **kostyum kreativ grafikasi fani** muhim ahamiyatga egadir. Bu qo’llanma talabalarning kasbiy mahoratlarini takomillashtirishga qaratilgan bo’lib, yetuk mutaxassis bo’lib yetishishlariga zamin yaratadi.

Ushbu qo’llanma ikkala yonalishda: eskiz chizish mahoratini oshirib, chizishni o’rganmoqchi hamda illyustratsiyalardan foydalanib, qoralama eskizlar yaratadigan dizaynerlar uchun mo’ljallangan.

Qo’llanma o’z ichiga, kreativ g’oyalarni qog’ozga tushurish usullari va asosan, o’z ijodiy ishlarinigizdan qoniqish, hamda moda industriyasida yuqori cho’qqilarga erishish **maqsadini** amalga oshirishda, muallif g’oyalarning yanada takomillashtirishning eng qulay usullarini mujassamlashtiradi.

«Kostyum kreativ grafikasi» fani kostyum grafikasini yaratish bo’yicha ko’nikmalarni rivojlantiruvchi, hamda libos eskizlarini chizish va rasmiylashtirishning ilk bor o’rganayotgan mutaxassislar uchun mo’ljallangan. Kostyum grafikasi, rassom ijodini namoyish etishdan tashqari,

o'zida mujassam etgan texnik xususiyatlarini, ya'ni amaliy ma'lumotlarni va tasvirlangan obrazni, kiyim ishlab chiqarish jarayoniga moslashtirishdir.

Ushbu dasturda taqdim etilgan materiallar, mutaxassislarda rasm chizish texnikasini va nazariy materiallarni egallashda, odam qomati va kiyim modellarini to'g'ri chizishga, yangi modellarni yaratishga, badiiy materiallarni qo'llash, bo'yash, matolar va ularning tasviri bilan tanishishga zamin yaratadi. «Kostyum kreativ grafikasi» - umumkasbiy fan hisoblanadi.

O'quv fanining maqsadi va vazifasi

«Kostyum kreativ grafikasi» fanining asosiy maqsadi – kostyum elementlarini va liboslar to'plamlarini yaratishda kreativ fikrlash va ijod qilish qobiliyatini rivojlantirish, funksional, texnik-iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq hamda yuksak badiiy-estetik ko'rinishga ega kostyum shakllarini yaratish va dizayn-loyahasini ishlab chiqish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi – uni o'rganuvchilarga:

- ijodiy tassavurni rivojlantirish;
- loyihalashni ijodiy vazifasini yechish uchun turli ijodiy manbaalarni va kreativ yo'llarni topish;
- evristika turli yo'llarini o'rganish;
- dizayn-loyihani ishlab chiqishda qo'llash bo'yicha ko'nikmalar hosil qilish;
- turli assortiment va jins guruhlarini hamda vazifasini hisobga olib kostyum kompozitsiyasini (kiyim, bosh kiyim, oyoq kiyim va aksessuarlar) yaratish;
- ijodiy g'oyalarni aniq model-konstruksiyalarida aks ettira olish bo'yicha nazariy-amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o'rganishdan iborat.

«Kostyum kreativ grafikasi» fanini o'zlashtirish jarayonida bakalavr:

- grafikada kompozitsiya asosiy qonuniyatlari va vositalari;
- dizayn va grafikaning zamonaviy texnologiyalari;
- mahalliy dizaynni rivojlanishi va o'ziga xos xususiyatlari;
- dizayn maxsulotlarini loyihalash asoslari va rivojlanish istiqbollari;
- kostyum elementlar dizayn-loyihalashning asosiy obyektlari va ijodiy jarayonlari, ularni rivojlanish istiqbollari;
- zamonaviy uslublar va dizayndagi trandlar haqida tasavvurga ega bo'lish;
- dizayn va modaning zamonaviy yo'nalishini;
- moda sanoatida grafik tasvirlarni zamonaviy texnologiyalarni;
- loyihalash jarayonini ijodiy manbaalari;
- yangi modellarni mustaqil tanlash va asoslash;
- kostyum elementlari konstruksiyalarini;
- dizayn-loyihalash usullarini bilish va ulardan foydalana olish;
- yangi modellarni loyihalashda loyiha oldi tadqiqotlarini o'tkazish;
- funksional texnik-iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq hamda yuksak badiiy-estetik ko'rinishga ega kostyum shakllarni yaratish va dizayn-loyixasini ishlab chiqish;
- namuna va modellarni (maketlarni) materialda bajarish;
- liboslar to'plamlarini yaratishda kreativ fikrlash va ijod qilish qobiliyatlarini rivojlantirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak;
- texnik rasmlarni chizish;
- kostyumni tashqi ko'rinishi bo'yicha taxminiy bichimini chizish;

kiyim detallarini chizish malakalariga ega bo'lishi kerak.

Dizaynda ish jarayoni nimasi bilan o'ziga jalb etadi? Ijodiy manbada izlanish yoki undan ilhomlanish deb nima nazarda tutiladi? Qaysi biri avvalroq shakllanadi? Vazifasiga ko'ra eskizlar va illyustratsiyalar qanday chiziladi?

Eskiz namunalarini loyihalashtirish jarayondagi barcha paydo bo'ladigan savollarga ushbu darslikdan javob topiladi. Biroq, dizaynning sohaga oid malakasi va rassomlik qobiliyati unda qiyofani mukammal tasvirlash ehtiyoji asosiy hisoblanadi, ommabopligiga qaramasdan g'oyaning oddiy- ligi boshqacha tus olishi mumkin. Qo'llanmada grafikaning bazaviy kursi, eskiz yaratish

uchun zarur bo'lgan texnika va materiallar haqida asosiy ma'lumotlar shuningdek, dizaynning asosiy g'oyasi, model rasmlari namunalari keltirilgan, o'z uslubini yaratish bo'yicha izlanishlar, tikuv ustaxonalari uchun mo'ljallangan yanada mukammalroq va aniqroq texnik rasmlarni yaratish imkoniyatlari haqida bayon etilgan. Materiallar va texnikadan tashqari, kitobda ijodiy jarayon haqida so'z yuritilgan, matolarga alohida e'tibor berilgan, bozorni, ishlab chiqarish tendensiyalari va bosqichlarini o'rganishda foydalaniladigan ranglar haqida tasavvurlar, modellash, maneken bilan ishlash va bir nechta kerakli maslahatlar yoritilgan.

Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirishga yo'naltirilgan makro iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, va yuqori iqtisodiy o'sish suratlari saqlab qolish, milliy iqtisodiyotni raqobatbardoshligini oshirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojini faol rag'batlantirish investitsiyaviy muhitni yaxshilash orqali mamlakatimiz iqtisodiyot tarmoqlari va hududlariga horijiy sarmoyalarni jalb etish, harakatlar strategiyasining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biridir [3]. Buni amalga oshirishda dizayner tomonidan yaratilayotgan mahsulot bugungi moda urflariga xos bo'lishi iste'molchilarning talablaridan biridir.

Moda - bu shaxsiy siymoni madaniylashtirish, o'z tashqi ko'rinishini ifodalash san'atidir. **Uning asosiy maqsadi** - tashqi ko'rinishning eng jozibali va e'tiborli qirralarini ajratib berishdir. Moda kiyim garderobiga alohida e'tibor berishga, shaxsni turli ko'rinishda ifodalashga, uning xususiyatlarini ko'rsatishga imkon beradi. Ushbu qo'llanmada berilgan nazariy materiallar kostyum grafikasini yaratish bo'yicha ko'nikmalarini rivojlantiruvchi, hamda libos eskizlarini chizish va rasmiylashtirishni ilk bor o'rganayotgan dizaynerlarni yetuk mutaxassis darajasiga erishish uchun mo'ljallangan.

Ma'lumki, **chizma tasvir** - har qanday badiiy amaliyotning asosiy tayanchi, modelyemning ijodiy ishining rivojlanishiga yagona ishonchli poydevordir, umuman tasviriy san'at har bir ijodkor shaxs uchun juda keng faoliyatlar maydonidir. Rasm chizishni puxta egallash barcha san'at turlarida muhim o'rinni egallaydi. Modelyer tomonidan rasmni samarali qo'llash, ilhomlanishdan to katalog, jurnal va reklamalar uchun yakunlangan noodatiy uslubning ekspressiyasigacha bo'lgan bosqichlarni o'z ichiga oladi. Kostyum grafikasi, rassom ijodini namoyish etishdan tashqari, o'zida mujassam etgan texnik xususiyatlarini, ya'ni amaliy ma'lumotlarni va tasvirlangan obrazni, kiyim ishlab chiqarish jarayoniga moslashtirishdir.

Ijod - rassom faoliyatining ajralmas qismi bo'lsa ham, texnik rasmni chiza olish mahoratiga yo'naltirilgan o'qitish jarayoni natijasida ega bo'lish mumkin.

Bu qo'llanmada taqdim etilgan materiallar, dizaynerda rasm chizish texnikasini va nazariy materiallarni egallashga, odam qomati va kiyim modellarini to'g'ri chizishga, yangi modellarni yaratishga, badiiy materiallarni qo'llash, bo'yash, matolar va ularning tasviri bilan tanishishga zamin yaratadi.

Dizayn mukammallashtirish jarayonida eskizni ijodiy ish sifatida to'ldirilishi uchun qo'shimcha rang va faktura, hamda shakl uyg'unligida yaratiladi. Yana shuni ko'rish mumkinki, ishchi eskizlar yaratish uchun texnik rasm va maxsus eskizlar ishlab chiqishda konstruktiv va proporsional nisbiyligiga ega. Bundan tashqari kitobda libosni to'ldiruvchi aksessuarlar haqida, chizish usullari va mulohazalar keltirilgan bo'lib, g'oyalaringizni aniq tasvirlashga yordam beradi. So'ngi bob xalqaro guruhdagi dizaynerlari va rassomlari tomonidan yaratilgan mavsumiy moda eskizlari va illyustratsiyalarini turli tumanligini ko'rsatadi. Bu tasvirlar yanada ijodiy ilhom berib, namoyish etilgan barcha uslublar, ijodiy uslublar, ijodiy maqsadga erishishda tayanch bo'ladi.

Nazorat savollari:

1. Kostyum kreativ grafikasi fanining maqsadi?
2. Kostyum kreativ grafikasi fanining vazifalari?
3. O'qitilayotgan mutaxassislik uchun fanning dolzarbligi?

MA'RUZA № 2.

MAVZU: RASM CHIZISH UCHUN MATYRIAL VA XOM ASHYOLARNI TANLASH

Reja:

1. Dizaynerning ish joyi
2. Asosiy materiallar va jihozlar (Bazaviy komplektlash)
3. Mutaxassislik uchun zaruriy jamlanmalar: Experimental va sohaga oid
4. Qo'llaniladigan qo'shimcha jihozlar.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017, 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
6. Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.

Tayanch iboralar: dizaynyr, ish joyi, rasm, libos, qalam, qog'oz, format, sprej, bo'yoqlar.

Dizaynerga murojat qilinganda, uning ijodiy faoliyatini boshlashdan avval, unga ijod qilishi uchun material va jihozlar zarurligi hamda foydalanilish turlicha bo'lishini kuzatish mumkun. Tavsiyalarga ko'ra ish bir necha oddiy qog'oz va oddiy qalamlardan boshlanishi maqsadga muvofiqdir. Ish tasvimi qog'ozga to'g'ri va chiroyli tarzda joylashtirishdan boshlanadi, so'ng har bir narsani o'zaro joylashishi, ular orasidagi masofalar nisbatlar aniqlanadi. Bunda qalam yyengil, qog'ozga ortiq darajada bosmasdan ishlatilishi kerak.

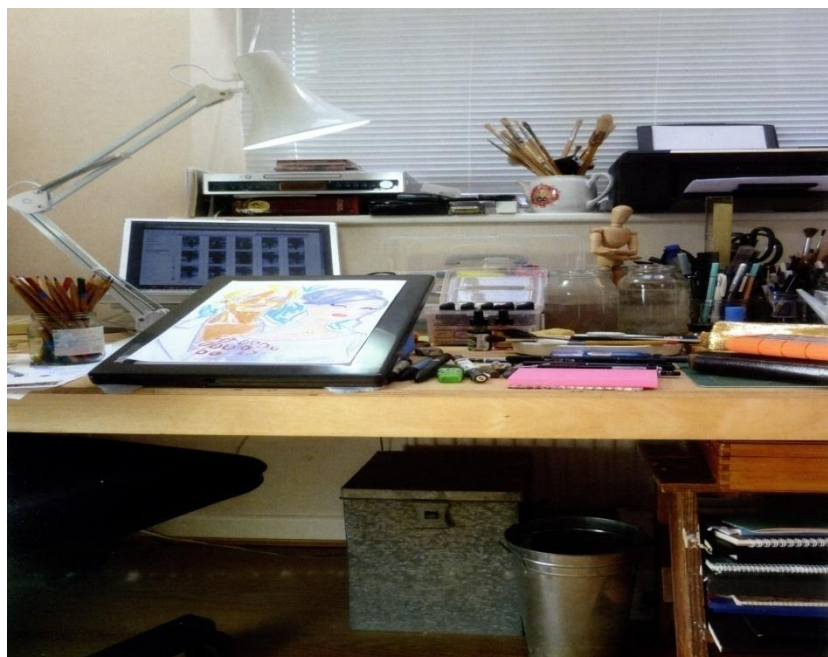
Rasmning samarali natijasiga qo'lni ishlatish texnikasi, rasm chizish tezligi, qalamni bosish darajasi ta'sir ko'rsatadi. Bu bo'limda kostyumning kreativ grafikalarini yaratish uchun dizaynerga zarur bo'lgan materiallar ro'yxati keltirilgan.

Dizaynerlar tomonidan qo'llaniladigan zamonaviy materiallar modelni aniqroq tavsiflashga, mato teksturasini ifodalashga va rasmni yanada tushunarli, hamda ko'rgazmali bo'lishiga imkon yaratadi. Zamonaviy libos namunalarini chizishda turli vositalar qo'llaniladi. Bunda dizayn sohasidagi professional mutaxassislar tomonidan odatda qo'llaniladigan materiallar ham berilgan. Ishda plastik vositalar qanchalik ko'p ishlatilsa, loyiha eskizlari ham shuncha boyitilgan bo'ladi.

Dizaynerning ish joyi

Etyudnikdan har yerda foydalanish mumkin, ammo dizayner uchun uning talablariga mos tashkillashtirilgan aniq maxsus ish joyi bo'lishi zarur. Ranglar bilan ish olib borish jarayonida, ish joyi tabiiy yorug'lik manbai bilan ta'minlangan bo'lishi, bunda yorug'lik derazadan yoki harakatli kunduzgi lampalar (nurning to'liq spektr) orqali yetkazilishi va tanlangan joy e'tibomi bir yerga jamlashga imkoniyat yaratishi kerak. Ish jarayonida dizayner uchun stol va kresloni mustahkamligi, hamda qulayligi ta'minlanishi muhimdir.

Ko'pgina dizaynerlar qiya yuzada chizishni xush ko'radilar. Bunday vaziyatda tirgakli chizmachilik doskadan foydalanish mumkin. A2 yog'och doska ham foydalanish uchun eng yaxshi ish quroli bo'lib, faqat katta hajmdagi joyni egallaydi. Eng kichik o'lcham A3 formatdir.

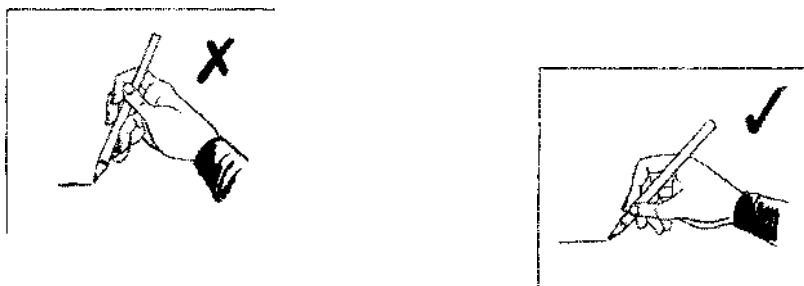

1-rasm. Dizaynerning ish joyi

Asosiy materiallar va jihozlar (Bazaviy komplektlash)

O‘z ijodiy ishidan mamnun bo‘lgan dizayner bir vaqtda faqatgi- na bir nechta, oddiy ruchka va qalam bilan cheklanmasdan, balki turli xil tarkibdagi rangli qalamlar, rangli ruchkalar, turli xildagi qog‘ozlar va qo‘shimcha yelim vositalari dizayner yonida bo‘lishi lozim.

Qalam va ruchkani to‘g‘ri ushlash. Dizaynerlar ishlatadigan turli xil materiallarni ko‘rib chiqishdan oldin, qalam yoki ruchkani to‘g‘ri va noto‘g‘ri ushlash usullari orasidagi farqlarni aniqlab olish zarur. Bunda ming yillik tajribaga tayangan holda, chizgilar orqali ma‘lum bir qiyofani yuksak darajada ko‘rsatib berilishi, dizaynerning o‘z texnikasini shakllantirishi va umuman olganda ularni o‘zlash- tirishiga asos hisoblanadi.

2-rasm. Qalam va ruchkani to‘g‘ri ushlash

Asosiy jihozlar: Hozirgi kunda oddiy qora qalamning juda ko‘p turlari mavjud. O‘rtacha yumshoq qalamlardan tortib, juda ham qattiq qalam turlari shular jumlasidandir. Tariximizga nazar tashlaydigan bo‘lsak, ibtidoiy davrlarda odamlar g‘orlarga, tog‘u toshlarga turli xil tasvirlarni turli tasvir vositalari yordamida ishlab qoldirishgan. Ammo rivojlanish jarayonida tasvir vositalari ham takomillashib bordi. Oddiy qora qalamlar ham shular jumlasidandir. XVI asrda Angliyada grafit konidan topilgan tayog‘chalar rasm chizishda qo‘llanilganda, ularning qog‘oz yuzasida juda ham nafis va chiroyli chiziqlar tushira olish xususiyatiga ega ekanligi aniqlangan. Shu kunlarda foydalanilayotgan oddiy qora qalamlar XVII asming oxirida fransuz olimi N.Kante tomonidan kashf etilgan bo‘lib, ularni yog‘ och moslamasiga yopishtirib ishlatish taklif etilgan. Bunday qalamlardan ko‘proq xomaki rasm ishlash yoki kompozitsiya eskizlari tayyorlashda foydalaniladi.

- Qalamlar qattiqligi va yumshoqligi bilan farqlanib, “H” qattiq qalamlar va “B” yumshoq qalamlar deb ataladi. Chiziqning barqarorligi va ifodaliligi quyidagi ikkita omilga bog‘liq: chizish

vaqtida qog'ozga bosish va qalamning qattqlik darajasi. Rasm chizish jarayonida a'lo natijaga erishish uchun qalamning yon qismidagi harflarga e'tibor berish kerak, chunki ular qalamning qattqlik darajasini bildiradi. Qalam turlarining qattqligi va yumshoqligi yuqori darajada bo'lishi kuzatiladi, bunda qattqligi turlicha bo'lgan qalamlar "H" toifaga va yumshoqligi turlicha bulgan qalamlar "B" toifaga kiruvchi qalam turlarini sirasiga kiradi. Binobarin, "H" dan "B" gacha bo'lgan qalamlar sust chiziqlarni chizishda, qoralama eskizlarni dastlabki bosqichida qo'llaniladi. "B" dan "6 V" gacha bo'lgan qalamlar, chizilgan rasimga hajm berishda, bosimni o'zgartirib bir vaqtning o'zida yumshoq chiziqlarni va aniq to'q shtrixlar birikmasini yaratishda ishlatiladi.

- Rasmni ifodalashda yumshoq va noaniq samaraga erishish uchun qo'llaniladigan **rangli qalamlar (mellar)ning** ranglar ko'lamini keng, yaxshi tusga ega va suvda eruvchan bo'lishi lozim. Melli qalamlar ko'mirga o'xshash xususiyatga ega, ularni ingichka chiziqlar chizish, keng qamrovli tuslar berish, hamda pastel qalamlar bilan qo'shib ishlatish mumkin.

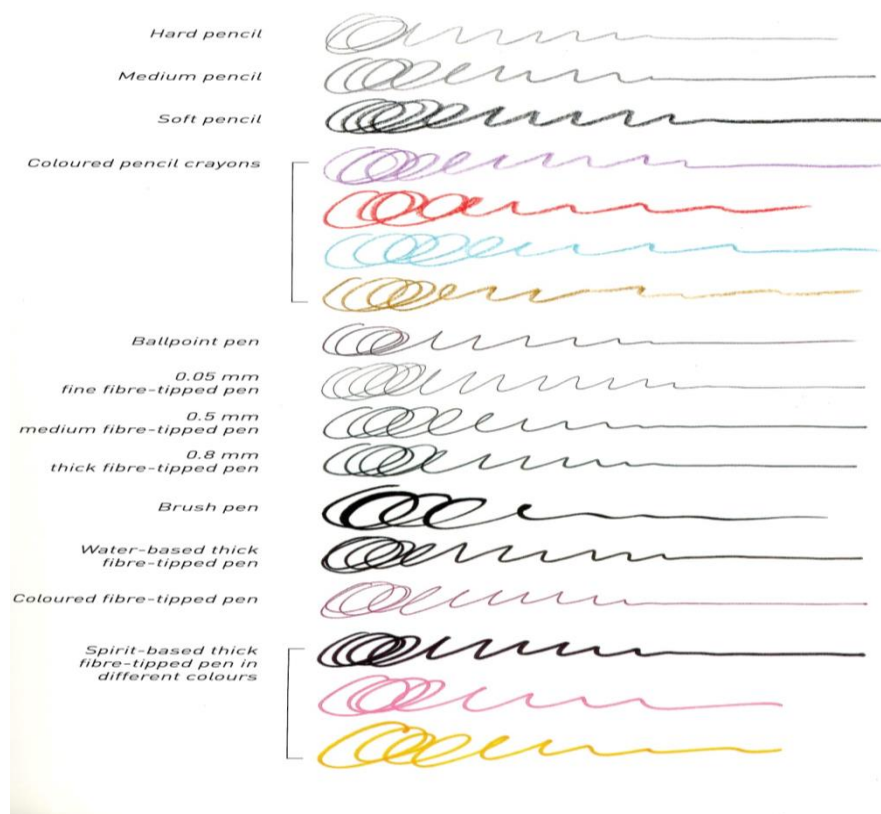
- **Gel siyohli sharikli va roller-ruchkalar** keng ko'lamli hammabop bo'lib, foydalanish uchun qulaydir. Bunda ruchkalarni chizma asboblari singari ushlash va ishlashga qulay bo'lganlarini tanlash zarur. Mo'yqalam dizaynerga turli qalinlikdagi, tez, mohir va ifodali mujmal chiziqlarni yaratishga imkon beradi.

- **Tush (pero ruchka)** - yuqori bo'yovchi xususiyatga ega suyuq substansiya bo'lib, agar quyuq tush bilan ishlansa, unda suv bilan aralashtiriladi, natijadato'liqlik, shaffof, ingichka chiziqli, aniq va kontrast eskizlarni yaratishga imkon beradi. Qayd qiluvchi spreylar, eskizni yakunlagandan so'ng, qalam, ko'mir va pastelni qayd qilishda qo'llaniladi.

- **Stipler, yelim, niqoblovchi va ikki tomonlama tasmalar** materiallarni umumlashtirishda, qatlamlarni qayd qilish va birlash- tirishda, chizma atroflarini niqoblashda qo'llash zarur.

- **Stikkerlar albomga material** bo'lagini va boshqa elementlarni qo'shishda ishlatiladi.

Tasviriy san'at turi sifatida chizmatasvir ishlaganda muhim bir jihatga e'tibor qaratish zarur. Tekislikdagi buyumlar uch o'lchamli tasvir asosiga ega bo'lib, haqqoniy tasvir yuzasida namoyon bo'ladi. Bu uning hayotdagi real aksi. Rassomning vazifasi hayolotni emas, balki borliqqa taqlid qilib asar yaratishdir. Chizma tasvir - bu turli vositalar yordamida tasvirlanayotgan borliq bilan dialektik yaxlitlikni tashkil etadi.

3-rasm. Turli xildagi tasviriy vositalar

Mutaxassislik uchun zaruriy jamlanmalar: Experimental va sohaga oid

O'z layoqatingizdan kelib chiqan holda qat'iy ishonchga ega bo'lish uchun keng qamrovli mutaxassis sifatida o'z usulingiz yo'nalishini aniqlash tajribalar orqali erishiladi. Bunda tarkibi "Quruq" va "Nam" bo'lgan materiallar tasniflanadi. Bundan tashqari birqancha turdagi qog'ozlar tarkibini va tayorlash usullarini o'rganish muhim.

Tarkibi quruq materiallar:

- **Grafitli qalamlarning** qattiq turida juda ingichka, nimjon chiziqlarlami, hamda barmoq bilan yurgizish mumkin bo'lgan to'q va yumshoq chiziqlargacha chizishda foydalaniladi. Grafit - qalamlar o'zagini tashkil etadigan qo'rg'oshin-kulrang modda nazarda tutiladi, u ixtiyoriy modelni chizishda ommabop asbobdir. Bu oson o'chiriladigan, batartib aniq chiziq qoldiradigan, ishlatishda o'zagini paydo qilish bilan kifoyalanadigan material.

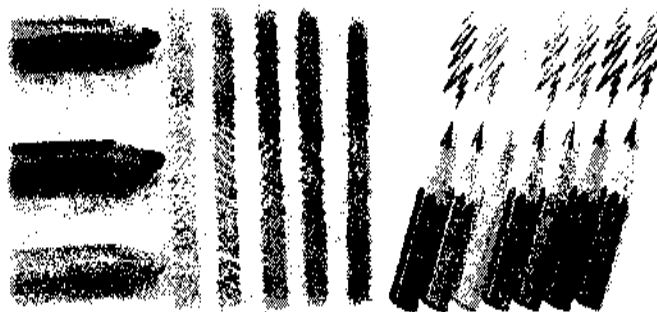
- **Chinagraph mumli qalamlar** har qanday yuzada dadil chiziq-lami chizishda ishlatiladi.

- **Conte qamlari** - pastel mellari bo'lib, uning yordamida juda yumshoq, hamda to'q va aniq bo'lmagan chiziqlar yaratish mumkin.

- **Ko'mirli qalamlarning** asosi pista ko'miming qalam ko'rinishidagi shakli bo'lib, uning turlicha navlari mavjud. Ko'mir yordamida turli xil o'ta yumshoq va ingichka chiziqlardan to'q va qalin chiziqlargacha chizish mumkin.

- **Chalk (tarkibi quruq)** pasteli qattiq yoki yumshoq shaklda bo'lishi mumkin. Moybo'yoq (pigment), loy (glina) va arab yelimi (gummiarabik), shuningdek, bo'yoqlar bilan birga ularning qiymati tiniq moybo'yoq tarkibiga ta'sir qiladi. Uch asosiy ranglar birikmasidan hosil bo'lgan ranglar birikmasida tarkibi moy bo'yoq miqdori ko'p bo'lib, oq rang qo'shimchasi oshirilganda bo'yoq qiymati pasayadi. Qiymati yuqori bo'yoqlardan mashg'ulotlarda tajriba o'tkazish maqsadga muvofiq bo'lmadi.

Moyli pastellar asalari yoki mineral mumi va qurimaydigan vazelin bilan bog'langan moybo'yoqdan tarkib topgan. Ular dadil, tuzilishli chiziqlarni hosil qilishga, tez bajariladigan qoralama eskizlarni chizishga ishlatiladi. Bunday moyli pastellarning yana bir xususiyati ularning katta hajmdagi maydonlarda ishlatilishi va bir xil tiniq rang hosil bo'lishi uchun yorug'roq ranglardan foydalanib aralashtirilishidir.

4-rasm. Rangli qalamlar.

Tarkibi "nam" materiallar:

- **Markerli ruchkalar** (tarkibi spirtli) ranglarning fantastik ko'lamiga ega. Har bir pero ikki xil o'lchamli uchga ega bo'lib, ularni universalligini ta'minlaydi, tiniq ranglar olishning tez va samarali usuli hisoblanadi.
- **Akvarel** - rang tasvining eng nozik tasvirlash vositalaridan biri. Qadimdan akvarel o'zining nafisligi va ranglarning yorqinligi bilan ko'pgina rassomlarni qiziqtirib kelgan. Akvarel lotincha so'z bo'lib, «suv bilan suyultirib ishlatiladigan bo'yoqlar» ma'nosini anglatadi. Akvarel tarkibiga bo'yoq moddasi (o'simlik yoki ma'danlarning mayin qilib yanchilgan kukuni) va biriktiruvchi modda sifatida olcha elimi, glitserin va ozroq asal kiradi. Bular hammasi suvda osongina eriydigan bo'lgani uchun bo'yoqqa suv qo'shib suyultirib ishlatiladi.

Akvarelda oq rang ishlatilmaydi. Uning o'zining oq qog'ozning o'zi o'taydi. Qog'oz oppoq, etarli darajada qalin va yuzasi g'adir-budir bo'lishi zarur. U agar juda silliq bo'lsa, sathida ranglar etarli darajada yotmaydi. Narsa va buyumlar tasvirlarini bo'yash jarayonida umumiydan xususiyga yoki aksincha, xususiyan umumiyga qarab boriladi, nihoyat ish yaxlitlash bilan yakunlanadi.

Akvarel asosan arab yelimi (gummiarabik), glitserin va rangli moybo'yoqdan iborat bo'lib, tushdan farqli yumshoq ranglar gammasini beradi. Akvarel bo'yoqlari suv va moyqalam

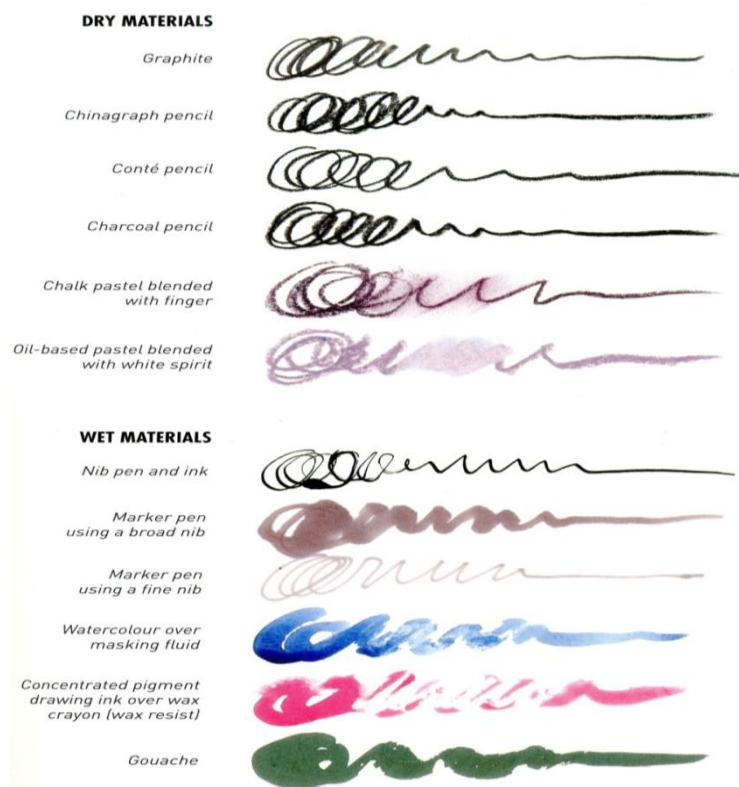
yordamida turli qalinlikdagi chizgilar qog'ozga tushiriladi. Tonal ranglar hosil qilishda akvarel bo'yoqlari takroran foydalanish natijasida hosil bo'ladi.

Akril bo'yoqlari - bu eng zamonaviy badiiy vositadir. Akril bo'yoqning asosiy tavsifi - ulaming o'zgaruvchanlik imkoniyatining borligidir. Ular jilosiz yoki shaffof bo'lishlari mumkin, bu esa eskizning nozik bezagini hosil qilish imkonini yaratadi.

• **Guash** - asosi suvdan iborat, shaffof bo'lgan suyuqlik bo'lib, tekis rang yotqizish uchun qo'llaniladi. Tarkibi turlicha bo'lishiga qaramasdan guash va akril bo'yoqlari o'xshash tavsifga ega. Guash bo'yoq'i akvarel bo'yoq'ining tamoman aksi bo'lib, u kabi tiniq, jarangdor tus bermaydi. Ranglari yorug'likni yutganligi sababli uning tagidagi qog'oz ko'rinish, sezilib turmaydi. Tarkibi esa akvarelniki singari - bo'yoq kukuni va uni bog'lovchi moddalardan iborat. Ammo ular maxsus yog'och yelimi bilan mo'tadil nisbatlarda aralashtirilgan bo'ladi. Guash bo'yoq'ining yana bir muhim jihati uning oq bo'yoq bilan aralashtirib ishlatilishidir. Shuning uchun uning ranglari unchalik jarangdorlik kasb etmaydi. Bo'yoqni ishlatish uchun mo'yqalamlar ham maxsus tanlanib olinadi va ular juda yumshoq bo'lganligi, bir oz dag'alroq bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Tasvir ishlanadigan sath, ya'ni qog'oz yoki karton ham silliq bo'lgan yaxshi. Uning yuzasi iloji boricha elimli qoplama (grunt) bilan ishlov berilgan bo'lishi zarur. Shunda uning sathiga guash bo'yoq'ini yaxshi surtish mumkin bo'ladi. Guash ko'pincha grafik ishlarni, bezaklarni, plakatlarni ishlashda va qisman rangtasvirlarni bajarishda foydalaniladigan, suv qo'shib ishlatiladigan, tez quriy- digan bo'yoqdir. U bilan tasvirlar bajarishning murakkabligi shundaki, bo'yoq surtilgan paytida to'q, qurigandan keyin esa ochlashib ko'rinishidir. Shu jihatini hisobga olib turilmasa ranglar orasidagi muvofiqlikni ushlab turish ancha qiyin kechadi. Buning uchun odatda har bir surtiladigan asosiy ranglar alohida-alohida maxsus idishchalarda tayyorlanib olinib, so'ng unga bir oz boshqa qo'shimchalar aralashtirib tasvir ishlanadi. Ranglarni ishlatishda, uning to'q-ochligi, rang tuslarining qanday topilganini doimo tekshirib, bilib turish uchun bir bo'lak qog'ozga tayyorlangan aralashmani surtib aniqlab, so'ng qo'llansa maqsadga muvofiq bo'ladi.

• **Mustahkamlovchi sprej** - qalam, pastel mellari, ko'mirli qalam va mumli qalamlarni qog'ozga mustahkamlash va illyustratsiyasini to'ldirish uchun ishlatiladi.

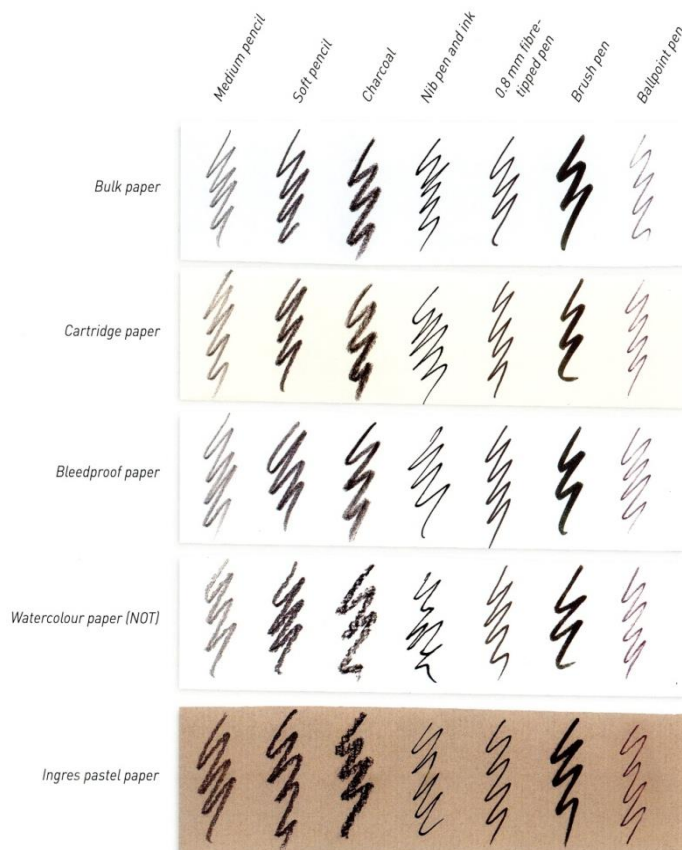
• **Yelimli Sprej** - tekislikga haim va faktura berishda qo'llaniladi. Undan foydalanish jarayonida ishlash ochiq joyda tavsiya etiladi.

5-rasm. Tarkibi quruq van am materiallar

Qo'llaniladigan qog'oz: Qog'oz modelerlarda ko'proq qo'llaniladigan material bo'lib, unda rasm chiziladi, loyihani taqdimoti davrida eskizni odatda mato namunalari to'ldiradi. Qog'ozning turlicha navlari mavjud, uni tanlashda, nima bilan chizishni aniqlashimizga bog'liq. Rasm chizish uchun original ko'rinishdagi va formatdagi qog'ozni tanlash ijodiy siymolarga yangi o'zgacha qo'shimcha bo'lishi mumkin.

Mayda donali va satinli qog'ozlarda kulrangning barcha gammasini qo'llash, aniq eskizlar yaratish, grafitli va rangli qalamlarda ishlash yaxshi natijaga erishiladi. Rangli qalamlar bilan oq silliq qog'ozda eskizlarni chizish, sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bunday qog'ozlarda flomaster bilan ishlash yaxshi samara beradi. Flomaster bilan ishlashda ko'proq Layot - qog'oz mos keladi. Uni yuqori singish xususiyatga ega bo'lishi siyohni o'ziga yaxshi shimib oladi.

6-rasm. Qo'llaniladigan qog'oz turlari

- Yirik donali qog'ozlar modeler tomonidan chizilgan rasmlarga to'g'ri kelmaydi, chunki qog'ozni bo'yaganda mayda oq dog'lar hosil bo'ladi. Bu esa, rasmning aniqlik sifatini kamaytiradi. Ko'proq o'rtadonali qog'oz - Kanson tavsiya etiladi. U o'rtacha qalinlikda va turli ranglarda bo'ladi. Akvarel bilan ishlash uchun maxsus qog'oz talab etiladi. Bunda yuqori singish xususiyatli o'rtadonali qog'ozlar ma'qul keladi (zig'ir va paxta tola, sellyulozadan ishlab chiqilgan).
- Rasm chizish uchun bloknot turli xil formatda va sifatda bo'ladi. Varaqlarining o'lchami va qo'llanilishda osonligi bilan farqlanadi. Odatda, ulardan loyihalarni yaratishda foydalanilmasada, boshlang'ich g'oyalarni belgilab qo'yishda, qoralama eskizlarni chizishda, ilhomlangan eskizlar suratini yoki materiallar bo'lagini yopishtirishda qo'llanilishi mumkin.

7.Qo'llaniladigan qo'shimcha jihozlar.

Dizaynning ijodiy ishiga avvalgi bo'limda ko'rsatib o'tilgan materiallardan tashqari zamonaviy jihozlar ham zarurdir.

- **Laytbokslar** rasm chizish uchun qog'ozda bevosita ishlashni xush ko'radiganlar uchun foydalidir. Agarda nusxa ko'chirish kerak bo'lsa, rasmning qog'oz bo'lagi joylashtirilib, chegarasi ustidan yurgiziladi.
- **Kompyuter, printer va skaner** ijodiy faoliyat jarayonida foydali bo'lib, dizaynga zamoriaviy yondashish imkoniyatini yara tadi. Shaxsiy kompyuter Photoshop, Illustrator, Corel v 2D zamonaviy dasturlar bilan ta'minlangan bo'lishi kerak. Bugungi kunda tasvirlarning sifatini yaxshilashning ko'p usullari mavjud: tekstura va rangni qo'shish, skaner qilingan rasmning masshtabini o'zgartiri, bir necha rasmlarni birlashtirish yoki suratlar, tasvirlar, va matnlar qo'yib kollajlar yaratish. Biroq, ijodkor esda tutushi lozim bo'lgan fikrlardan biri bu: "... ushbu uslublar yaratuvchanlikni mukammallashtirishmaydi hamda ular faqatgina g'oyalarni amalga oshirish vositasi bo'lib qo'llanilishi lozim..." (Patrik Morgan).

1-modulga oid nazorat savollari:

1. Dizaynning ish faoliyati to'g'ri tashkillashtirishi uchun xonani jihozlashda qanday vositalar bo'lishi kerak?
2. Qalamning qattqlik darajasi nimaga bog'liq va u qanday sharoitlarda qo'llaniladi?
3. Rasm chizish uchun qo'llaniladigan qog'oz turlarini aytib bering?
4. Dizayn sohasida qo'llaniladigan qanday zamonaviy dasturlarni bilasiz?

2-modul. Odam tanasini o'rganish

MA'RUZA № 3

MAVZU: ODAM ANOTOMIK TUZILISHI VA HARAKAT HOLATI

Reja:

- 1.Odam anotomik tuzilishi.
- 2.Odam harakat holati.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
6. Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.

Tayanch iboralar: moda, plastik anatomiya, odam, qomat, odam qiyofasi, ayol, erkak, chizish, harakat.

Moda eskizlarini ishlab chiqishagi ilk qadam bu libosni yaratishda qomat tuzulishdir. Natijada, anatomik odam qomatini model qomat eskizlari yaratishda asosiy tayanch bo'ladi. Yahshi natijaga erishishda bazaviy odam qomatining silueti asos qilib olish maqsadga muvofiq. Bu bobda ayol va erkak qomat tuzilishi va proporsiyalarini yoshga nisbatan tug'ri batafsil holatda; turli hildagi turish holatlarini chizish, ya'ni statik va dinamik hamda tana a'zolarining, qo'l, oyoq, soch va yuz qismini alohida o'rganib chiqiladi.

Mukammal malakaga ega bo'lib, fiziologik model qomatini shakllantirilganda o'z ishlash uslubingiz rivoshlantirish muhim hisoblanadi, bundan tashqari bobda odamni ilhomlantiruvchi turli hildagi kompozitsiyalar va uslublar keltirilgan.

Moda sohasida mutaxassis bo'lib yetishib chiqayotgan talabalardan odam qomatini tasvirlash katta kuch, hamda qonun- qoidalar va timsollar orqali ifodalangan go'zallik qonunlarini izlash va qayd qilishni talab etadi. **Qonun - qoidalarni o'rganish** - bu odam qomatini to'g'ri chizish uchun zarur bo'lgan baza bo'lib, eskizda ijodiy yondashuv bo'lishiga qaramasdan, kiyim tuzilishi odam qomatiga moslangan bo'lishini hisobga olish zarur. Odam qomati tahlil natijasida, akademik chizma tasvir asosida o'rganilib, moda usuliga moslashtirilgan holda uslublashni o'rganish, ya'ni tananing turli qismlari orasidagi nisbatlarni to'g'ri saqlagan holda, odam qomatining ayrim proporsiyasini o'zgartirish nazarda tutiladi.

Tasviriy san'atni plastik anatomiya tasavvur etish qiyin. Malakali rassomlar chizmatasvir, rangtasvir, grafika va haykaltaroshlik san'atida inson qomatini haqqoniy bajarishda, uni jonli shakllantirishda plastik anatomiya oid ma'lumotlarni mukammal bilishlari lozim. **Plastik anatomiya** fani odam tanasining umumiy anatomik tayanch - harakat tizimidagi suyak va muskullarning tuzilishi, shakl, ularning birikishi, bo'g'im turlari va ulardagi harakatlarning ma'lumotlaridan tashqari, odamning dinamik va statik holati, tashqi fazo, bo'shliqda tana og'irligi muvozanat saqlash, hamda tana turli qismlarining nisbatlarini o'rgatadi. Gavdaning holati o'zgarganida suyak va muskullar holatining odam qiyofasiga qanday ta'sir etishini bo'lajak dizayner rassomlar plastik anatomiya orqali o'rganadilar.

Ma'lumki, inson qomatini chizish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Bunda albatta akademik rasm ishlash amallari qo'llaniladi. U esa oddiydan murakkabga o'tib borish orqali yuzaga chiqariladi. Odam tasviri talabalar, uni endi chizishni o'rganayotganlar uchun ancha

murakkab ishdir. Bu sohaning nazariy qismini o'qib, o'rganish mashqlar uchun chiziladigan vazifalar sifatini oshirishning omilidir. Chunki nafaqat yillar, balki asrlar davomida akademik rasm chizish sirlari ochilib, tadqiq etib, takomillashtirilib kelinmoqda. Shundan ma'lumki, o'ziga xos, inkor etib bo'lmaydigan tamoyillar, qonun-qoidalar vujudga kelgan. Ularga amal qilinishi ayniqsa, o'rganuvchilarga yordam beradigan zo'r omildir.

Odam qomatini to'liq tasvirlash, uning bosh qismini chizish amallari to'liq o'zlashtirilib olingach boshlangani ma'qul. Shunda dastlabki mashqlardanoq etarli samaraga erishish mumkin bo'ladi. Asosiy e'tibor tanani tadqiq etish va tasvirlash ishiga qaratiladi. Ma'lumki, inson qaddi-qomatining o'z o'lchamlari, mutanosiblik tamoyillari mavjud. Masalan, yosh bola boshining o'lchami tanaga nisbatan jihatdan ancha mutanosiblikda bo'ladi va tanaga, uning balandlik o'lchamiga olti, yetti, ba'zan etti yarim karra joylashadi. Albatta bu me'zonlar nisbatan bo'lib turli odamlarda har xillik kasb etadi.

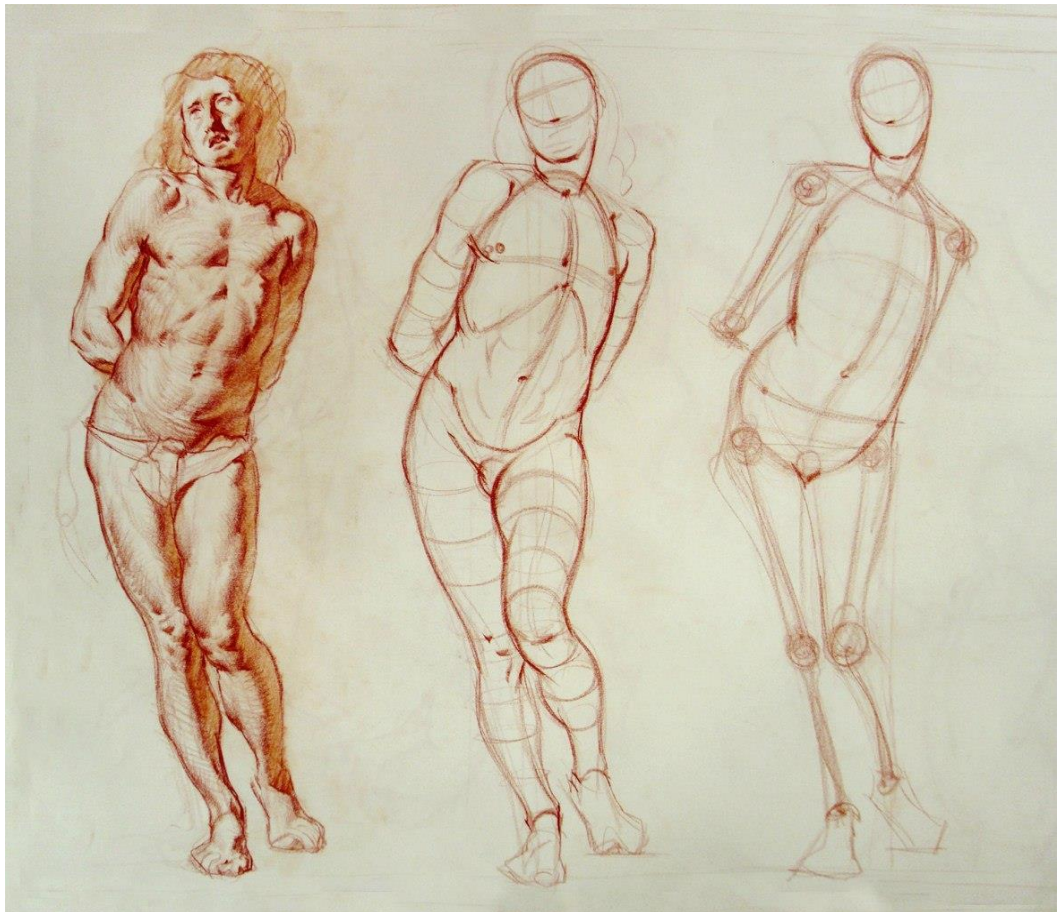
Odam qomatini chizishda uning tuzilishini (konstruksiyasini) bilish katta ahamiyatga ega. Buning uchun chizuvchi tananing qanday harakat holatida, qay vaziyatda turganligini qoralama chizgilar q'llah orqali tahlil qilish, ko'plab shunday mashqlar bajarishi, so'ng ttnosiy ishni boshlash i kerak. Chizganda ham qiyofani, uning barcha ho'laklarini alohida-alohida emas, balki yaxlit aks ettirishga urinish, hamda buncha erishish lozim bo'ladi. Ammo har bir bo'lak uning tasvirda tutgan roli ham unutilmasligi kerak. Turgan odam qiyofasini chizishning asosiy amallari nimalardan iborat, degan savolni oldimizga qo'yib, unga javob beraylik:

Ilgarigi vazifalardagidek bunisida ham dastlabki maqsad obyektini qog'oz sathiga chiroyli qilib joylashtirishdan iboratdir. So'ng- ra tana turish vaziyati, holati topiladi, keyin qomatning qismlari, o'lchamlari o'zaro mutanosibligi topiladi. Ular odamning keksa yoshligiga, semiz yoki ozg'inligiga, bo'yining past yoki balandligiga bog'liq bo'ladi. Bunda albatta odamning qaysi bir oyog'iga, yoki ikkala oyog'iga tayanib turganligi e'tiborga olinishi muhimdir. Chunki shunga qarab tananing holati o'zgarib turadi. Yelka, bosh, bel, tos, qo'l va oyoqlar turishi har xil ko'rinishga ega bo'ladi. Ma'lumki, odam umurtqa pog'onasining tuzilishi ham uning ko'rinishiga ta'sir etadi. Ba'zi tanalarning turishi tik bo'lsa, ba'zilar bukchayibroq ko'rinishi shundan.

Tananing har bir a'zosi gorizontal va vertikal chiziqlarga nisbatan qanday vaziyatda ekanligi muntazam ravishda tekshirib turiladi. Butun tananing tayanch nuqtasi mavjud bo'lib, u ogMrlik qaysi oyoqqa tushayotganiga, yoki ular oralig'iga tushayotganini aniqlashda qo'l keladi. U to'g'ri, joyida topilmagan bo'lsa, odam qiyofasi og'ib, yiqilayotganga o'xshab chiqib qolishi mumkin. Shu sababdan tekshirish uchun ba'zan osma shovundan foydalanish mumkin. U barcha perpendikulyarlarni topishda zo'r vositadir.

Odam qiyofasini chizishni o'rganishda uni skelet bilan solishtirib tekshirish, tananing asosiy mushaklari tizimini Gudon «ekorshe»sidan ko'rib o'rganish maqsadga muvofiq. Ana shunda chizuvchi tananing qaysi bo'lagiga urg'u berishi va batafsil ishlashi kerakligini tushunishi oson bo'ladi. Chunki suyaklar tizimini belgilovchi skelet va mushaklar tana qismlarining shakli-shamoyilini yaqqol qilib aks ettirishda yordam beradi. Umuman yuqoridagilarni sifatli bajarilishi uchun har bir talaba plastik anatomiyadan yaxshi xabardor bo'lishi zarur. Shuni ham ta'kidlash o'rinliki, ishni bajarishda soya-yorug' munosabatlarini to'g'ri topib tasvirlash ham ahamiyat kasb etadi. Chizish mobaynida katta soyalar va yorug', yarimsoyalarni birvarakay belgilab tuslab borilishi tasvimga hajmli ko'rinishini ta'minlaydi. Umum tanani aks ettirishda uning mayda qismlarini ham yo'l-yo'lakay aniqlashtirib boriladi, ammo bunda yaxlitlikka putur etkazilmasligi kerak. Tasvirlash jarayoni izchillikda bosqichma-bosqich olib borilsa, oxirida barcha tomondan ish tekshirib umumlashtirilsa vazifa yaxshi chiqishi ta'minlanadi. Shuni ham aytib o'tish kerakki, vazifani tugal holga keltirish tajribaga, ya'ni ko'p, erinmay, sabot bilan ish olib borilishiga bog'liqdir. Nazariy bilimlarni o'tmish usta rassomlari merosini kitoblardan o'qib o'rganish yordamida oshirib borilishi kerak.

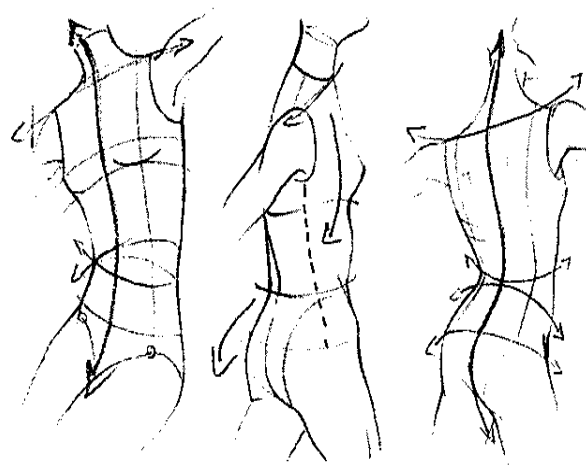
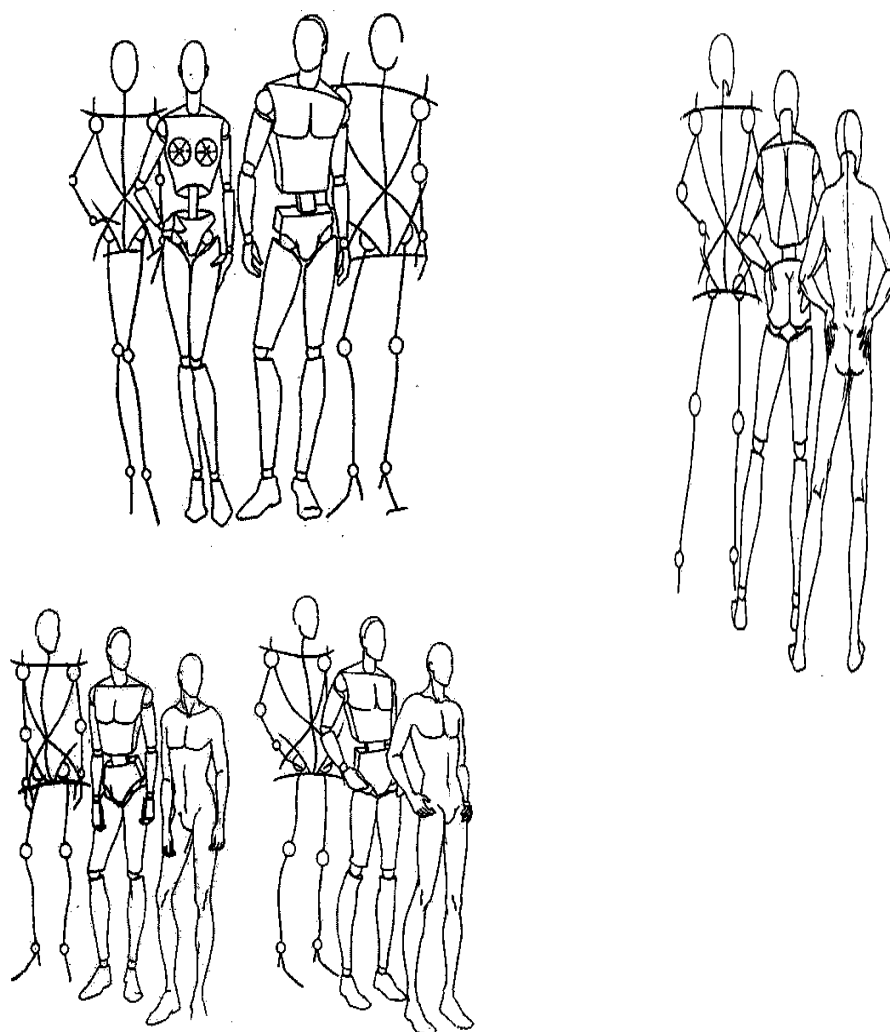
Mahorat oshgandan so'ng, elektron eskiz doskasida qoralama eskizlarni ishlab chiqishlganda natijada mukammal qomat shaklini olish mumkin. Qo'shimcha qilib, qomat shaklining hajmini nusxalash qurilmasida yoki kompyuterda o'zgartirish mumkin.

8-rasm. Erkak va ayol qomatining akademik chizma tasviri

9-rasm. Inson qomatini sxematik ko'rinishda tasvirlash

10-rasm. Inson qomatining harakat holati

Odam tanasining tuzilishi to'g'risida asosiy tasavvurlar raqamlar bilan ifodalanadigan jismoniy rivojlanganligining muhim ko'rsatkichlaridan olinadi. Ularga tana uzunligi (bo'y) ko'krak aylanasi (perimetri) hamda vazn (massa) kiradi.

Tana uzunligi yosh va jinsga, yashash hududiga, shaxsga va davrga oid o'zgaruvchanliklarni aks ettiradi.

Antropologlarning fikri bo'yicha ayollar tanasining o'sishi 17-18 yoshga, erkaklarniki esa 18-20 yoshga qadar o'z nihoyasiga etadi. erkaklar bo'yining o'rtacha uzunligi 168-170 sm, ayollarniki esa 157-159 sm. Gavdaning o'rtacha uzunligi (o'rtacha bo'y) chaqaloqlarda 50,5-51,5 sm bo'ladi. Odam bo'yi 35-50 yoshgacha o'zgarmaydi, shu yoshdan o'tgach, har besh yilda 0,5 sm qisqara boradi, 55 yoshgacha shu tarzda davom etadi, keyinchalik har besh yilda 0,7 sm dan qisqara boshlaydi.

Ko'krak aylanasi (perimetr). Ko'krakning antropometrik aylanasi antropologiyada juda yaxshi o'rganilgan. Bu o'lchov orqada – kurak suyaklari ostidan, oldinda esa erkaklarda ko'krak bezlari uchi atrofidagi pastki sigment bo'yicha, ayollarda esa ko'krak bezlari uchlari bo'ylab o'lchab aniqlanadi. YOsh ulg'aygan sari ko'krak aylanasi o'lchami orta boradi, qarigandan keyingina bir oz kamayadi.

Ko'krak aylanasi o'zgarishi qizlarda 18-20 yoshga, o'spirinlarda esa 25-26 yoshga borib to'xtaydi. YOsh oshgan sari muskullar va teri ostida yog' qatlamlari o'sishi tufayli ko'krak aylanasi kattalashadi. 60 yoshdan so'ng u bir oz kamayishi mumkin.

Bir yashar go'dakning ko'krak aylanasi o'rtacha 48-49 sm ga teng. 25-26 yoshdagi yigitlarda ko'krak aylanasi o'lchami «marra»siga etadi va o'zgarmaydi. erkaklar 40 yoshlarda jadal semira boshlaydi, shu sababdan ko'krak aylanani o'lchami ortadi. Faqat 60 yoshlardagina ko'krak aylanasi o'lchami kamayadi, bunga organizmning qarishi bilan bog'liq fiziologik o'zgarishlar sabab bo'ladi.

Ayollarda ko'krak aylanasi juda keng miqyosda o'zgarib, 72 sm dan 136 sm gacha bo'ladi. Keltirilgan parametrlardan og'gan holda figura normal hisoblanmaydi.

Tana vazni (massasi) – uchinchi asosiy morfologik belgidir. Ayollar tanasining massasi o'rta hisobda 56-63 kg bo'lib va u juda keng miqyosda o'zgaradi.

Ayollar tanasining massasi (organizm normal holatdalgida) 25-40 yoshga qadar deyarli o'zgarmaydi. 40 yoshdan 50 yoshgacha ayollar tanasining massasi oshadi. 60 yoshdan so'ng tana massasi kamayadi.

Erkaklar gavdasining o'rtacha vazni 64 kg. Katta yoshdagi kishilar vaznining 40 kg dan kam yoki 99 kg dan ziyod bo'lishi patologik kasallik hisoblanadi. O'sish davrida erkaklar tanasining vazni ortaveradi, 25-40 yoshlarda vazn barqarorlashadi. 40 dan 55 yoshgacha erkaklar tana vazni har besh yilda o'rta xisobda 1,0-1,5 kg ortadi, 60 yoshdan o'tgach, birmuncha kamayadi.

Gavda shaklini belgilovchi asosiy morfologik belgilardan biri tana mutanosibligi yoki proporsiyasidir.

Tana proporsiyalari – bu tana va uning alohida qismlarining mutanosibligi hisoblanadi. Tananing to'g'ri proporsiyalari odamga estetik ko'rkamlilik va garmonik barkamollik ko'rinishini baxsh etadi.

Nazorat savollari:

1. Odam tanasining qanday morfologik (total) belgilarini bilasiz?
2. Proporsiya nima?
3. Erkak va ayollarda qanday tana tuzilishlari mavjud?

MAVZU: MODYL QOMATI PROPORTSIYASI

Reja:

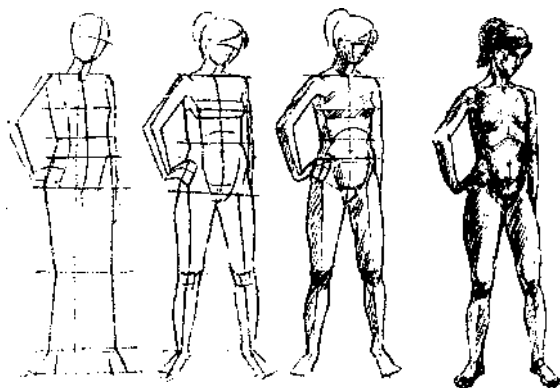
1. Ayol qomati proporsiyasi.
2. Erkak qomati proporsiyasi.

Adabiyotlar:

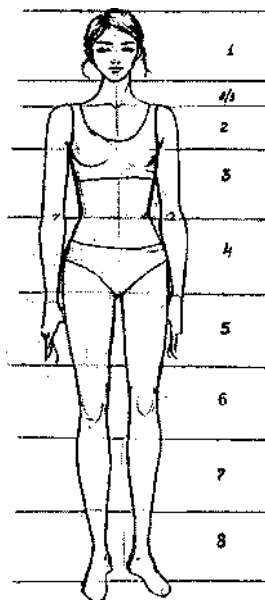
1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
6. Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.

Tayanch iboralar: odam, gavda, proporsiya, ayol qomati, erkak qomati, konstruktsiya, tana, modyl, chiziq, anatomik.

Odamni tasvirlash rassomning (dizayneming) eng asosiy vuzifalaridan biri. Gavdaning barcha tana qismlarini o‘zida ko‘tarib turadigan asosiy qattiq tayanchi skeletidir. Odam skeleti, asosan uch bo‘lakka bo‘linadi: bosh suyagi, gavda suyaklari va qo‘l-oyoq suyaklari. Gavda suyaklari umurtqadan, ko‘krak qafasidan iborat. Ko‘krak qafasi suyak-tog‘aylardan iborat harakatchan tuzilma bo‘lib, ko‘krak bo‘shlig‘ida ichki tana a‘zolari joylashgan bo‘ladi. Ko‘krak qafasi gavda umurtqalari, 12 juft qovurg‘a va to‘sh suyagining birikmalaridan tuzilib, konussimon shaklga egadir. Gavda umurtqa pog‘onasini hosil qiluvchi suyaklar - umurtqalarning o‘simtalaridir. Umurtqa pog‘onasi skeletining asosiy o‘qi bo‘lib, uning ustki qismini pastki qismi bilan birlashtirib turadi, u egiluvchan toq suyak tuzilmasidan iborat. Umurtqa pog‘onasi 7ta bo‘yin, 12 ta ko‘krak, 5ta bel, 5ta dumg‘aza va 4-5ta dum umurtqalaridan iborat bo‘ladi va bo‘yin, ko‘krak, bel, dumg‘aza hamda dum bo‘limlariga bo‘linadi. Umurtqa pog‘onasining uzunligi butun tana uzunligining 40 foizini tashkil etadi.

11-rasm. Ayol qomati proporsiyasi bosqichlari.

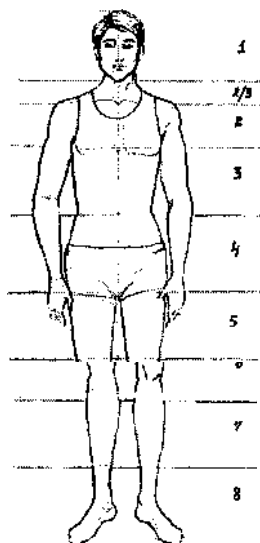
12-rasm. Anatomik proporsional model ayol qomati.

Har bir modeler rassomlar qomat proposiyasini chizishda o'z uslubiga tayanadi. Odam qomatini model qomatiga yaqinlashtirishda loyihalashga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Bo'rttirish usulini qo'llashdagi asosiy natija qiyofani shakllantirish, mukammal ayol qomati yetti yarimdan sakkiz yarim modulga teng.

Odam gavdasining mutanosibligini tasvirlash uchun tasviriy san'at bilan shug'ullanuvchi barcha insonlar tasviriy san'atning nazariyalardan chuqur bilim hamda malakaga ega bo'lmog'i lozim. Inson gavdasi, shuningdek, bolalar gavdasi ham jinsiga ko'ra tuzilishi bo'yicha bir muncha farq qiladi. Rassom va haykaltaroshlar odam tanasining turli qismlari va tashqi qiyofasiga alohida e'tibor berganlar. Qadimgi Misrliklar inson tanasining ayrim qismlari (bosh, panja, barmoq, tovon, burun)ni o'lcham birligi hisobidatananing boshqa qismlariga taqqoslaganlar. o'z vaqtida Misr rassomlari "Kanon" o'lchami bo'yicha inson gavdasini qo'l panjasining uzunligi bilan o'lchashni tavsiya etgan. Bu o'lcham bo'yicha odam tanasining bo'yi yigirma bo'lakka bo'linadi. O'tgan asrda yashab o'tgan ms rassomi A. Sapojnikov esa odam gavdasini oyoq panjasining bo'yi bilan o'lchashni tavsiya qilgan. Uning o'lchami bo'yicha gavda bo'yi o'ttiz o'lcham birligiga teng bo'lgan. Bu o'lcham o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsada, undan amalda foydalanilmadi. Chunki bunday mayda bo'lak o'lcham birligi bilan rasm chizish juda ham ko'p vaqtni talab etadi. Shuning uchun amalda foydali o'lcham birligi o'rta asrlarda yashagan buyuk rassom va haykaltarosh Mikelanjelo tomonidan ilgari surildi. U gavdani inson boshi uzunligining o'lcham birligi etib tavsiya qildi. Agarda shu o'lcham birligi bilan o'lchaydigan bo'lsak, u sakkiz bo'lakka bo'linadi. Masalan, bosh, yolkndan ko'krakkacha, ko'krak markazidan kindikkacha va hokazo.

Odarnning proporsional qomatini konstruksiyalashda boshning o'lchamlari asosiy rol o'ynaydi va bazaviy modul bo'lib hizmat qiladi. Tana harakatlari muskullarga bog'liqligi, bunda qomat shaklini harakatlarda o'zgarishi holatlarini bilish - bu odam qomatini oldindan ko'ra bilishini yordam beradi. Odam qomatini guruhlariga ajratib tasvirlash ijodkor uchun bir qancha afzallikga ega bo'lib, uning bilim va malakasini oshirishga yordam beradi. Amaliy tajriba hamma vaqt o'rganishga imkon bergan. Bu eskizlar real tik qomatni ko'rsatib, model qomati eskizi o'lchamini to'g'ri olishda bosh qismini modul hisobga olinadi. Ayol va erkakqomati shaklini ajratib turuvchi bir nechta xususiyat borligini e'tiborga olish lozim: ayol qomatining ixcham, elka qiyaroqligi, ingichka bel va bo'ksa kengligi bilan erkak qomatidan farqlanadi. Ayol ko'krak qafasi yumaloq shaklda va bel chizig'igacha joylashgan, bo'yin qismidan nozik va tarangligi, mushakdor bo'lmaydi. Erkaklar modeli haqida to'g'ri chiziqlar ayollar modelida egri-bugri chiziqlar nazarda tutiladi. Tana konturi mushak vazni bilan aniqlanadi. Bo'yindan pastga qarab u toraygan va kengaygan chiziqlar bilan chizilgan. Huddi shu vaziyat tirsakning sekin asta bo'rtishi bilan sodir bo'ladi. Qo'l va yelka ichkari tomonga toraygan egri chiziqlar bilan tasvirlanadi. Bo'ksa tizzada

tugaydigan keng parabola ko‘rinishida shakllanadi, bunda chiziq bir oz egiladi. Boldir chizig‘i tashqariga qarab egiladi. To‘piqda chiziq ifodali to‘lqinni hosil qilib, avval ichiga, so‘ng tashqariga egiladi. Ko‘pichna ijodkorlar ideal bo‘lmagan, erkak qomatini chizishdan cheklanadilar, lekin tajriba ortirishda juda qo‘l keladi.

13-rasm. Anatomik proporsional model erkak qomati

MA'RUZA № 5

MAVZU: TURLI YOSHGA OID QOMAT KO'RINISHLARI

Reja:

1. Ayollar qomatining turli yoshga oid qomat ko'rinishlari
2. Erkaklar qomatining turli yoshga oid qomat ko'rinishlari

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: bola, o‘g‘il bola, qiz bola, turli yosh, odam, qomat, libos, modyl, eskiz, nabroska, shablon, ko‘rinish.

Bu qismda turli yoshdagi qomatlar tasvirlashda ulaming har bir qomat tuzilishi e‘tibordan chetda qolmasligi, eskiz yaratishda proporsiyasini buzilmasligiga yordam beradi. Bolalar qomati yoshga nisbatan o‘zgaruvchanligi, namunaviy eskiz yaratishda qiyinchilikka duch keladi.

Ota-onalar ma‘lumotga ega bo‘lganidek, bola qomat o‘lcham- lari brend va markasiga qarab ham o‘zgarishi mumkin. Agarda dizayner tamonidan bolalar kiyimi ishlab chiqarishga buyurtma

olinsa, buyurtma beruvchi korhona o'lchov birliklari taqdim etiladi. Bunda quyidagicha ko'rsatmalar keltirilgan.

- Yosh bolaning bosh qismi qomatning to'rtidan bir qismiga teng. Bir yoshda bola qomati tana qomatining uchdan ikki qismiga teng bo'ladi. Bola bir yoshga to'lgandan so'ng bosh qismi o'lchami uchdan ikki qism atrofida bo'ladi. U so'ngra o'sishda davom etadi, o'sish belgilari asosan tan va bo'ksa qismida ko'rinadi. Yosh bolaning bo'yni kalta, (Rassom nuqtai nazaridan) ko'rilmas shakilda bo'lib beldan tepa qismi esa dumaloq va keng bo'ladi. Ularning kichkina to'la tanalari qiya egilgan shaklda boiadi.

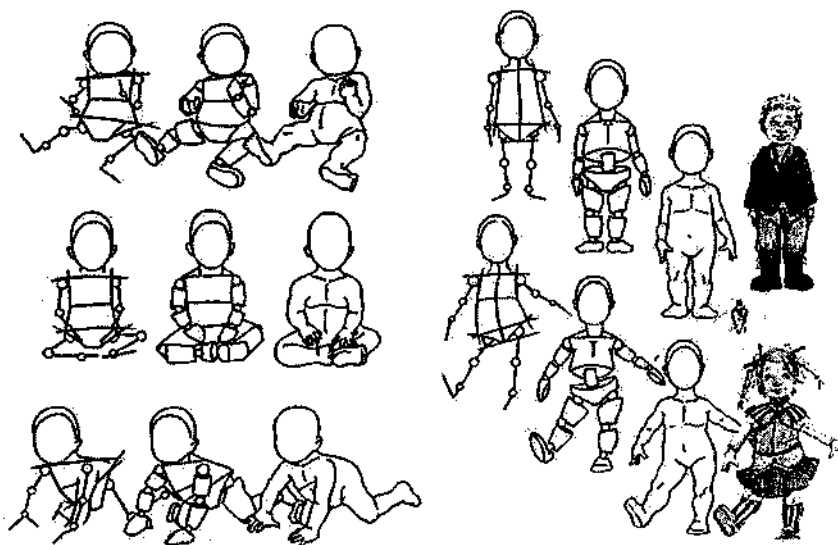
- Emaklab yurishga harakat qilayotgan bolalarning tanasi to'rt yarim bosh uzunligida bo'ladi. Yelkalar kengligi bosh o'lchami kengligidan oshmaydi, hamda tana silindr shaklida ba'zida dumaloqroq qorinchasi bo'ladi. O'sib kelayotgan bolalarning qomatini tik tutishga o'rgatish lozim.

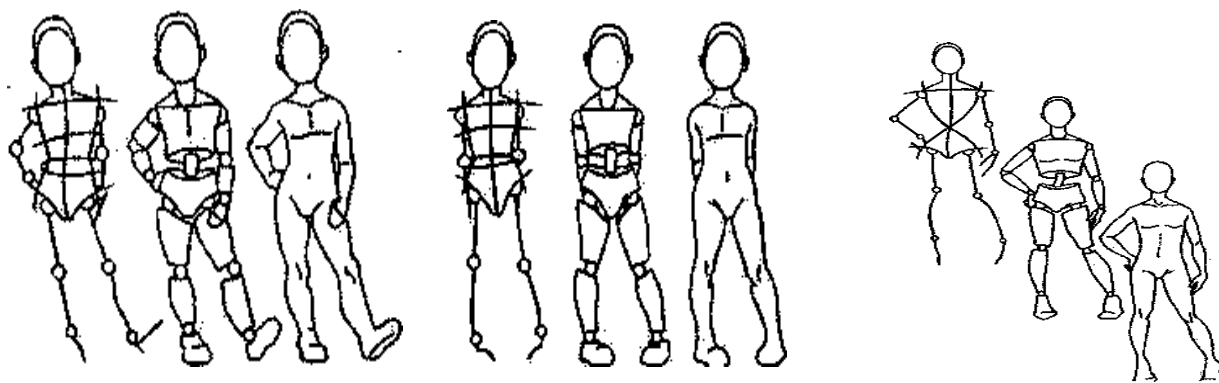
- Yosh bolalarning bo'y uzunligi bosh o'lchamida bo'ladi. Holarar o'suvchan bo'lganliklari uchun, ularning bunday holatini ko'proq nktiv holatda tasvirlash afzalroqdir.

Maktab yoshigacha bo'lgan bolalar qomati tana uzunligi olti —olti yarim bosh olchamiga teng bo'ladi, biroq bu yoshdagi bolalar va qizlar vazni turlicha bo'ladi. Ayni yoshdagi bolalar qomati to'g'ri va torsi silindr shaklida boiadi, biroq to'qqiz-o'n yoshli qiz bolalar qomati o'sishiga qarab farqlanadi. O'gil bolalarda esa torsi uzunligi u'un bo'ksa kengligi yelka kengligiga nisbatan ihcham.

21-rasm. Turli yoshdagi bolalar qomati.

14-rasm. Bolalar qomatini shakllar orqali harakat holatida tasvirlash.

15-rasm. Turli yoshdagi bolalar va kattalar qomati proporsiyasi.

Inson gavda praporsiyasi o'lchamining yana boshqa usullari ham mavjudki, ularni bilib qo'yish maqsadga muvofiqdir. Masalan, qo'l gorizontaal chozilganda ikki qoi boshlarining oraliq masofasi odam bo'yiga teng keladi. Odam bo'yining tik o'rtasidan o'tgan chiziq jins muskuli boshlanish joyidan o'tadi.

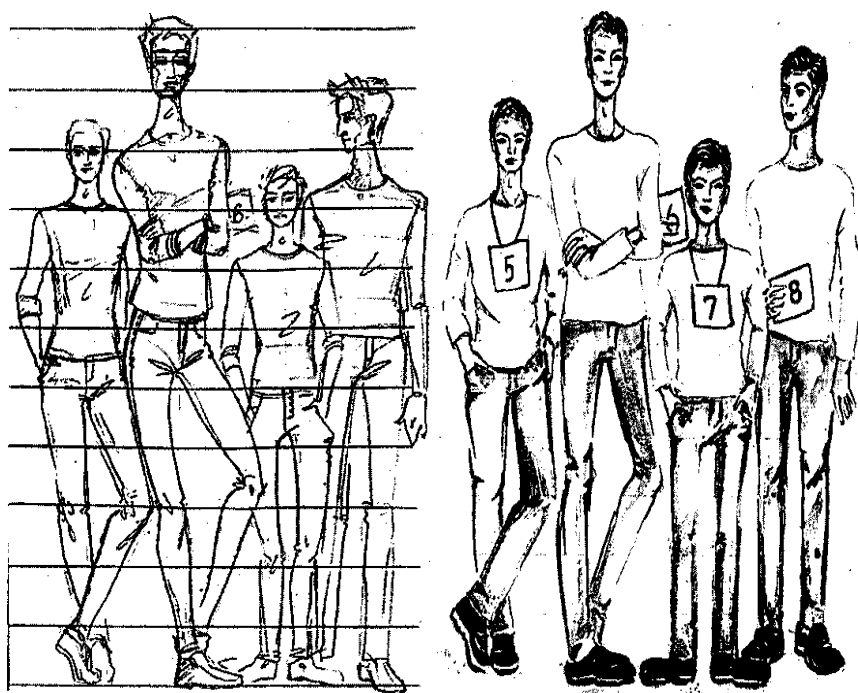
Ma'lumotga ega bo'lganimizdek, katta odam qomatining umumiy balanligi etti yarim va sakkizta bosh o'lchamidan iborat. To'g'ri proporsiyali qomatni chizish uchun to'g'ri vertikal chiziq o'tkaziladi va unda ko'rsatilgan o'lchov birligi sakkiz marta belgilanadi. Bu vertikaldan qomatni qurish mumkin boigan gorizontaal to'g'ri chiziqlar joylashtiriladi. Qomat chizib bo'lingach, yordamchi chiziqlar lastik bilan o'chiriladi.

Libos dizayneri yaratgan kiyimni modelga moslashtirish jarayonida odam tanasi proporsiyasini, yalang'och qomat va uning tuzilishini bilgan holda, unga e'tibor qaratishi muhimdir.

Odam qomati - bu avvalo tananing anatomik tuzilishi natijasidir. Tana tuzilishining murakkabligi, jonliligi va undagi egiluvchanlik holatlari ilk bor natura bilan ishlaganda kishini cho'chitishi tabiiy, natura mukammal darajada ishlanishi uchun ko'p yillik amaliyotni talab etadi. Haykaltarosh Alberto Jekomerti fikricha, oriqlar va novchalarning qomatlari ajoyib ko'rinish ega, bu qomatni novchaligi libos modelga zamonaviy tus beradi.

16-rasm. Ayollar qomatining turli yoshdagi proporsiya tasnifi.

17-rasm. Erkaklar qomatining turli yoshdagi proporsiya tasnifi.

Tajribalar natijasi shuni ko'rsatadiki, qomat me'yor darajasida bo'lmaganda zaruriy detallarni ko'rsatib berish qiyinchilik yaratadi. Yaratilgan eskiz modellari namunasi standart qomat proporsiyasiga mos bo'lganda, ish jarayoni yengil kechadi. Ishning tarkibi va chizish uslubinin tajribaviy va tanqidiy baholanishi sizga o'ziga hoslikni va o'zaro farqlanishlarni anglashga yordam beradi. Agar takrorlanmas usulda ish jarayoni olib borilganda, to'g'ri texnik eskizlar qo'llanilishi muammoni bartaraf etadi.

MAVZU: BOSHNING TUZILISHI VA UNING CHIZMASI

Reja:

1. Boshning tuzilishi.
2. Boshning chizmasi

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: odam, bosh, yuz, bosh suyagi, chakka, pyshona, ensa, pastki jag', yuqori jag', yanoq.

Qomat shakllantirilgandan so'ng modelni tasvirlashga o'tish mumkin. Shuni ham aytib o'tish kerakki, turli jonivorlar yoki odamlar tasvirini chizishdan avval ulaming skeletini qanday tuzilishga ega ekanligini bilib olish, mavjud bo'lsa skeletini alohida tasvirlab mashq qilish kerak.

Odam boshini chizmatasviri - o'quv jarayonidagi qiyin vazifalardan biridir. Bosh shaklini to'g'ri tasvirlash uchun, uning tuzilishini, qurilishini, anatomiyasi va proporsiyasini bilish zarur. Odam boshini chizishda alohida ahamiyatga ega bo'lgan narsa: uning asosi, ya'ni bosh chanoq suyagi, muskullari va tog'aylaridir.

Bosh suyagi - shaklning ichki qurilmasi bo'lib, bosh hajmining butun asosini tashkil qiladi. Bu qurilma fazoviy bo'lib, chanoq ikkita asosiy qismdan tarkib topgan, ular miya qismi va yuz qismlaridir.

Miya qismi o'z navbatida chakka, peshona, ensa bo'laklaridan iborat. Ular va boshqa mayda ichki qismlar o'zaro toshsimon bo'rtma ulamalar bilan birikib turadi. Suyakning peshona qismi bosh shaklini belgilab turuvchi ahamiyatga ega. Bundan tashqari yonoq, burun bo'rtmasi ham inson yuzining shaklini qanday bo'lishida muhim rol o'ynaydi.

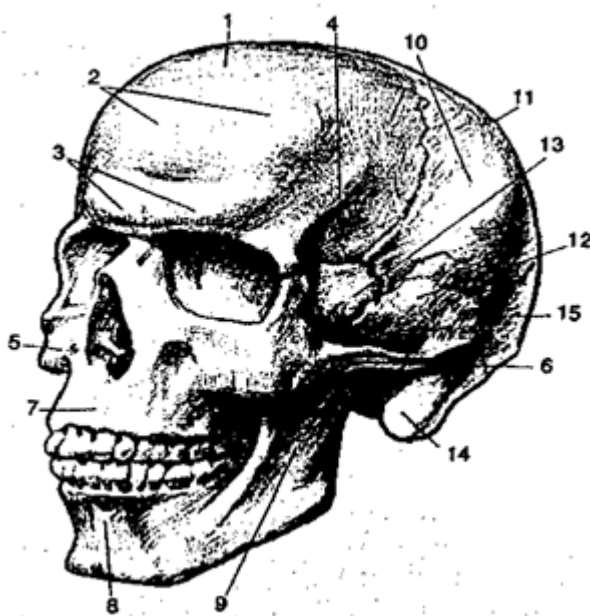
Bosh suyagining yuz qismi yuqorida peshona suyagining pastki (ko'z kosasi ustidagi) chetidan boshlanib, ikki yon tomondan yonoq suyaklari bilan cheklanadi va pastda pastki jag' bilan tutashadi. Bundan tashqari uning tarkibiga juft holdagi ikkala yuqori jag' suyaklari va juft holdagi ikkita burun suyakchalari kiradi. Bosh suyagi yuz qismining yuzasida ikkita juft chuqurcha - ko'z kosalari bitta toq teshik, burun teshigi yoki noksimon teshik va toq bo'ladigan og'iz teshigi joylashgandir. Yonoq suyagi juft bo'lib, yonoq bo'tig'ini hosil qiladi. Yuqori tomonda u peshona suyagi bilan tutashib, orbita (ko'z kosasi) ning tashqi devorini hosil qilsa, orqa tomonda ponasimon va chakka suyak bilan birikib, suyak ko'prikchasi- yonoq ravog'ini tashkil qiladi. Yuzning oldingi sirtida yonoq suyagi yuqori jag' suyagi bilan qo'shilib ketgan. Qotma odamlarning yuzida yonoq suyagi bilan yonoq ravog'i teri ostidan ro'y rost bilinib turadi. Yonoq suyaklari ko'proq bo'rtib chiqqan bo'lsa, yuzni keng qilib ko'rsatadi. Yonoq suyaklari yassi bo'lsa, yuz ingichka bo'lib ko'rinadi.

Yuqori jag' suyagi yuz sirtining qattiq asosi sifatida xizmat qiladigan juft suyak bo'lib, ko'zlar bilan og'iz orasida joylashgandir.

Yuqori tomonda suyak yuzasi ko'z kosasi ichiga qayrilib, uning pastgi devorini hosil qiladi; ichki tomondan yuqoriga ko'tarilib chiqadigan peshona o'simtasi peshona suyagi bilan qo'shilib ketadi. O'ng va chap peshona o'simtalari juft holda ikkita burun suyakchalari uchun tayanch bo'lib xizmat qiladi. Bu suyakchalar o'rta chiziq bo'ylab bir-biri bilan qo'shilib, yuqorida burunning qo'zg'almas suyak qismini hosil qiladi. O'ng va chap yuqori jag' suyagining ichki chetlari pastda noksimon burun teshigini chegaralarini hosil qiladi, so'ngra pastroqda o'rta chiziq bo'ylab bir-biri bilan qo'shilib ketadi va qo'shilish joyida do'mboq-oldingi burun qirrasini hosil qiladi.

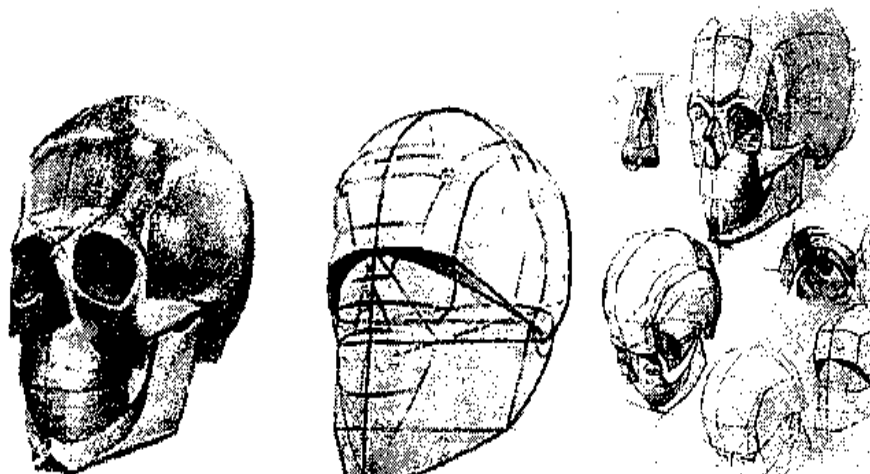
Pastgi jag'. Toq suyak. Asosiy qismi pastgi jag' tanasi taqasimon shaklda. Pastki jag' tanasi oldingi yuzasining o'rtasida engak ko'tarmasi bor, pastda undan o'ng va chap tomonda ikkita engak do'mbog'I joylashgan. Pastki jag' suyagi tanasidan orqaga, o'ng va chapga burchak ostida pastgi jag' suyagining shohlari chiqadi, ularning har biri ikkita o'simta bilan oldida tojli va orqada bo'g'im osimtasi bilan tugallanadi. Bo'g'im osimtalari pastki jag'ning bo'g'im chuqurchalari bilan harakatchan, pastki jag' bo'g'imlarini hosil qilib, o'ng va chap chakka suyaklar bilan birikadi. Tojli o'simtalarga chakka muskullari kelib birikadi. Pastki jag' tanasining yuqori tomonida katakchali o'simta mavjud. Katta yoshli odamda u 16 ta uyadan iborat bo'lib, bu uyalarda tish ildizlari joylashadi; shunday qilib, katta yoshli odamning ikkala jag'ida 32 ta tish bo'ladi. Ko'z kosalarining juft chuqurchalari bo'lib, ularda ko'z olmalari va ko'zning harakat apparatlari joylashgan, devorining ichkarisida teshiklar bor. Bularndan ko'z asablari va qon lornirlari o'tadi. Tanglay suyagi bir juftidir, ko'z kosasi, burun bo'shlig'i, og'iz boshligi va qanot tanglay chuqurini hosil qiladi.

Qisqa qilib aytganda bosh chanoq suyagining barcha mayda bo'laklari uning qanday nomlanishini talaba o'rganib, plastik anatomiyaga oid kitoblarni mutolaa qilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Bosh suyagini to'g'ridan, yondan va burchak ostidan ko'rinishini bitta qog'ozda bir paytda ishlab, navbatma-navbat ishlov berilsa uni n'rganish qulay bo'ladi. Asosiy ko'p davom ettiriladigan qalamsu-relni ishlashdan avval albatta kichik qalamchizgilar chizishi shart. Shunda har bir tasvimi o'zaro muvofiqlashtirib kompozitsiyasini topish yyengil ko'chadi.

18-rasm. Bosh chanog'i:

1. Peshona suyagi. 2. Peshona do'ngliklari. 3. Qosh usti yoylari. 4. Chakka suyagi chuqurligini chegaralovchi chiziqning boshlanishi. 5. Yonoq suyagi. 6. Yonoq yoyi. 7. Yuqori jag'. 8. Pastki jag'. 9. Pastki jag'ning chiquvchi tarmog'i. 10. Tepa suyagi. 11. Tepa suyagi do'ngligi. 12. Chakka suyagi. 13. Ponasimon suyak. 14. So'rg'ichsimon o'simta. 15. Ensa suyagi.

19-rasm. Inson bosh suyagining tuzilishi va holatlari

Kayfiyat va holatni belgilovchi tayanch bu yuz ifodasi bo'lib, soch turmagi hamda pardoz jarayoning asosiy ko'rsatkichidir. Ijodiy manba tanlash va ilhomlanish uchun jumallardan analoglar to'planadi. Bosh shakli luxumning shaklini eslatadi, bunda yuqori qismi bosh suyagining tepa qismi chegarasi, pastki qismi jag' bilan shakllantiriladi. Malakaga ega bo'lish uchun ifodasiz yuz ko'rinishini amalda to'xtovsiz chizish lozim, tajriba oshganda yuz holati ifodasini aks ettiruvchi eskizlar chiziladi. Yuz ko'rinishi model qiyofasini tasvirlaydi.

20-rasm. Ayollar bosh chizmasi.

1. Tuxumsimon shakl chizilib, bo'yin chizigi belgilanadi. Odam ' yuzini ikki qismga bo'Muvchi vertikal chiziq o'tkazilsa, yuz chiziq- larini tasvirlashda proporsiyalarga rioya qilishga imkon yaratuvchi simmetrik o'qini hosil qilinadi.

2. Yuzni gorizontal bo'yicha ko'zni o'lchamiga mos keladigan oraliqda uchta segmentga bo'lish mumkin.

3. Yuzni gorizontal bo'yicha ko'zni o'lchamiga mos keladigan bodom shaklini joylashtiriladi.

4.urun va labning joylashuv yuz past qisminig uchdan bir qism teglikda belgilanadi.

5.Ko'zlar orasidagi masofa ko'zning kengligiga teng, bu esa burun va labning kengligini aniqlaydi. Ko'z qirg'oqlari bo'yin kengligi belgilanib yelkaga vertikal chiziqlar bilan birlashtiriladi. Qoshtugash chizigi quloqning boshlanishi, burun uchi nuqtasi chizigi esa quloqning tugashi bilan belgilanadi.

6.Turli xildagi soch turmagini tasvirlashga urinib ko'ring. Unutmang, soch chizishda soch

turmaga o‘zgarishi sharts emas, asosiy maqsad yuz ifodasida qiyofani tasvirlashdir. Soch turmagi tunlangan ishchi qurolga bog‘liq. Dizayner uchun soch turmagi libos modelini yaratishdan keyin ikkinchi darajada hisoblanadi. Kam tajribaga ega bolganda ham, pero bilan chizilgan eskiz chiziqlari samarali bo‘lishi mumkin. Yog‘li pastel mellarini ishqalash natijasida “Pre-Raphaelite” chigal soch turmagi yoki kalta “Kaleti” soch turmagi tasvirilanadi.

7.Bosh chizmasining asosi tamoyili old ko‘rinishing uchdan bir qism ko‘rinishini tasvirlashdan iboratdir.

8.Profil korinishni tasvirlashda yuqoridagi usul qo‘llanadi.

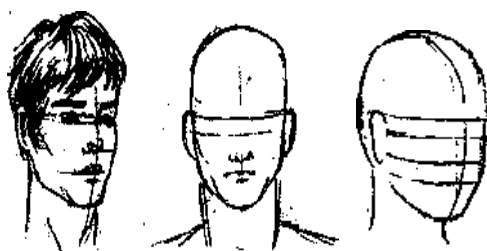
9.Rasmda bosh chizmasi kaft o‘lchami bilan teng bo‘lib, kaft uchlari soch chizig‘idan boshlanib dahan chizig‘ida tugaydi.

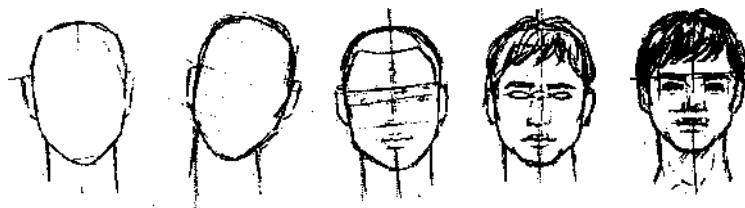

21-rasm. Ayollar boshining soch turmaklari bilan turli holatdagi tasviri.

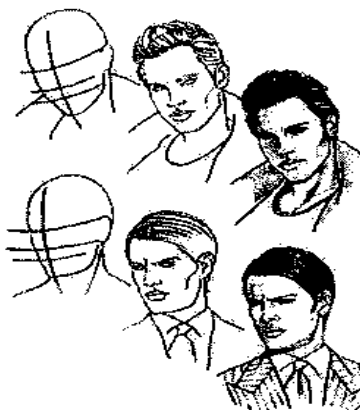
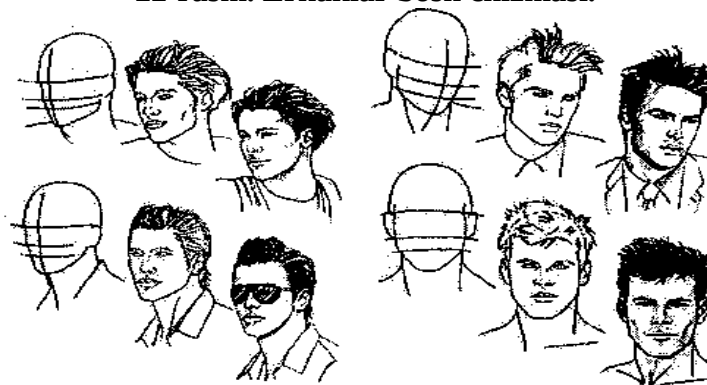
Erkaklar bosh chizmasi ayollar bosh chizmasidan kattaligi bilan farqlanadi, bosh chizmasi aniq chizilishi yordamchi chiziqlarga bog‘liqdir. Ilk bosqish bosh shaklini hosil qilishdan boshlanadi. Boshning tuxumsimon shakli to‘gritortburchak shakliga yaqinlashadi, engak va daxon chiziqlari yuzning muskullarini ko‘rsatadi. Erkaklar bo‘yin qismi ayyollarnikidan yo‘g‘onroq bo‘ladi.

Sochlar chizmasi chizilganda, soch orqali yuz ifodasi va rangi tasvirlanadi. Markerli ruchka bilan chizilgan qalin chiziqlar yoki pero ruchkasi bilan berilgan shtrixlar yuz qiyofasini xarakterlaydi. Tanish bo‘lgan qiyofalami va jumallardan analoglardan foydalanib eskiz chizish malakani oshirishga hamda o‘zining uslubni yaralishiga yordam beradi.

22-rasm. Erkaklar bosh chizmasi.

23-rasm. Erkaklar boshining soch turmaklari bilan turli holatdagi tasviri.

MAVZU: QO'LNING KAFTI VA OYOQ PANJALARINING CHIZMASI

Reja:

1. Qo'lning kafti chizmasi.
2. Oyoq panjalarining chizmasi.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: odam, qo'l kafti, qo'l suyagi, barmoqlar, qo'lning anotomik qurilmasi, ylka kamari, tirsak, panja, o'mrov suyagi, qo'l harakat holati, oyoq, oyoq panjasi, oyoq suyagi, tovon do'mbog'i, oyoq kafti, tirnoq falangalari .

Qo'l inson qomatining eng ifodali va qiyin tana a'zolaridan biri. Ifoda kuchi jihatidan uni faqat yuz bilan qiyoslash mumkin, shakl plustikasi jihatdan unga o'hshashi yo'q. Qo'l ko'proq inson xarakteri va port ret ini belgilaydi. Qo'l shakli va tuzilmasi orqali inson faoliyati va ichki kechinmalarini tasavvur qilish mumkin.

“Qo'llar va barmoqlar o'zlarining barcha harakatlarida ularni boshqarayotganlaming fikrini imkon qadar topa olishi kerak; teran fikrlay oladiganlargiana, barcha hatti-harakatlarida qalb kechinmalarini namoyon eta oladilar degan edi Leonardo da Vinchi.

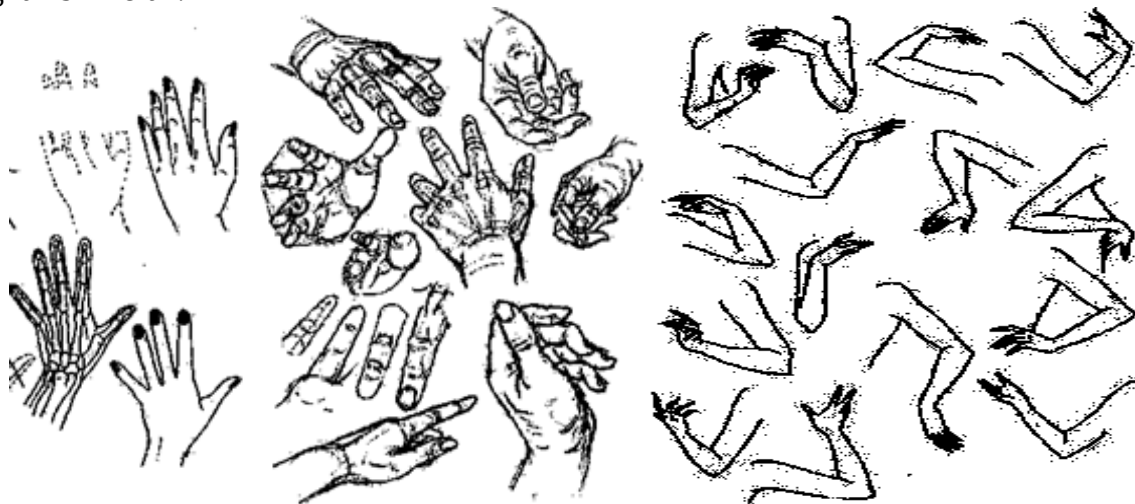

24-rasm. Qo'lning turli holatdagi chizma tasviri

Albatta, qo'l chizmatasvirida qalb kechinmalarini ifodali tasvirlash uchun, ularni qurilishini o'rganib, shaklini yoddan bilish va ulardan erkin foydalanish lozim. Buning uchun esa avval qo'lning anatomik qurilmasini bilish kerak, chunki barcha yuqoridagi shakllar ichki qurilmalar-suyak va muskullar bilan uzviy bog'liq. Qo'l uch qismga bo'linadi: bular yelka kamari, tirsak va panja.

Yelka kamari (o'mrov va ko'krak suyaklari) va erkin qo'l (yelka, bilak va panja) suyaklaridan iborat. Yelka kamari ikkala tomondan bittadan o'mrov va kurak suyaklaridan tuzilga. O'mrov suyagiqo'lni tanaga birlashtirib turadi, shaklidan lotincha S harfiga o'xshab bukilgan, uzunligi 15-17 sm. O'mrov suyagining pastgi qismida konussimon do'mboqchasi trapetsiyasimon chiziq joylashgan. Uni to'sh suyagiga birlashadigan uchi va bo'g'im yuzasi hamda yelka o'sig'iga bo'g'im hosil qilib birlashadigan kichik bo'g'im yuzasi mavjud. O'mrov suyagi yelka bo'g'imining tanadan uzoqroqda bo'li- shini ta'minlaydi, oqibatda qo'lni turli murakkab harakatlarini bajar- rilshga qulaylik tug'diradi. O'mrov suyagi qo'lni harakatida tayanch nuqtasini hosil qiladi va yyengil qo'zg'alishiga imkoniyat yaratadi. O'mrov suyagi ayollarda ingichkaroq, kam bukilganligi va teri osti yog' kletchatkasi kuchli rivojlanganligi uchun yelka bo'g'imlaridan paypaslab ko'rish qiyin, erkaklarda esa u yaqqol ko'zga tashlanadi.

Qo'l panjasi ko'plab suyaklar yig'indisidan iborat. Aniqroq qilib aytsak, bilakuzuk, kaft va barmoqning mayda suyakchalarini hosil qiladi. Bosh barmoq skeleti ikkita kichik suyakdan, qolgan har bir barmoq skeleti esa uchta mayda suyakchadan tashkil topgan, mana shu mayda suyakchalar barmoq falangalari deb ataladi. Qo'l panjasi skeleti to'g'risidagi bilim va tushunchalami talabalar to'la o'ztirishi zarur. Ularning joylashishi, barmoqlarning bo'g'imlar bilan bir-biriga birikishi qo'lning tasvirini chizganda tayanch nuqtalari bilan nisbatlarini aniqlashda yordam beradi. Har doim biror — bir buyumni chizganda uning bir bo'lagi o'lcham sifatida asos qilib olinadi. Qo'lning tasvirini chizganimizda ham bir barmoq suyagi o'lcham uchun asos qilib olinsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Qo'lning o'lcham birligi sifatida o'rta barmoq "asosi" ning uzunligi olinadi. Ma'lumki, qo'l barmoqlarining uzunligi bir hil emas. Shuning uchun har birining uzunligi alohida-alohida aniqlanib belgilanishi kerak.

25-rasm. Qo'lning harakat holati.

Oyoq shakllari ko'pincha uning tayanch va harakat funksiyalari bilan belgilanadi. Oyoq muskullari qo'l muskullariga qaraganda ancha massivroqdir. To'rtta markaziy suyak oyoqning tayanch funksiyasini bajaradi:

- Tos suyak o'qi, tashqaridan ichkariga katta aylanadan tizzaning o'rtasigacha boradi.
- Tizza suyagi o'qi, tos suyagidan qarama-qarshi tomonga yo'naladi.
- Baldir suyagi o'qi, tos suyagiga solishtirganda biroz vertikal va bir qancha tashqariga egilgan bo'lib, oldindagi katta ilik suyagi qirralariga monand bo'ladi.
- Tovon suyagi o'qi, yo'nalishi boldir suyagi yo'nalishidan bir muncha farq qiladi.

Oyoq panjasi suyaklarining tuzilishi ham qo'l panjasi suyaklari tuzilishiga o'xshash, ular ham

qo'l panjasi kabi uchta qismdan: tovon do'mbog'I, oyoq kaft suyagi va timoq falangalaridan tashkil topgan. Oshiq suyak past tomondan tovon suyagiga, oldingi tomondan esa qayiqsimon suyakka suyanib turadi. Tovu suyagi oyoq panjasining tashqi chetiga yaqinroq joylashadi, orqaga ancha turtib chiqib, tovonning suyak asosi bo'lib xizmat qiluvchi tovon do'mbog'ini hosil qiladi. Oyoq kaftida beshta suyak bor, ular bosh barmoqdan jimjiloqqa ittmon tartib bilan I, II, III, IV, V kaft suyaklari deb ataladi. 1-kaft Niiyugi eng yo'g'on, 2-kaft suyagi eng uzun suyakdir.

26-rasm. Oyoqning harakat holati.

MA'RUZA № 8

MAVZU: BOLALAR FIGURASINI CHIZISH TYXNIKASI

Reja:

1. Bolalar figurasining tuzilishi.
2. Bolalar figurasini chizish.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунк и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: bola, o'g'il bola, qiz bola, harakat, proportsiya, qomat, eskiz, modyl.

Bu qismda turli yoshdagi qomatlar tasvirlashda ularning har bir qomat tuzilishi e'tibordan chetda qolmasligi, eskiz yaratishda proporsiyasini buzilmasligiga yordam beradi. Bolalar qomati yoshga nisbatan o'zgaruvchanligi, namunaviy eskiz yaratishda qiyinchilikka duch keladi.

Ota-onalar ma'lumotga ega bo'lganidek, bola qomat o'lcham- lari brend va markasiga qarab ham o'zgarishi mumkin. Agarda dizayner tamonidan bolalar kiyimi ishlab chiqarishga buyurtma

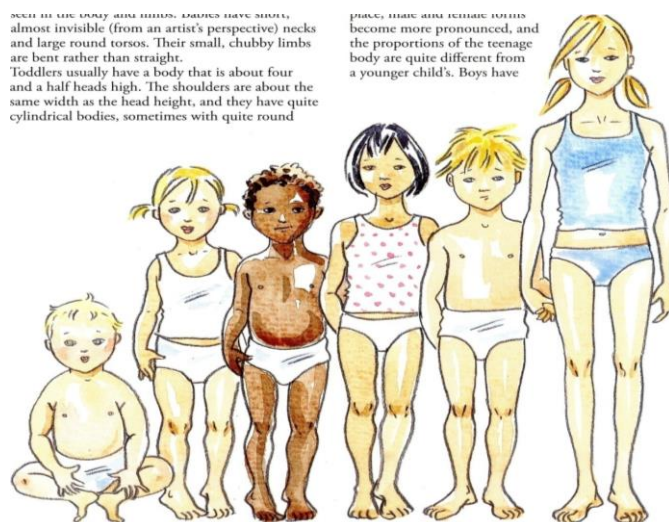
olinsa, buyurtma beruvchi korhona o'lchov birliklari taqdim etiladi. Bunda quyidagicha ko'rsatmalar keltirilgan.

- Yosh bolaning bosh qismi qomatning to'rtidan bir qismiga teng. Bir yoshda bola qomati tana qomatining uchdan ikki qismiga teng bo'ladi. Bola bir yoshga to'lgandan so'ng bosh qismi o'lchami uchdan ikki qism atrofida bo'ladi. U so'ngra o'sishda davom etadi, o'sish belgilari asosan tan va bo'ksa qismida ko'rinadi. Yosh bolaning bo'yni kalta, (Rassom nuqtai nazaridan) ko'rilmas shakilda bo'lib beldan tepa qismi esa dumaloq va keng bo'ladi. Ularning kichkina to'la tanalari qiya egilgan shaklda boiadi.

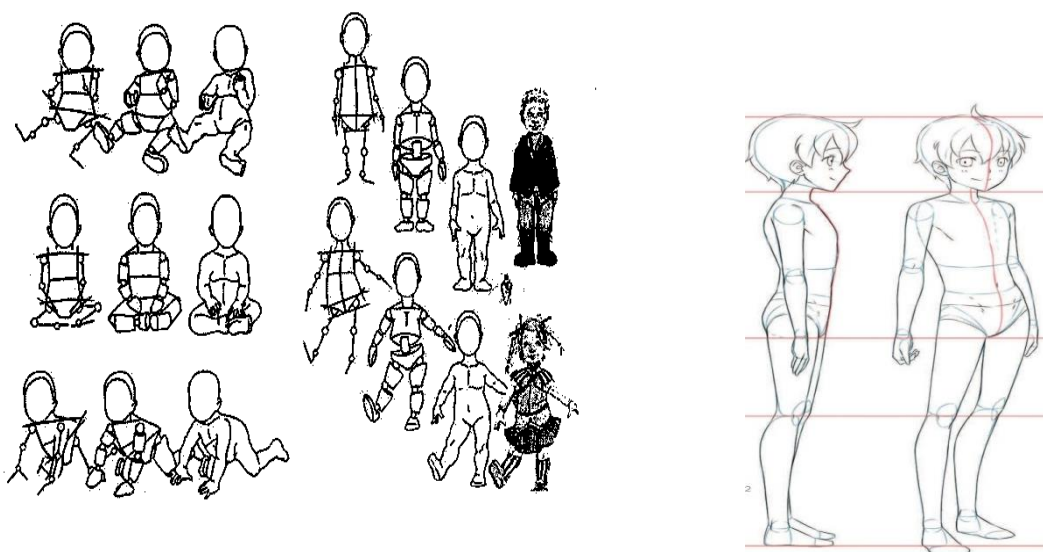
- Emaklab yurishga harakat qilayotgan bolalarning tanasi to'rt yarim bosh uzunligida bo'ladi. Yelkalar kengligi bosh o'lchami kengligidan oshmaydi, hamda tana silindr shaklida ba'zida dumaloqroq qorinchasi bo'ladi. O'sib kelayotgan bolalarning qomatini tik tutishga o'rgatish lozim.

- Yosh bolalarning bo'y uzunligi bosh o'lchamida bo'ladi. Holarar o'suvchan bo'lganliklari uchun, ularning bunday holatini ko'proq nktiv holatda tasvirlash afzalroqdir.

Maktab yoshigacha bo'lgan bolalar qomati tana uzunligi olti —olti yarim bosh olchamiga teng bo'ladi, biroq bu yoshdagi bolalar va qizlar vazni turlicha bo'ladi. Ayni yoshdagi bolalar qomati to'g'ri va tors silindr shaklida boiadi, biroq to'qqiz-o'n yoshli qiz bolalar qomati o'sishiga qarab farqlanadi. O'gil bolalarda esa tors uzunligi uchun bo'ksa kengligi yelka kengligiga nisbatan ihcham.

27-rasm. Turli yoshdagi bolalar qomati

28-rasm. Bolalar qomatini shakllar orqali harakat holatida tasvirlash.

MAVZU: AYOLLAR FIGURASINI CHIZISH TEXNIKASI

Reja:

1. Ayollar figurasining tuzilishi.
2. Ayollar figurasini chizish.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: ayol, qomat, odam qiyofasi, qalamchizgilar, harakat, qalamtasvir, uslublashtirish, holat, o'ldam.

Ayollar standart tik qomatining old va orqa ko'rinishi. Bu qismda standarttik qomat uzunligining old va orqa ko'rinishlar qanday chizilishi ko'rsatilgan. Bunda konstruktiv chiziqlar libos detallarini chiziqlarini va proporsiyalarini ko'rish mumkin. Libos dizaynini to'liq ifodalashda qomatning old va orqa ko'rinishi muhim. Qomatning bu holatida qo'l va oyoq harakatlanishi natijasida turish holatini o'zgarish imkonini yaratadi. Qomatda detallarni tasvirlash ahamiyatga ega bo'lib, masalan, yupqa burmasi yoki yeng hajmini, model qomatining harakatlanishi ifodasi elementlarni aniq tasvirlashda yordam beradi.

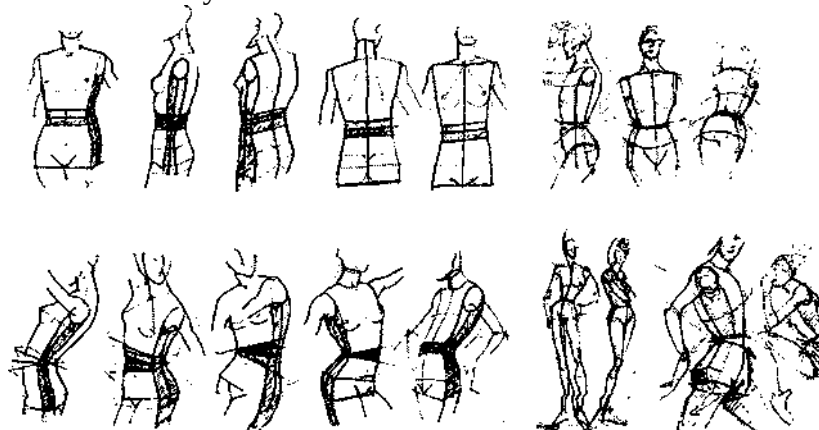
Odam qiyofasini chizishni o'rganish jarayonida grafik uslublarni qo'llash eng sinalgan yo'ldir. Chunki eng qulay va tez bajariladigan har xil ashyolar (qalam, sangina, sous, pastel retush va boshqalar) yordamida amalga oshiriladigan tasvir ayniqsa, qiziqarli chiqadi. Bunday qalamchizgilarni ishlaganda rangli (tus berilgan) qog'ozlardan foydalanish o'quv-mashq ishlarining badiiyligi darajasini ham oshiradi. Voqelikni obrazli ifoda etish omili bo'lib xizmat qiladi.

Intererdagi odam qiyofasini tez lavhalarini turli holatlarda tasvirlashda atrof-muhitning ko'rinishi ham e'tiborga olinishi kerak. Yorug'lik manbaining qaysi tomondaligi chizilayotgan obyektning nuqadar hajmli va bo'rtiq tasvirlanishida rol o'ynaydi. Shu sababli ish o'quv mashq sifatida bajarilayotganligidan qat'iy nazar jiddiy e'tiborli yondashuvni talab etadi.

Ma'lumki, odamni tasvirlashni o'rganishda uni tezlikda chizish mashqlari muhim ahamiyat kasb etadi. Mashq vazifalar kichikroq qog'ozlarda, so'ngra kattaroq qog'ozlarda bajarilishi maqsadga muvofiq. Kichik-kichik qalamchizgilar ko'pincha yumshoqroq oddiy qalamda, kattaroq tasvirlar esa iloji boricha ko'mir qalamchalari, retush, sangina, sous va pastelda ishlansa qulay bo'ladi. Buning sababi ularning ishlatilishi qulayligidadir. Bunday vositalar bilan tezkorlikda katta sathlarda ifodali tasvirlar ishlash mumkin. Ammo bu ularni ishlatish oson ekan degan tushunchani tug'dirmasligi kerak. Masalan, retush qalami o'ta qora bo'lganligi uchun uni rangli, ya'ni biror xolis tus berilgan qog'ozga rasm solishda ishlatish mumkin. Oppoq qog'oz sathida undan foydalanish ancha tajriba va mahoratni talab etadi. Ayniqsa, tezkor qalam lavhalarni chizganda retush juda qulay bo'lib, kerakli joylarda chiziq tarhlarini qo'l barmoqlari yoki qog'oz parchasi bilan surkatib, tasvirlanayotgan narsaning soya, hatto yarimsoyalarini juda ifodali va chiroyli qilib ko'rsatish imkoniyati bor.

Rangli qog'ozda ishlanganda retush qalami va ko'mir qalamchalarini oq rangli pastel yoki bo'r

bilan aralash texnikada ishlatish yaxshi samara beradi.

29-rasm. Ayol qomatini harakatdagi tezkor qalamchizgilari.

Ma'lumki, sousni suvga qorib mo'yqalamda qog'ozga surtib tus berilsa, so'ngratasvimi retush qalamida ishlansa, o'chirg'ichdanham unumli, bilib foydalanilsa, har qanday o'quv-mashq vazifani namunalni va chiroyli qilib chiqarish mumkin. Tasviming eng yorug' qismlarini o'chirg'ich yordamida ustalik bilan o'chirib bo'rttirilsa, eng to'q soyalaming sathi quyug, qora sous bilan bo'yab yopilsa, ish hajm tomondan juda fazoviylik kasb etadi.

Sangina qalamtasvirlami ishlashda qo'llanilishi ham foydali. U bilan har qanday tasvimi tez va ifodali qilib chiqarsa bo'ladi. Faqat buning uchun uning texnikasini egallash kerak.

Ma'lumki, sanginaning to'q jigarrang hamda qizg'imtir jigar-rang turlari bo'ladi. Ularni ham tus berilgan oxrasimon rangli qog'ozlarda unumli qo'ilash mumkin. Sanginani surkatib soyalarning katta-katta qismlarini yopish imkoniyati ham borligi, ish rivojini tezlash-tiradi.

Yuqorida keltirib o'tilgan barcha tasvirlash vositalarini uzoq muddatda bajariladigan, hamda tezkorlik bilan ishlanadigan qalam-tasvirlarda birdek muvaffaqiyat bilan qo'llash mumkin.

Odam qomatini turli holatlarda, vaziyatlarda harakatli ko'rinish-larda interer muhiti sharoitida tasvirlash ancha murakkab vazifalar-dan hisoblanadi. Agar ular tez muddatda ishlanishi kerak bo'Msa, tezchizgi lavhalari ko'rinishida bo'lsa, bir nechttasvimi bitta qog'oz sathida chiroyli kompozitsiyada joylashtirib bajarish ko'p samara beradi. Chunki unda har bir chizilgan har turli holatlarda turgan odamlar qiyofasi o'zaro solishtirib ishlanadi, o'lchamlari bir-biriga moslanadi va shuning natijasida tasvirlar guruhi bog'langan mazmun kasb etib, badiiy ko'rinishga ega bo'ladi.

Inson qaddi-qomatini chizishga albatta tezkor tasvirlar ishlash, ko'proq mashq qilish talab etiladi. Ayniqsa, suratning qismlari nisbatlari, katta shaklning yaxlitligiga e'tibor qaratilishi kerak. So'ng tana holati, uning qanday harakat holatida namoyon bo'layotganligi muhim bo'lib, uni to'g'ri topish va aks ettirish kerak.

Qomatni turish holatini tasvirlashda dizayner harakatlarni amalda ko'rishi va his qilish lozim. Qomat harakatlanganda yelka qismning burilishi uning bo'ksagacha bo'lgan chizig'i, oyoq turishi holati va qomat vazni qanday taqsimlanganligi inobatga olish lozim. Qomat turish holatida tana vazni qanday balansga ega bo'ladi.

a - tik holatda qollar tepaga harakatlanish jarayoni.

b - yon tomondan qo'llar tepaga harakatlanish ko'rinishi.

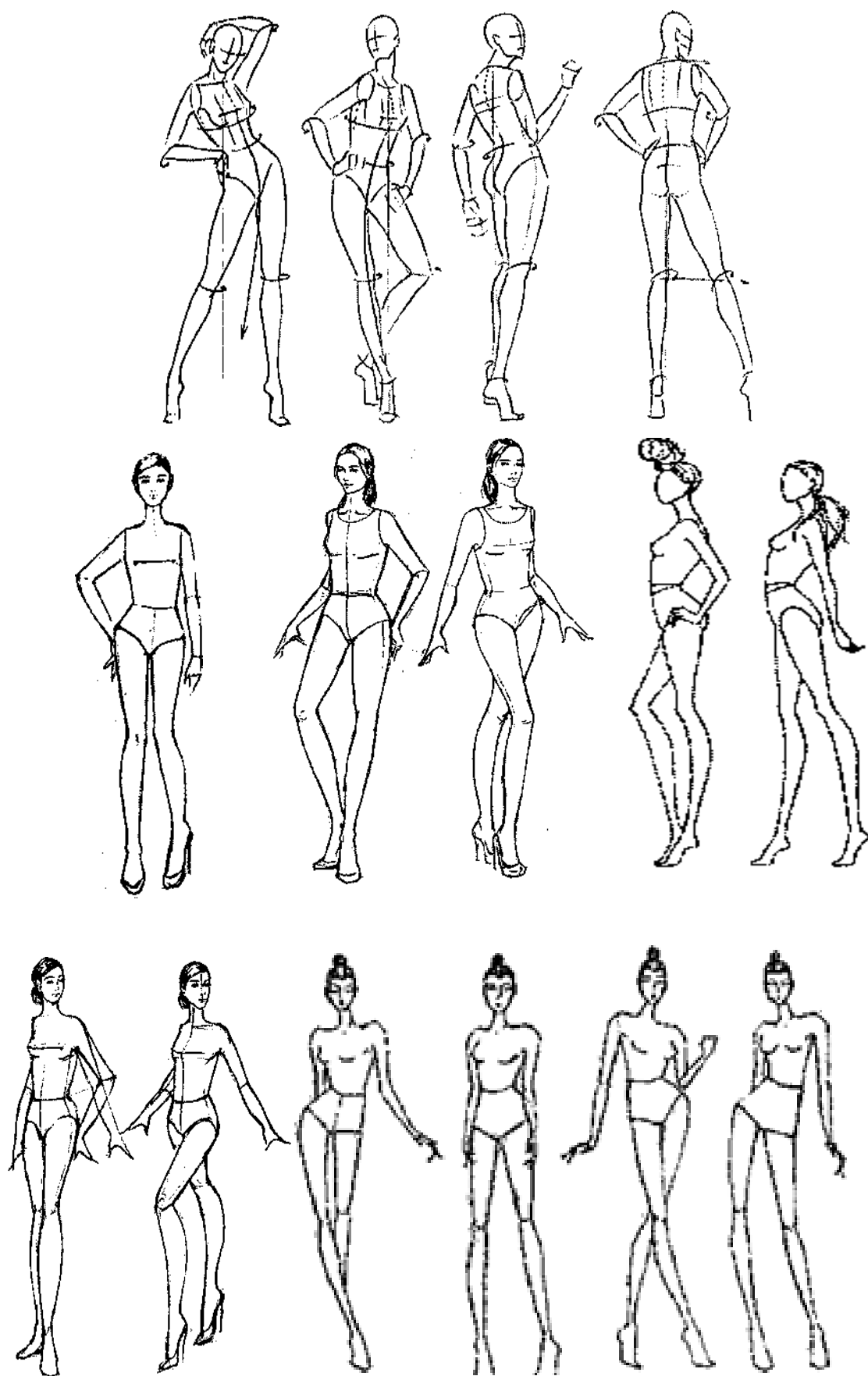
s va d- tik va qiya holatidagi qomat ko'rinishi. Umurtqa pog'onasi qiyalanganda bo'ksa va taz qismlar oldi tarafga harakatlanadi. Tana vazni oyoqlar bilan boshqariladi.

e - bu tabiiy holatdagi harakatlanuvchi qomat bolib, bir oyoq oldinga boshqasi orqaga yo'naltirilgan. Bu holat model va libos harakatini chiroyli ifodalaydi.

f - bu turish holatida tana qismi qiyalangan bo'lib, oyoqqa tayangan.

g - bu modadagi oddatiy turish holati bo'lib, tananing uchdan to'rt qismi qiya turish holatida, bo'ksa oldinga harakatlangan, tana og'irli chap oyoqqa tushib ong oyoq balansni ta'minlaydi.

h,i j - bu uch guruhdagi tik qomat turish holatida, bo'ksa qiya holatda va qo'l harakatlari eskizni tasvirlashda qo'l keladi.

30-rasm. Ayol qomatining uslublashtirilgan harakat holati

MAVZU: ERKAKLAR FIGURASINI CHIZISH TEXNIKASI

Reja:

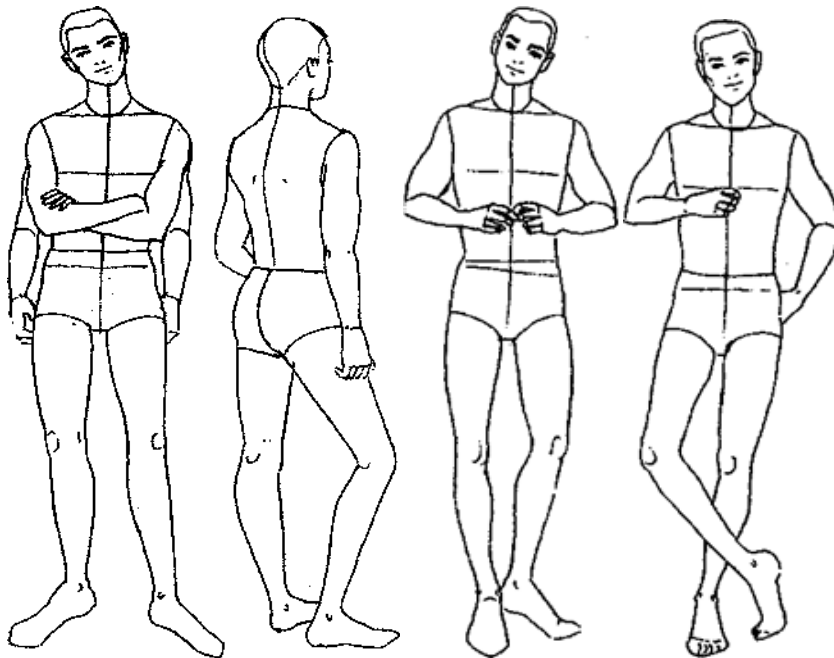
1. Erkaklar figurasining tuzilishi.
2. Erkaklar figurasini chizish.

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: erkak, qomat, odam qiyofasi, qalamchizgilar, harakat, qalamtasvir, uslublashtirish, holat, o'lcham.

A- Tik qomat, biroz bo'shashgan, bosh qismi bir tomonga qiyalangan. Tana vazni teng taqsimlangan.

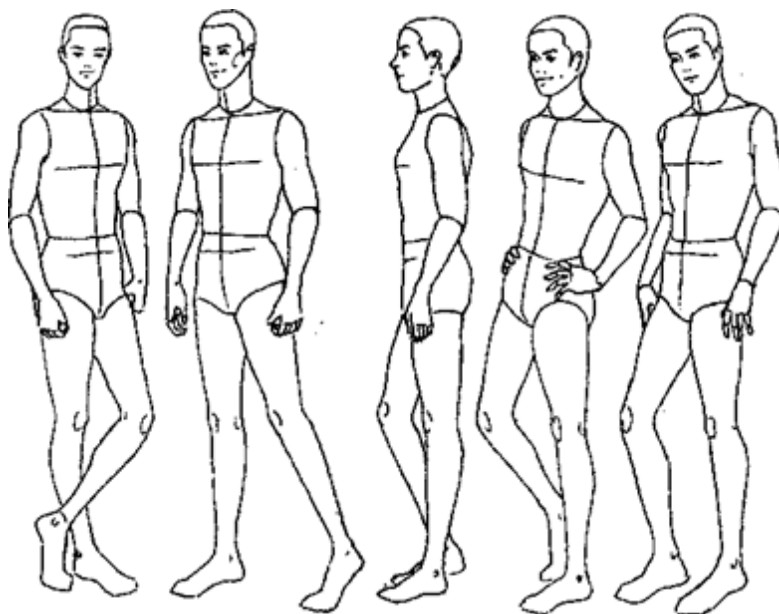
31-rasm. Erkak qomatining turish holati va harakatlari.

V - Orqa ko'rinishning uchdan bir qismi turish holati bo'lib, shimninig o'rta chok chizig'i va cho'ntak tasvirlashni aniq ko'rsatadi. Tana vazni og'irligi chap oyoqqa tayanadi.

S - Tik qomat biroz qiya holatda, bo'shashga, oyoqlar kesishgan tana og'irligi o'ng oyoqqa tayanadi, qo'l harakatlar orqa yoki shim cho'ntagida tasvirlanadi.

D - Bo'shashgan tik qomat holatida yelkalar va bosh qismi qiya holatda tana og'irligi o'ng oyoqqa tayangan, qo'llar pidjak tugmasini yoki o'tkazmani ustida tasvirlangan.

E - Ushbu old tomonning uchdan bir ko'rinishda bosh oldga qaragan, oyoqlar kesishgan holat tartibsiz turush holati deb nomla- nadi

F - Old tomonning uchdan bir qismi ko'rinish modelning o'rta burilgan (yarimqiya) harakati holatini ko'rsatadi. Tana vazn og'irligi o'ng oyoqqa tushib, chap oyoq bir oz ko'tarilgan.

G - Model qomatning yon tomondan ko'rinishi, tana vazni chap oyoqqa tushgan. Bosh qismi profil ko'rinishda. H va I eskizlardagi turish holatiga qarab, ushbu turish holati harakatlariyotgan modelni qismi sifatida ifodalaydi.

H - Model turish holatining yon tomonidan uchdan bir qismi ko'rinishi yuzni ham shundan ko'rsatadi, tana vazni og'irligi chap oyoqqa, o'ng yelka o'ng oyoq bilan oldinga harakatlanayotgan ko'rinishda tasvirlangan, qo'llar belda yelka harakati pastga og'gan.

I - Turish holati H rasmdagi turish holatining davomi sifatida chiqilgan. O'ng oyoq ko'tarilgan, tana vazni og'irligi ravon yoyilgan, lekin tana vaznining ko'proq qismi chap oyoqqa tushgan.

Nazorat savollari:

- 1.Qomatni tasvirlashni qanday qonun va qoidalari mavjud?
- 2.Ayol va erkak qomatini tasvirlashning proporsiyada qanday farqlari mavjud?
- 3.Odam tanasini tasvirlashda boshning hajmi qanday rol o'ynaydi?
- 4.Qo'l kaftlarini tasvirlashda nimalarga ahamiyat berish zarur?
- 5.Oyoq panjalarini va turish holatini tasvirlash o'ziga xos xususiyatlari.
- 6.Muvozanat va ritm nimani izohlaydi?
- 7.Torsni tasvirlashda qaysi tuzilmalar asosiy hisoblanadi?

MAVZU: SKETCHBUK – IJODIY FAOLIYATNING ELEMENTI

Reja:

1. Sketchbookning lug'aviy ma'nosi.
2. Sketchbookning amamiyati
3. Ijodiy ish bajarishda Sketchbookning yuritilishi.
4. Sketchbook bajarishning ketma-ketligini o'rganish.
5. Sketchbook bajarish uchun mavzu tanlash

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017, 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
6. Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
7. С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: Skytchbuk, albom, bloknot, qoralama, eskiz, chizma, rasm, uslub, foto, elymynt, g'oya.

Sketchbook – ingliz tilidan olingan bo'lib, kundalik, yon daftar shaklidagi qoralama eskizlar majmuidir. Bunda asosiy maqsad bir mavzu bo'yicha bajarilgan ishlarning sistematliligi va ketma-ketligini aniq belgilagan holda tasvirlash.

Sketchbookni asosan rassomlar, dizaynerlar va reklama sohasiga ishlaydiganlar yuritadi. Bu ularning barcha g'oyalarini mujassam qilish uchun juda qulay. Sketchbook kundalik rolini o'ynaydi. Bunda tezda ko'rilgan narsalarni, ta'surotlarni tezda sketchbookka tasvirlash imkonini beradi.

Hozirgi kunda sayohat Sketchbooklari keng tarqalgan. Bunda sayotdan oligan barcha ta'surotlar, yo'l chiptalari, ishlatilgan xaritalar, estalik uchun sur'atlar va boshqa shu sayohat bilan bog'liq barcha narsalar yopishtirilishi mumkin.

Ijodiy sohadi ish yurituvchi odamlar odatda bir nechta Sketchbook yuritadilar. Har bir loyiha ishi uchun alohida. Shunda ishlar bir-biri bilan aralashib ketmaydi, ketmaligi buzilmaydi.

Fan doirasida bajariladigan Sketchbook aniq bir mavzuga bag'ishlangan bo'lishi lozim. Sketchbookni yuritishda shu mavzu yuzasidagi barcha ma'lumotlarni to'plashga, ortiqcha narsalarni qo'shmaslikka va ishni bajarishni ketma-ketligiga ahamiyat berish zarur.

Yuqoridagi birinchi bobda sketchbook haqida qisman ma'lumot berilgan, ammo bu sketchbook yaratishda va yangi to'plam loyihalarini ishlab chiqishda to'siq boimaydi. Sketchbook sifatida katta bo'lmagan albom yoki bloknotdan foydalaniladi. Sketchbookda turli xil qoralama eskizlar, chizmalar va rasmlarni chizish, yoqib qolgan rasmlarni yopishtirish, har bir sahifasini ma'lum bir uslubda bezash va shunga o'xshash jarayonlarni bajarish mumkin.

Sketchbook sotib olinganda uning muqovasini tayyor rasm foto yoki firma logotipi bilan rasmiylashtirish mumkin. Sketchbook - bu ijodiy hujjat bo'lib, o'zida yozma va vizual materiallarni mujassam etadi. U g'oyalarni tadqiqot etishga, o'rganishga, rejalashtirish va rivojlantirishga, hamda

test o'tkazish, baholash va loyihalarni muhokama qilishga yordam beruvchi ish qurolidir. U boshqa rassomlarning tajribalarni o'rganish va o'zida to'satdan paydo bo'lgan g'oyalarni ifodalashga imkon beradi.

Sketchbookni yuritish har qanday ijodiy ishning asosiy elementi hisoblanadi. U fantaziyani rivojlantirib, yangi g'oyalarga ilhomlantiradi.

32-rasm. Sketchbookni yuritish turlari.

Xulosa qilib aytganda, haqiqiy sketchbook loyiha yoki ma'lum vazifani yakuni bo'lishi kerak emas, u ma'lum bir g'oya yoki ijodiy ish jarayonining jamlanmasi bo'lishi lozim. Sayohatdagi ijodiy g'oyalar namunalari to'plami kabi. Sketchbook o'zi nima va u bilan to'g'ri ishlashni qanday o'rganish mumkin?

Sketchbookda turli xil qorlama eskizlar, chizmalar va rasmlarni chizish, yoqib qolgan rasmlarni yopishtirish, har bir sahifasini ma'lum bir uslubda bezash va shunga o'xshash jaryonlamit bajarish mumkin. Umuman olganda, sketchbook ijodiy odam o'zi yaratayotgan g'oyalar xazinasidir.

Hozirgi kunda sayohat Sketchbooklari keng tarqalgan. Bunda sayotdan olgan barcha ta'surotlar, yo'l chiptalari, ishlatilgan xaritalar, estalik uchun sur'atlar va boshqa shu sayohat bilan bog'liq barcha narsalar yopishtirilishi mumkin.

Ijodiy sohadi ish yurituvchi odamlar odatda bir nechta Sketchbook yuritadilar. Har bir loyiha ishi uchun alohida. Shunda ishlar bir-biri bilan aralashib ketmaydi, ketmaligi buzilmaydi.

Sketchbook tadqiqot etib, eskizlar, maketlar va modellarni yaratish, buyumlarni chizmasini va hisobini ishlash, amaliy uchun namunalarni ishlash, belgilangan xususiyatlarga ega yangi kiyim namunasini yaratish jarayonidir.

Dastlabki loyihalash tadqiqotlar va o'xshash modellar tahlili asosida yangi ijodiy konsepsiyada tug'iladi, ular eng avvalo siymoda o'z aksini topadi. Siymo balki eskizda yaratilib, maketda va keyin modelda ifoda etadi yoki bevosita gazlama bilan maketlash jarayonida modelga aylanadi.

Sketchbook bajarishning asosiy bosqichlari. Yangi buyumlarni, yangi xossalarni va buyum muhitini yangi funksiyalarini loyihalashga dizayn faoliyati moslangan. Loyihalash jarayonida fanning yutuqlari qatorida (sotsiologiya va prognozlashni) siymo-assotsiativ usullari ham o'rganiladi, ular shaklni ma'no va sotsiomadaniyat mazmuni bilan to'ldiradi.

Dizayner faoliyatining loyihalash asosi – ijtimoiy talablarni inobatga olish.

Kostyumni loyihalashning asosiy bosqichlari quyidagilar:

- 1) Loyihalashdan oldingi vaziyatni tahlil etish;
- 2) Shakllantirish ma'lum turlarini tahlil natijalarini sintez etish;
- 3) Asosiy vazifalarni aniqlash;
- 4) Loyihaviy vazifani yechish uchun optimal variantlarni qidirishda har xil loyihalash usullarni qo'llash.

1) Loyihalashdan oldingi vaziyatni tahlil etish. Loyihalashning boshlang'ich bosqichida loyihalashdan oldingi tadqiqotlarda buyumni funksiyalarini, buyumlar yoki sharoit kompleksini, loyihalayotgan buyumni yoki sharoitni tashqi ko'rinishi to'g'risida, o'xshash modellarni borligi bo'yicha ko'rsatkichlar taqqoslanadi.

Loyihalashdan oldingi tahlil ijtimoiy-iqtisodiy, funkstional (buyum bilan foydalanish usullarni tadqiqot etish), funkstional – qiymatiga oidligini (aholining har xil guruhlarini istaklar tarkibini tahlil etish), texnologiya va shaklni (buyum va uni analoglarning tarkibini tahlil etish, kompozitsion, konstruktiv va plastik echimlarini qidirish) tahlil etishni nazarda tutadi.

2) Loyihalashdan oldingi tahlilning natijasini shakllantirish muayyan turlarida sintez etish. Dastlabki loyihalash tahlildan so'ng buyumni moddiylashtirish usulda (kompozitsiyasini tarkiblashtirish va uyg'unlashtirish) natijasini sintezlash.

Dizaynda sintez – bu dizaynerlik tahlilda loyihaga oid ma'lumotlarni fikriy tartibga solish jarayonidir va ularni yaxlitlikka biriktirib, loyiha siymosini yaratishdir. Yagona buyumlarni tarkiblanishi shakllanish deb nomlanadi. Sintez usullari tizimli (kombinator, o'xshashli) yoki o'z-o'zidan kelib chiqadigan intuitiv harakatda bo'lishi mumkin. Sintez jarayonida o'tqazilgan tadqiqotlarning natijasi aniq shakllantirish usullari bilan amalga oshiriladi. Kostyumni shakllantirish kombinator va o'xshash usullari yetarlicha o'rganilgan.

Ijodiy konsepsiyani ishlab chiqish. Sintez jarayonida ijodiy konsepsiya tuzish – bu dizayner vazifasini echish eng muhim qismidir. **Dizaynda konsepsiya** – asosiy g'oya, maqsadlarni, vazifalarni va vositalarni ma'naviy yo'nalishi.

3) Dizayn–loyihaning asosiy vazifalarini aniqlash. Dizayn-loyihani ustidan ish asosiy vazifalarni aniqlashdan boshlanadi. Eng avvalo loyihalayotgan buyumni mo'ljali va funkstiyasi, konstruktiv va texnologik talablari aniqlanadi. Shu bilan birga loyihalashning maqsadi mavjud buyumlarni zamonaviylashtirish ham, ya'ni zamonaviy tashqi ko'rinishni berish (stayling yoki timsol asosida loyihalash), va vazifani prinsipial yangi echim asosida yoki avval noma'lum texnologik pristip bo'lishi mumkin.

4) Loyihaviy vazifani yechish uchun optimal variantlarni qidirishda har xil loyihalash usullarni qo'llash. Loyihalash usullari. Loyiha vazifalarni eng optimal variantini qidirish jaryonida dizayner modellash va maketlash usullarni qo'llaydi.

Dizaynda modellash – bu bir butun ob'ektni yoki ob'ektlar tizimining vaziyatini yoki funkstional jarayonini aks etish, tasavvur etish yoki ta'riflab berish jarayondir. Badiiy siymo, loyiha-grafik (eskiz yaratish), retrospektiv, konstruktiv, perspektiv, texnikaviy va kompyuter modellash usullari mavjud.

Loyiha-grafik modellash loyiha g'oyasini yaratishda va aks etishda yordam beradi. Loyiha-grafik-modellash quyidagilarni ko'zlaydi: grafik shaklini loyiha vazifaning ma'nosiga moslaydi; eskiz loyihani variant qidiruv va amaliy harakati; qo'yilgan vazifani echish uchun loyiha qidiruvni

mantiqiy ketma-ket va tizimli yondashish. Mavjud loyiha g'oyalarni, texnologiyalarni, korxonalarning iqtisodini, badiiy madaniyat yutuqlarini (me'morchilik, rangtasvir, haykaltaroshlik) inobatga olib, dizayner avval o'z tasavvurida kelajak buyumning eskizini va dastlabki grafik tasvirini yaratadi (qidiruv eskiz, for-eskiz). Yangi yechimlarni qidirish va variantlarini tanlanish qog'ozda qilinadi. Keyin buyumning tashqi ko'rinishini ta'rifi va amaliy foydalanish qoidasi aniqlanadi. Natijada loyihalayotgan buyumning badiiy-uslubiy va rangli-fakturaviy echimi (eskiz loyiha) va konstruksiyasi, modelning proporstiyasi va silueti to'g'risida to'liq ma'lumot beriladi.

Dastlabki loyihalash tadqiqotlar va o'xshash modellar tahlili asosida yangi ijodiy konsepsiyada tug'iladi, ular eng avvalo siymoda o'z aksini topadi. Siymo balki eskizda yaratilib, maketda va keyin modelda ifoda etadi yoki bevosita gazlama bilan maketlash jarayonida modelga aylanadi.

Sketchbook tadqiqot etib, eskizlar, maketlar va modellarni yaratish, buyumlarni chizmasini va hisobini ishlash, amaliy uchun namunalarni ishlash, belgilangan xususiyatlarga ega yangi kiyim namunasini yaratish jarayonidir.

Sketchbook bajarishning asosiy bosqichlari. Yangi buyumlarni, yangi xossalarni va buyum muhitini yangi funksiyalarini loyihalashga dizayn faoliyati moslangan. Loyihalash jarayonida fanning yutuqlari qatorida (sotsiologiya va prognozlashni) siymo-assotsiativ usullari ham o'rganiladi, ular shaklni ma'no va sotsiomadaniyat mazmuni bilan to'ldiradi.

Sketchbook bajarishda asosiy talab bir mavzu doirasidan chiqib ketmagan holda uni yuritish. Ikkinchi talab ketma-ketlikka rioya qilishdir. Yana bir talab uni rasmiylashtirishga tegishli bo'lib, bunda, yaratiladigan eskizlar bir butun yon daftarga yoki oldindan tikilgan kitobning ichiga bajariladi.

Sketchbookni bajarishdan oldin uni nimaga mo'ljallanganligini aniqlab olish zarur. Sketchbook eskizlardan yoki qaydlar sifatidagi yozuvlar bo'lishi mumkin.

Nazorat savollari:

1. Sketchbook bajarishning ketma-ketligini o'rganing?
2. Sketchbook bajarish uchun mavzu tanlang?
3. Sketchbook bajarilish tartibini o'rganing?
4. Sketchbookka qo'yiladigan talablar?

MAVZU: SKETCHBUKNI YURITISHDA IJODIY MANBAA

Reja:

1. Sketchbookni yuritishda ijodiy manbaa

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017, 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: skytchbuk, albom, bloknot, qoralama, eskiz, chizma, rasm, uslub, foto, elymynt, g'oya, milliy my'morchilik, naqsh, rang, ijodiy manbaa.

O'zbekiston — dunyoda o'zining yuksak madaniyati, ko'hna tarixi va go'zal me'morchilik namunalari bilan nom taratgan davlatdir. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz, Toshkent, Qo'qon va boshqa shaharlardagi me'morchilik va xalq amaliy san'ati yodgorliklari o'tmish avlodlarimiz yaratgan barkamol, takrorlanmas va tarixan bebaho san'at asarlarining namunalari bo'lib, xalqimizning va shu bilan birga jahon madaniyatining durdonalaridan bo'lgan badiiy va madaniy merosni tashkil etadi.

Xalq amaliy bezak san'ati kishilarning ma'naviy olamini boyitadi, badiiy didini shakllantiradi, ruhiyatini tarbiyalaydi. Shuning uchun ham o'zbek xalq amaliy san'ati kishilarni badiiy, ahloqiy, umuminsoniy qarashlarini tarbiya- lab, ularning ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirishda hamda madaniy darajasini yuksaltirishda eng zarur manbalardan biri hisoblanadi.

O'tmishda ota-bobolarimiz qurgan muhtasham binolar hozirgi kungacha maftunkor jilvasini yo'qotmagan. Ko'pchilik maqbaralarda boy va xilma-xilligi bilan farq qiladigan geometrik naqshlardan, ko'p hollarda shakl berilgan g'ishtlardan, loydan yasab naqsh oyilgan, so'ng pechda pishirilgan terrakota plitalardan foydalanilgan. Binolarning tashqi qismiga esa quyma ganch ishlari bajarilgan. Mavoraunnaxrda ganchkorlik san'ati, ayniqsa, ravnaq topgan, me'morchilikning asosiy bezagi darajasiga ko'tarilgan. Ayniqsa, maqbaralarning peshtoqlari devor va ravoqlar ganch-naqshlar bilan juda nafis bezatilgan. Naqshlar murakkablashib bordi. Ularning yangi nusxalarida ramziari, timsoliy tasvirlar, va hattotlik sanati namunalari naqadar mo'lligini ko'ramiz. Har bir chizilgan naqshda o'ziga hos ma'no bo'lgan.

O'simliksimon “islmiy” naqsh boylik va farovonlikni, novda va yaproqlar esa to'kinchilik va bahor chog'ida uyg'onishni bildiradi.

Ozbekiston territoriyasida arxeologik qazishmalar shuni ko'rsatadiki, naqshlar ichida geometrik naqsh ko'p ishlatilgan. Girihlar (Xandasiy naqsh) - forsha, chigal, tugun degan ma'noni beradi. Girihlar - to'rtburchak, uchburchak va boshqa elementlardan tashkil topgan geometrik murakkab naqsh turi.

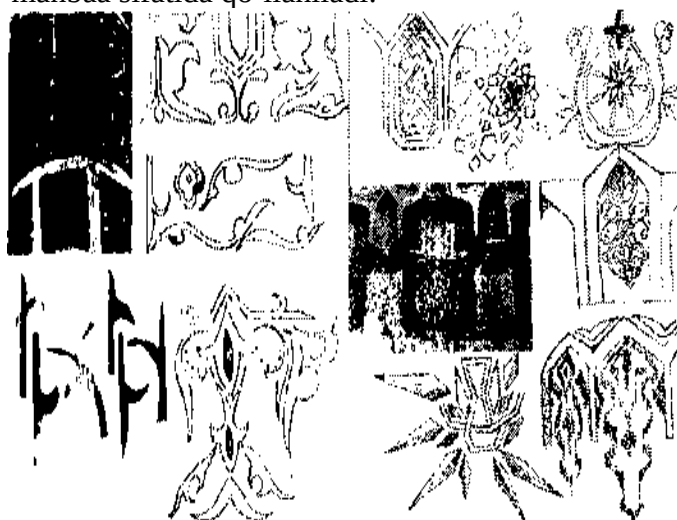
Milliy naqshlarimiz g'oyatda boy mazmunga ega. Turar joy va jamoat binolarining devor hamda shiftlariga solingan naqshlar insonni hayratga soladi. Bu go'zal naqshlar ajoyib naqqoshlar

tomonidan yuratilgan bo‘lib, asrlar davomida bunyod topdi, rivojlandi, me'morchilik hamda tasviriy san'at rivoji bilan bog'langan holda lakomillashib bordi.

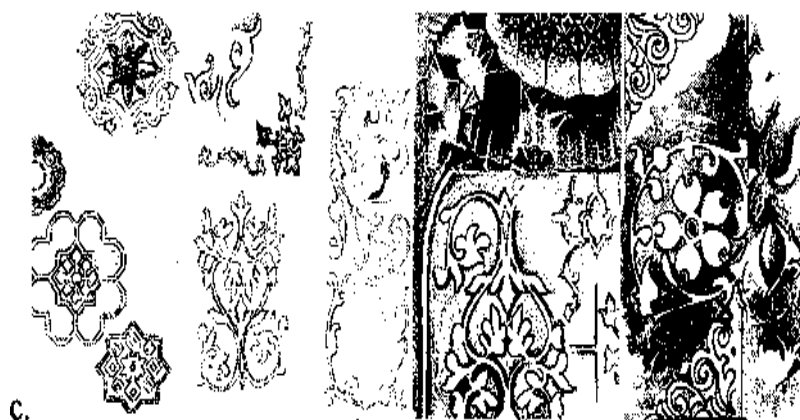
a. Ayollar liboslar to'plamini yaratishda ijodiy manbaa sifatida milliy me'morchilikdagi naqqoshlik elementlaridan lavhalar namuna qilib olingan.

a) XV asrda qurilgan Ulug'bek madrasasining peshtoqiga marmardan o'yib ishlangan bezak va koshinlar ijodiy manbaa sifatida qo'llaniladi.

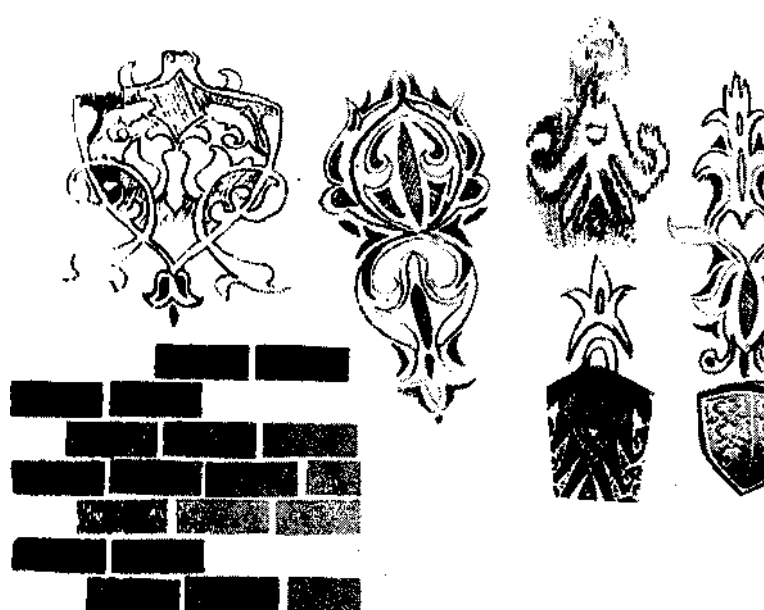
b) Milliy memorlik amaliy bezak san'ati namunalari o'rganilib, ulardan naqsh elementlaridan olinib dizaynerlar tomonidan uslublashtirilgan holda yangi zamonaviy naqsh kompozitsiyalari, shakli yaratilib libos eskizlariga tadbqiq etiladi. Milliy me'moriy binolardan olingan naqsh elementlari liboslarga transformatsiya yo'li bilan ko'chirilgan.

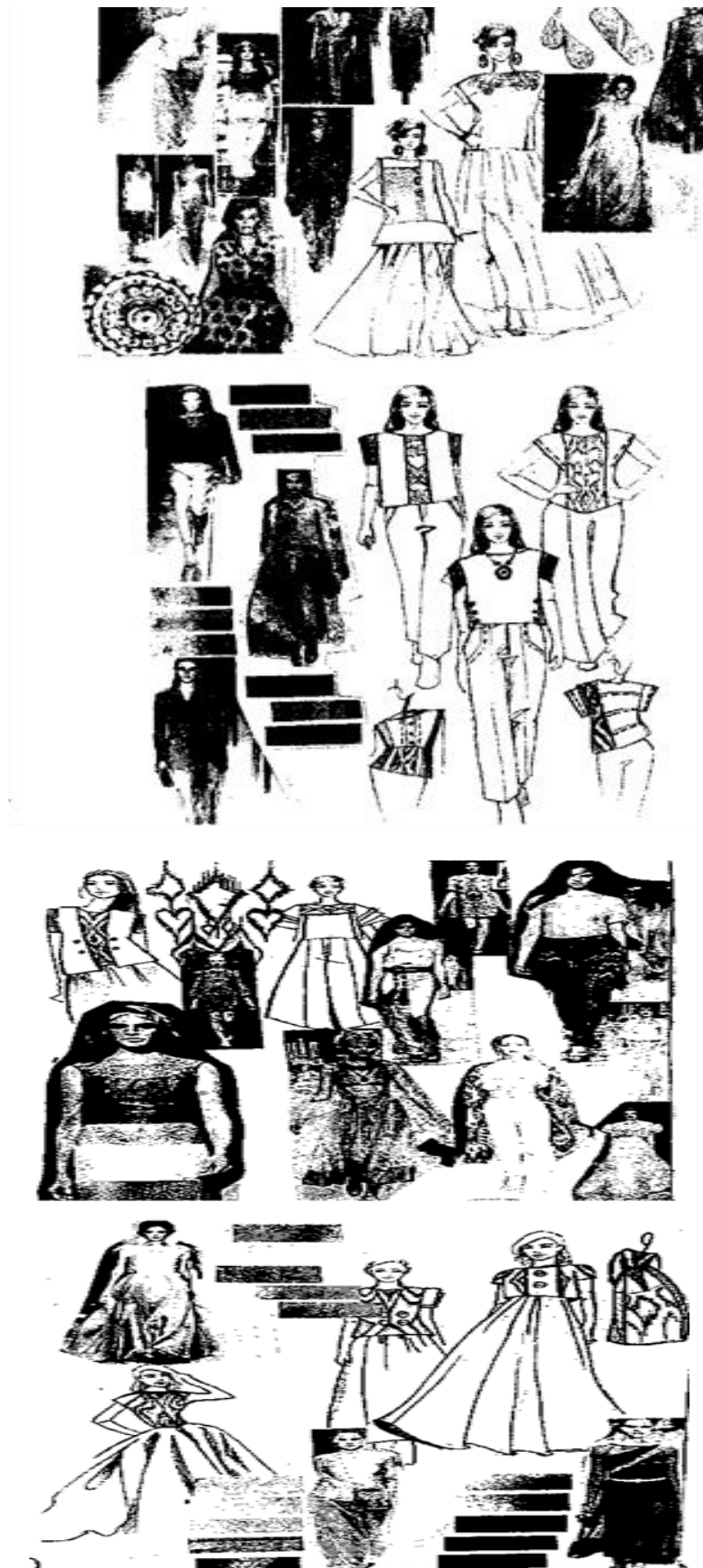

c) Xomaki eskizlardan kelib chiqqan holda, bir to'xtamga kelingan tanlangan eskizni yaratiladi. G'oyani qog'ozga kochirish jarayonida, avval bir qancha qoralama eskizlar ishlab chiqiladi. Eskiz ishlash jarayonida dizayner o'z g'oyasini yanada takomillashtirishga va g'oyani tub ma'nosi va mohiyatini chuqurroq ko'rsatib berishga ega bo'ladi.

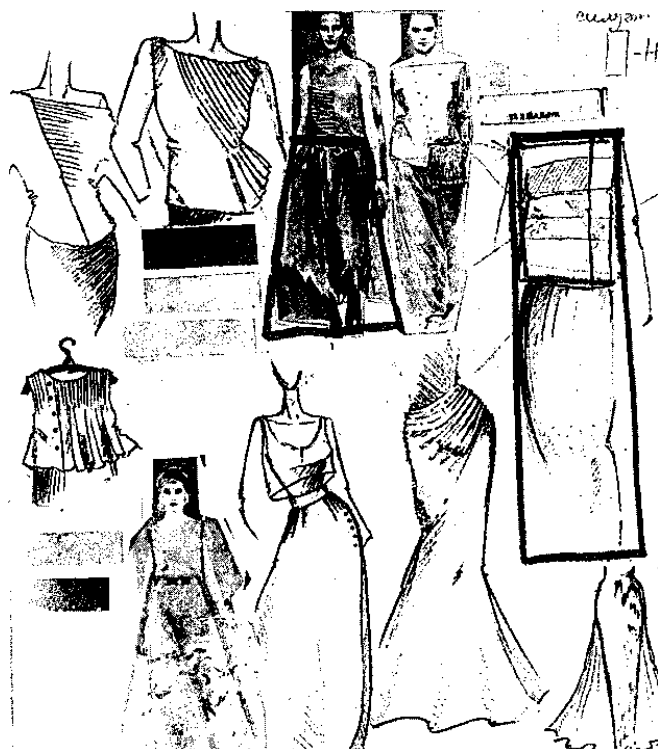

d) Zamonaviy moda yo'nalishi o'rganib eskiz konsepsiyasi g'oya asosida tor eskizlar yaratildi. G'oya mavzusi izlanishlar va to'plangan ko'hna me'morchilik naqshlarini eskizga joylashtirilishidan kelib chiqqan holda ishlab chiqildi.

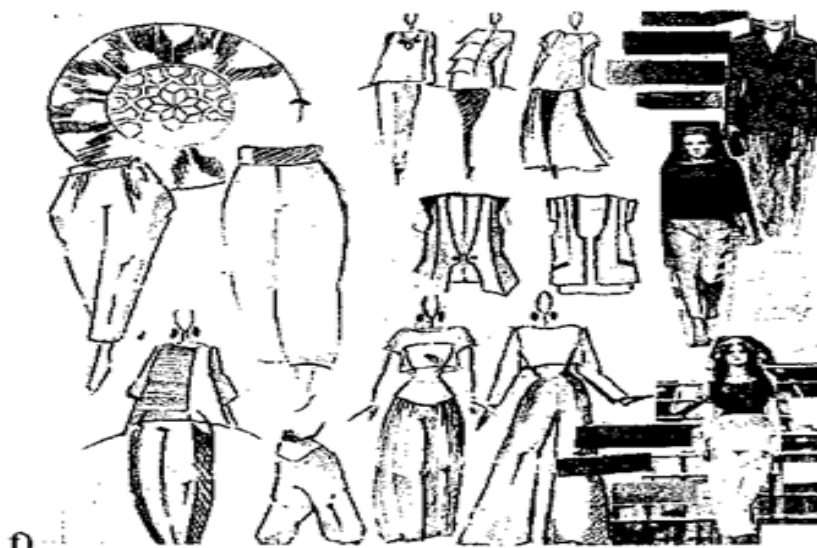

e) Zamonaviy moda tendensiyasida urf bo'lgan ranglardan ilhomlangan holda eskizlar namunalari yaratiladi, so'ng rang berish jarayoniga o'tiladi. Bunda yaratilayotgan libos qanday matodan ishlanishi nazarda tutiladi, so'ng eskizlarga rang berishga o'tiladi. Matoni xususiyati, fakturasi rang orqali chiqarib beriladi.

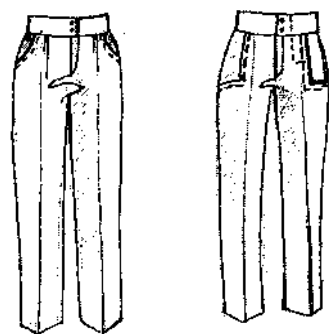
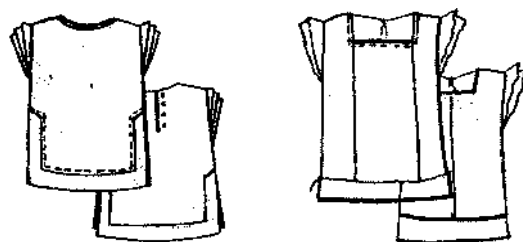

- d) Stilistik qator. Bir necha eskizlarni birgalikdagi jamlanmasi bo'lib, unda libos detallari va shakllarini o'ziga hos jihatlarni yaratadi.

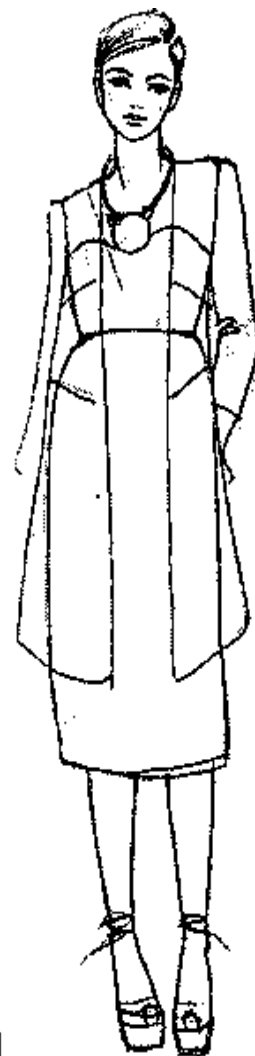
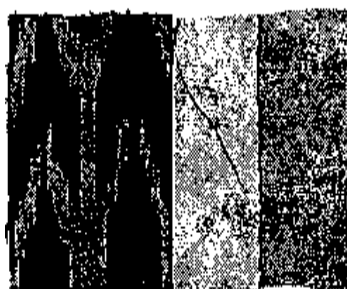
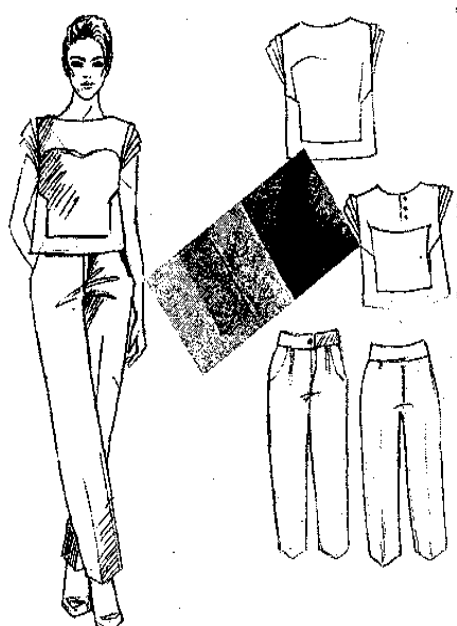
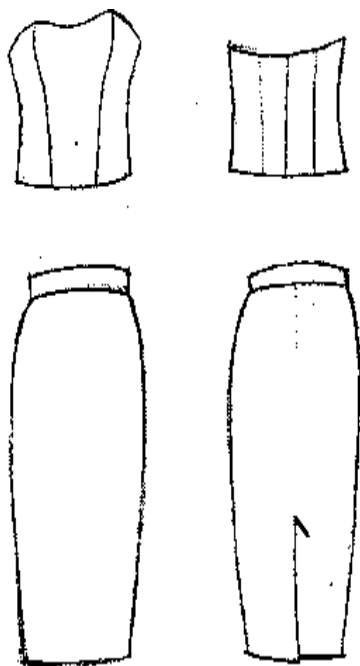
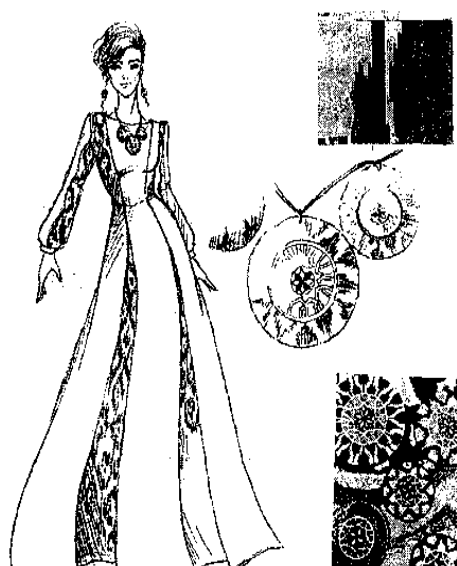

j) Texnik eskiz - bu libosning detallarini yaqqol ko'rsatib beriladi. Texnik eskizda libosning har-bir detali va taxlamalari, choklari va chok bezaklari ko'rsatib beriladi.

k.

Tanlangan model eskizini umumiy ko'rinishi aks ettiriladi va bunda libosni ko'rinishini aksessuarlar bilan boyitib, obrazning umumiy ansambli yaratiladi.

l.

Adras, atlas, olacha kabi yorqin matolar nafaqat quyoshli Sharqni, balki vazmin G'arbni ham maftun etgan. Sharq o'zining gul bosilgan, (abr naqshli) (ikat) ipak matolari bilan mashhur.

“Abr naqshli” murakkab texnikali qo'l mehnati orqali hosil bo'ladigan mato bo'lib, iplarni bosqichma-bosqich bog'lab bo'yoqqa botiriladi. Abr texnikasida to'qilgan matolarning ajoyib naqshlari va yorqin ranglari XIX asr Markaziy Osiyoning timsoliy mavqeini belgilab beradi. Sovet davlatidan avval O'zbekiston va Tojikistonda bu yorqinlikka shunchaki urg'u berilmasdan, Abr naqshlar xunarmandlar san'atining yuksak namunasi.

Abr matolari hayotning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy kabi turli sohalarini bog'lovchi bo'g'imi bo'lgan. Abr texnikasida to'qilgan matolarning nufuzining ortishiga sabab, bu uning tayyorlanish jarayonini mashaqqatlilikidir. Adras matolarining iplari avval bo'yaliq naqsh elementlari tushirilib, song to'quv dastgohida to'qiladi.

m) Libos to'plami eskizlari - bu tanlangan eskizlarni yakuniy holatga keltirilgan jamlanmasi.

Nazorat savollari:

1. Sketchbook nima uchun qo'llaniladi?
2. Sketchbook o'zida nimani mujassam etadi?
3. Sketchbook yuritishda nimalarni hisobga olish zarur?
4. Sketchbookni rasmiylashtirish bosqichlari.

MAVZU: DRAPIROVKALAR VA ULARNI SHAKLLARINI HOSIL QILISH USULLARI

Reja:

- 1.Drapirovkalarni tasvirlash.
- 2.Drapirovkalardagi shakllarni hosil qilishdagi asosiy usullar.
- 3.Libosda taxlamalarni tasvirlash

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: mato, matyrial, tarkib, tur, xususiyat, drapirovka, taxlama, kompozitsion ychim, chizma tasvir, tayanch nuqta, faktura, harakat.

Odam qomatini chizish va gavda turish holatini yaratish asoslarini egallagandan so‘ng, keyingi bosqich bu libos chizishni o‘rganish. Bu mato va materiallarning assortimentini o‘ziga xos xususiyatlarini va tasvirlash vositalarini o‘rganish imkoniyatini beradi. Modellar yaratishda barcha foydalanadigan mato va materiallar ko‘z o‘ngida bo‘lishi kerak.

Ishning birinchi bosqichi kerakli turdagi matoni tanlashdir. Mato tanlashda o‘z didingizdan kelib chiqishingiz lozim. Barcha kerakli ishqurollaribilan ishlangan, ish mazmuni unumli bo‘ladi.

Mato fakturasi bilan bir qatorda libos eskizini yaratishda drapirovka, burmalar va taxlamalarni tasvirlash katta ahamiyat kasb etadi. Hayoldan yoki o‘quv mashg‘ulotlarida natyurmort yoki interer, maniken yoki kiyimli inson gavdasidagi turli matolami (drapirovka) uning buklama va taxlamalarni xarakterli shakllarini tasvirlash mahoratini rivojlantirish katta ahamiyat kasb etadi. Turli davr rassomlari asarlarida tasvirlangan matolarning burma va taxlamalari drapirovka deb ataladi. Aniqrog‘i, **burama** - bu matoni beixtiyor siqilishi natijasida matoning yuzasida hosil bo‘ladigan tartibsiz buklamalardir, drapirovka esa bezash maqsadida ixtiyoriy tarzda buklamalarni bog‘lash, tikish, taxlash va boshqa uslublarda hosil qilinadi.

Drapirovkalar haqida so‘z borganda buklamalarning (taxlamalarning) chizmatasvirda plastik ifodalash qonuniyatlari haqida gapirish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bir qarashda buralib-buralib ketuvchi shakllar ma‘lum qonun - qoidalar asosida, ma‘lum ketma- ketlikda, qiziqarli, ritmik tarzda takrorlanuvchi, chiroyli chiziqlar to‘plamini hosil qilib, rassom uchun keng va boy tasvirlash imkoniyatlarini ochadi.

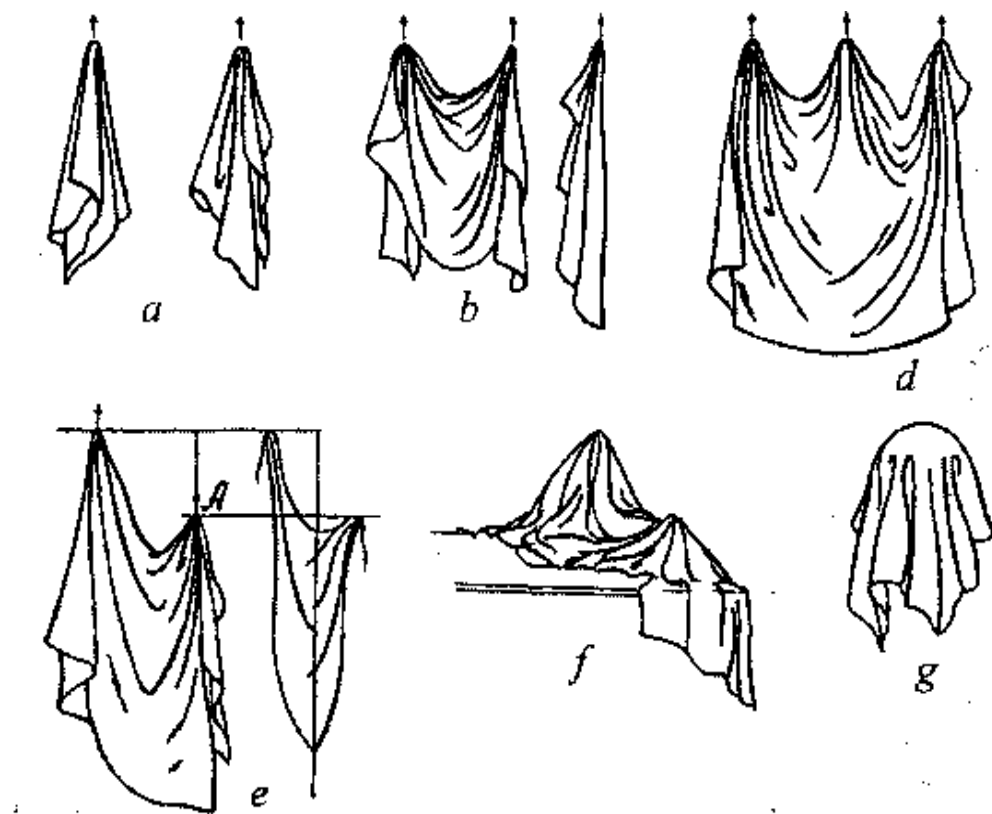
Drapirovka tasviriy san‘atning ifoda vositasidan biri bo‘lib, jiddiy o‘rganishni talab etadi. Chizmatasvir vazifalarni bajarishda, o‘quv qo‘yilmalarga biriktirgan drapirov- kaning statik holatini, ya‘ni osig‘liq yoki yotgan mato bo‘lagini tasvirlashga katta e‘tibor qaratilishi lozim (natyurmort yoki inter‘er, drapirovkalar bilan maniken yoki kiyimli inson). Drapirovkani to‘g‘ri tasvirlash uchun, unda sodir bo‘layotgan dinamik holatni aniq tasavvur eta olishi kerak. Hajmli-fazoviy shakllarni “o‘qiy” olib chizmatasvir vositalari orqali grafik etyudga ko‘chira olishi lozim.

Matodagi taxlamlar mato uzunligiga nisbatan kam masofada cho‘zilgandada hosil bo‘ladi. Mato harakatdagi kuchga bo‘ysungan holda, fizik xususiyatlari ya‘ni qaysi materialdan ishlanganiga, qalinligi, xarakterli tuzilmasiga ko‘ra bukiladi. Taxlamalarning shakli mato xususiyatiga va turiga bog‘liq. Yupqa va harir matolar mayda taxlamlar, qalin va dag‘allari esa katta va keng taxlamlar hosil qiladi, ya‘ni turli xil matolar g‘ijimlanganda qarshilik ham har-xil bo‘ladi.

Hozirgi kunda to‘qimachilik matolarining ko‘plab hillari mavjud, ular o‘zining elastiklik va taranglik darajasiga ega. To‘qimachilik polotnolari (gazlamaning qalinroq turi) dinamik ta‘sir natijasida, boshqa matolarga qaraganda tekis yumaloq shakldagi taxlamlarni hosil qiladi.

Drapirovka uchun har-xil yuzalar hosil qiladigan matolar va to‘qimachilik gazlamalari ishlatiladi. Mato va gazlamalar o‘zining fakturasi (o‘ziga xoslik, sifati)ga qarab farqlanadi. Ular tekis, silliq, tukli, paxmoq, yaltiroq yoki xira, jilosiz, dag‘al yoki yumshoq, zich yoki siyrak to‘qilgan va hokazo bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga mato va polotnolar bir qancha xususiyatlarga ega bo‘lishi mumkin. Bu xususiyatlar mato va gazlamalarni tayyorlashda ishlatilgan tolalarining xossalriga bog‘liq. Shunday qilib, shoyi matolar yumshoq va yaltiroq, junlilari tukli, momiq, jilosiz va hokazo. Yumshoq, yupqa matolar drapirovka uchun qulay bo‘lib, yumshoq bukilishlar beradi, zich va dag‘allari esa uchli aniq burchakli taxlamlar hosil qiladi. Drapirovka uchun matolar tanlashda bu xususiyatlarini e‘tiborga olish zarur, noto‘g‘ri tanlangan mato esa o‘ylangan kompozitsiyada moijaldagi natijani bermasligi mumkin. 33-rasmda bir qancha drapirovkalarining kompozitsion yechimlari keltirilgan.

Kompozitsiya variantlarining biri bu, bir yoki ikki tayanch nuqtalariga osilgan drapirovkalardir. Birinchi variantda bitta tayanch nuqtada osilib turgan drapirovka, vertikal yo‘nalishda konussimon shakl hosil qilgan. Ikkinchi variantda esa drapirovka ikki nuqtaga osilgan bo‘lib, u yoki bu tarafdin guruhlariga ajralgan holda, to‘g‘ri tuzilmali yaxlit yoysimon taxlamlar hosil qilgan.

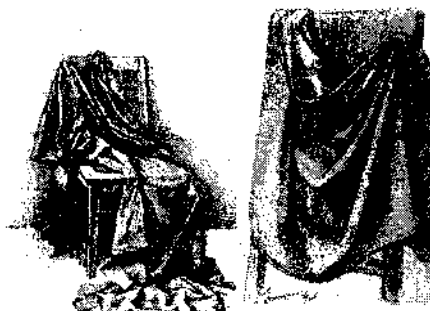
33-rasm. Drapirovka kompozitsion yechimlarning variantlari

34-rasm. Drapirovka chizmatasviri.

Bunda yoysimon qatorlardagi taxlamalar, bir yoki ikki joydan sinadi. Birinchi ikki variantdagilarni moda shakldagi taxlamali drapirovka kompozitsiyasiga kiritish mumkin. Agarda mato boiagini uchta tayanch nuqtalariga ilib qo'ysak, ikkiyarim yoysimon shakldagi taxlam hosil boiadi (33,v).

Taxlamli qilib qo'yilgan drapirovkalar, hajmli boiib, bo'yi, eni va chuqurligiga ega. Drapirovkaning hajmli shakllari bukilgan taxlamalarga ega boiib, matoning o'ngidan teskari tomonga va aksincha, teskaridan o'ngiga qarab yo'naladi. Shunga e'tibor qaratish lozimki, matoning ogirligi tufayli, drapirovka taxamlarini yuqoridan pastka qadar bukilishlari kattalashib borishiga olib keladi. Eng katta bo'rtgan yuzasi buklama shakl, katta chuqur yuzasi esa -botiq shaklli taxamlarini hosil qiladi. Bortgan shakldan botiq shaklgacha boigan masofa, taxamlarning ham bo'yi, ham chuqurligi sanaladi. Drapirovkalar asosiy va bo'ysinuvchi tayanch nuqtalaridan osilib tushishi mumkin.

35-rasm. Drapirovka akademik chizmatasviri.

Asosiy tayanch nuqtasi deb drapirovkani osilishi boshlangan joyi, drapirovka taxamlari uzilib, yangi shakl hosil qilish joyi- bo'ysinuvchi nuqta deb ataladi. Asosiy va bo'ysinuvchi tayanch nuqtalar drapirovka kompozitsiyasini shunday shakllantiradiki, taxamlar tayanch nuqtalardan nur, toiqin yoki yoysimon shakllar drapirovka xarakteri qonun qoidalariga bogiiq holda shakllantiradi. Boshida taxamlar vertikal holatda tushib, so'ngra pastki nuqtaga nisbatan yo'naladi. Shu bilan birga bo'ysinuvchi nuqtada yangi tayanch nuqta hosil bo'ladi, undan qarama-qarshi yo'nalishda davom etadi. Bunday shakldagi drapirovkalar zinasimon taxlamli kom- pozitsiya hosil qiladi (35 rasm).

36-rasm. Drapirovkadagi murakkab taxlamalarning chizmatasviri.

Agarda mato bo'lagini gorizontal yuzaga tashlasak, murakkab buklamalar to'plami hosil bo'ladi, u hech qanday sistemaga bo'ysunmaydi, har gal taxlamalar yangicha shaklda hosil bo'ladi. Drapirovkaning bunday holatda joylashishi to'g'ri chiziqli murakkab bo'rtmalarni shakllantiradi

37-rasm. Yuzaga erkin holatda tashlangan matodagi taxlamalar chizmatasviri.

Agarda matoni vertikal, gorizontal nuqtadan balandda turgan figura ustiga tashlansa, bir yoki ikki tayanch nuqtalar tashlangan drapirovka hosil qiluvchi murakkab turkumdagi burmalar paydo bo'ladi. Hajm ustiga tashlangan drapirovka hosil qilgan taxlamalar shaklan xilma-xil bo'ladi.

Sharsimon shakl yuzasiga tashlangan drapirovkadagi taxlamalar ham ma'lum qonun-qoidalarga bo'ysunadi. Drapirovka sharsimon shaklning yuqori qismida tekis yuza hosil qiladi. Drapirovka yuqori qismdan keng gorizontal aylana shaklgacha qanchalik uzoqlashsa, shunchalik erkin osilgan taxlamalarni yuzaga keltiradi. Bunday aylanada bir qancha tayanch nuqtalarni hosil bo'ladi. Ulardan ham taxlamalar, bir tayanch nuqtadan uzoqlashib osilgan sayin yuzaga kelgan taxlamalar singari hosil bo'ladi. Agarda ikki sharsimon shakl- dan foydalanilsa, ular orasidagi drapirovkaning gorizontal tekisligida yengil bukilgari, pastroqdagi vertikal tekislikda esa, ikki nuqtadan osilib tushgan drapirovka kompozitsiyasida chuqur taxlamalar hosil bo'ladi.

Agarda tayanch nuqtasidan yuqorida joylashgan sharsimon shaklga drapirovka tashlansa, unda shaklning bir qismi bekilib, drapirovka sharsimon shaklga ega bo'ladi va taxlamalar uning atrofida hosil bo'la boshlaydi.

Agarda drapirovka matosi uchun to'qimachilik polotnosi ishlatilsa, unda silliq gorizontal yuzada bo'rtma va puffaklar hosil bo'ladi. Elastiklik xususiyati tufayli hosil bo'lgan taxlamalardagi bo'tiq qismlari buralib, aylana taxlamalarni shakllantiradi. Erkin osilgan drapirovkada xarakterli og'ir doim

pastga tomon egilib turuvchi taxlamlar kuzatiladi. Og‘ir taxlamlar diagonal so‘ng esa pastga tomon aylana hosil qilib, yoy uchlari radial (radius bo‘ulab tarqalgan) taxlamlami shakllantiradi

Yuqorida ta’kidlanganlarga mos ravishda, murakkab taxlam- larni kelib chiqishini tahlil qilish mumkin. Mashhur rassomlar ishlarida drapirovkalaming murakkab shakllaridagi xilma-xil taxlamlar turini ko‘rishimiz mumkin.

Drapirovkaning barcha kompozitsion yechimi asosida uning o‘quv vazifasining mavzusi yotadi.

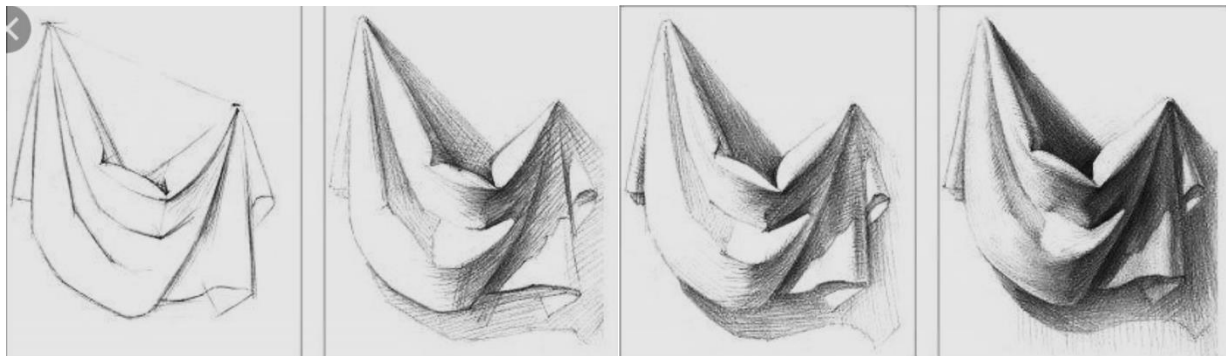
Drapirovkalami naturadan tasvirlashga kirishishdan oldin, trikotaj polotnolari yoki turli matolar parchalarini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Matoning drapirovkaga mosligini tekshirib ko‘rish zarur. Matoni yoki to‘qimachilik polotnolarini stend yoki maniken ustiga chiroyli va ifodali taxlamlar hosil qilib, matoning fakturasi va plastik xususiyatlarini hisobga olib, so‘ng uni mahkamlash lozim. Har-xil matolar va polotnolarga bir vaqtda qaraganda, taxlamlar xarakterini rang-barangligini tahlil qilib, drapirovkalami tasavvurdagi siymosini taxlamlar ustidagi “o‘ynoqi” naqshlami aniqlash mumkin.

38-rasm. Liboslarda taxlamalmi chizmatasvirda aks ettirilishi.

Turli mato parchalarini ketma-ketlikda ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir: qalin va harirlari, jilosiz va yaltiroqlari, dag‘al va yumshoqlari va hokazo. Shunda ham har gal ikki-uchtasini solishtirish kerak. Shundagina junli, shoyi va paxtali matolar, polotnolardan shakllangan taxlamlaming keskin farqini ko‘rish mumkin. Drapirovkani tasvirlash oldidan, qog‘ozga qanday joylashtirish, tasvimi qog‘ozga komponovka qilib, qog‘oz “bo‘shlig‘iga” tasvimi nisbatlash lozim. Kompozitsiyadagi nisbat o‘ng va chap, baland vapastdagi uning elementlarini barobar bo‘lish orqali erishiladi. Ammo bu, tasvir simmetrik joylashishi kerak degani emas. Masalan, osilib turgan drapirovka tasviri, agarda pastdan ko‘proq bo‘sh joy qolsa, ishonarli chiqadi. Shunda qog‘ozdagi “Bo‘shliqlar” kompozitsion to‘g‘ri bo‘ladi. Stolning gorizontali yuzasidagi drapirovkani og‘irligi va muallaqlik holati taassurotini berish uchun tasvimi ozroq pastga silji- tish maqsadga muvofiq boiadi. Faqat ko‘z oldimizdagi drapirovka obarazini yaxlitligiga erishgandan so‘ng, hayolan qog‘oz oichami bilan “ogirlik” nisbatlarini solishtirib, drapirovka joylashgan yyengil kontur chiziqlami belgilab chiqib, tasvirlashga otish mumkin.

Drapirovka kompozitsiyasida matolarning plastik xususiyatlari, rang kontrastlari ahamiyatini ko‘ra olib, ishda mohirona qo‘llash mahoratini kuchaytirish muhim.

39-rasm. Mato fakturasining chizmatasviri

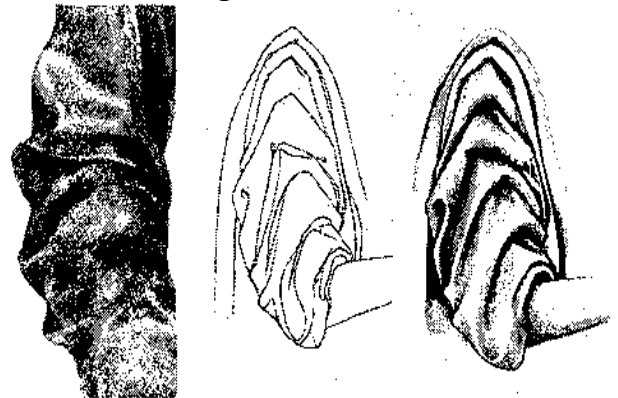
Chizmatasvirda qalam va qo'l harakati bilan, chiziq vositasida inson his-tuyg'usi va kechinmalarini ifodalash mumkin. Chiziq- chizmatasvirning asosiy tasvirlash vositalaridan biri. U shakl, rang, hajm va fazoni chiqarib bera oladi. Chiziq yordamida hajm, yuzalarni chegarasini belgilash mumkin. Chiziqning xarakteri qog'oz yuzasidan qanday usulda va qanday kuch bilan yurgazilganligiga bog'liq. Odatda och tusdagi chiziqlar ish boshida yordamchi, qidiruvchi chiziq sifatida, tasvirlanayotgan drapirovka nabroskasini konturlarini ishlashda qo'llaniladi. Tasvirdagi chiziq yoritilishning turli sharoitidagi shakllarni o'rganish me'yorlari natijasida fazoviy xarakterga ega bo'ladi. Chiziqlar qog'ozda bilinear-bilinmas va hatto umuman yo'q bo'lib ketishi, ba'zan esa tus jihatdan qalin va kattalashishi mumkin. Qalamni har xil qiyalikda bosib ishlash natijasida ingichka, qalin yoki keng chiziqlar hosil bo'ladi.

Chizmatasvirda drapirovkani hajmli taassurotni yaratish uchun, lining yuzasida yorug'-soyaning tarqalishini aniqlash lozim. Tabiiyki, drapirovkaning yorug'lik manbaiga qaratilgan yuzasi yorug', yorug'lik tushmaydigan yuzasi esa soyada qoladi. Shuning uchun berilgan shtrixlar tasvirdagi hajmli va fazoviy taassurotni kuchaytiradi. Turli xarakterli chiziqli-shtrixlar drapirovka va matolar taxlamalarining tasvirida asosiy ifoda vositalaridan biri bo'lib qoladi. Shtrix yordamida taxamlar shaklini tusi, fakturasi, hajmi va "harakat" holatini berish mumkin. Tasvir konturidagi shtrixlardan foydalanish hajm belgilarini hal etishga, ya'ni, qo'yilmaning shartli fazosidan shaklni chiqarib olishga imkon beradi.

Shtrixli yoki chiziqli-shtrixli chizmatasviridagi shtrixlarning qalinligi va xarakteri, tasvirlanayotgan drapirovkaning yuzasiga bog'liq holda har-hil bo'lishi mumkin. Shtrixlar xarakteri qalamga beriladigan bosimga bog'liq.

40-rasm. Libos yengidagi mato taxlamalarning chizmatasviri.

Shtrixlar - bu nisbatan qisqa chiziqlardir. Bir joyda ko'roq, boshqasida kamroq to'planib, ular chizmatasvirda har-hil tuslarni hosil qiladi. Tasvir bo'laklarini shtrixlar bilan to'yintirish (singdirish) tasvirlanayotgan drapirovka hajmini va shaklini chiqarishga imkon beradi. Shtrixli dog'lar turli tus kuchiga ega bo'lishi mumkin. Shuning uchun chizmatasvirda shtrixlar soya-yorug' va tus munosabatlarini ifodalash vositasi hisoblanadi.

Drapirovka hosil qilgan shakllar bilan beriladigan shtrixlar xarakterini moslash, nafaqat tasvirdagi shaklni muvofiqiyatli o'xshatishga, balki drapirovka fakturasini ham aniq belgilashga yordam beradi. Shunday qilib, drapirovka tasvirlashda undagi taxlamalarning joylashuvini hisobga olib, shtrixlarni taxamlar yo'nalishi bo'yiga lab berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Noto'g'ri yo'nalishda berilgan shtrix tasvirdagi shaklga halaqit berayotgandek, begonadek ko'rinadi.

Tasvirdagi tus va rang asosan shtrixlar yordamida hosil bo'ladi. Shtrixlar orasidagi masofani qisqartirish yoki shtrixlarni turli yo'nalishda birlashtirish natijasida shtrixli dog' hosil qilish mumkin. Natijada drapirovka tasvirida tus paydo bo'ladi. To'q tusni hosil qilish uchun, bir joyga bir necha bor shtrix berish, yoki qalamni yumshogiga almashtirish lozim. Tusli dog'larni boshqa vositalar bilan, masalan, mo'yqalam yordamida suvli sous, akvarel yoki guash ham hosil qilish mumkin.

Libosda taxlamalarni tasvirlash

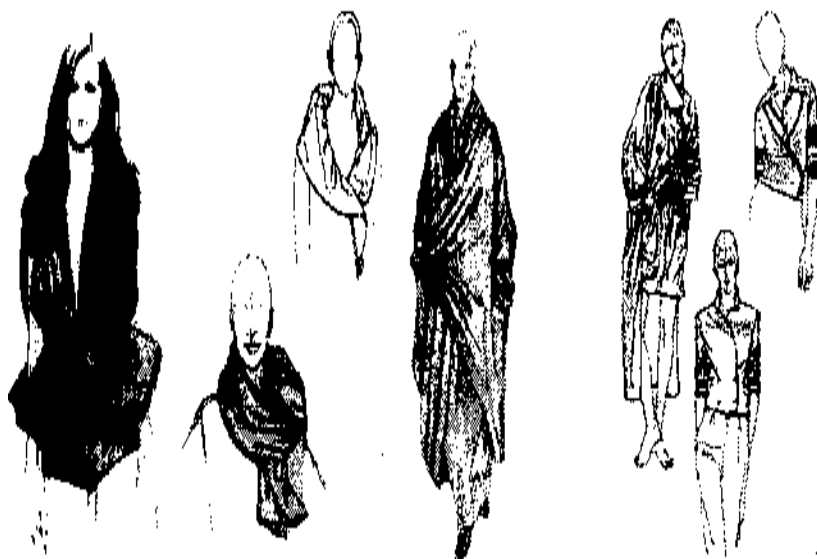
Mato tasvirlash uchun birinchi navbatda mos qog'oz turini tanlashdir. O'ta silliq qog'oz atlas yoki yaltiroq matolarni tasvirlash uchun mos keladi. Akvarel qog'ozi esa, tvid yoki yumshoq melanj kabi matolar fakturasini ko'rsatish uchun qulaydir.

Shakl yuzasida yotgan sifatli matoning xususiyatini e'tiborga olingan harakatlar tufayli, har-xil turdagi taxamlar, o'zaro bir-biri bilan bog'lanib, turli mutanosibliklarni kasb etadi.

Agar momiq fakturali matolarni yoki mo'ynani tasvirlash kerak boisa, tasvimi akvarelda bajarish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda hoi qog'ozga quyuq rang qo'yilganda u biroz tarqaladi, natijada

paxmoq, momiq mato fakturasi hosil boiadi. Eskizlar kollaj ko'ri- nishida bajarilishi mumkin. Bundan tashqari bor matolarni skaner qilish, foto nusxalaridan foydalanish mumkin. Buning uchun ular masshtabini kichraytirib, talab etilayotgan eskizga yopishtirish mumkin.

Eskizni chizgandan so'ng, bazaviy rangni flomaster, bo'yoq yoki moyli pastel yordamida hosil qilish mumkin, so'ng qalam, ruchka, siyoh, gelliruchka va boshqalar bilan ish yuritish mumkin. Maskirovkali flomaster yordamida chizilgan tasvir quritilib, ustki qatlam ko'chirib olinadi. Bu uslub polotnnoni va to'rli matolarni ko'rsatib berishda qulay yoki matoning nuqsoni va bezagini alohida ko'rsatib beradi.

41-rasm. Libosdagi taxlama va burmalar tasviri.

Nazorat savollari:

1. Matolar tasvirlashning ketma-ketligi?
2. Matolarni tasvirlashni dizayn sohasida ahamiyati?

MAVZU: MATO FAKTURASINI TASVIRLASHNING ASOSIY TEXNIKALARI

Reja:

1. Oq matoni eskizda tasvirlash.
2. Qimmatbaho matolarini tasvirlash
3. Mo'ynali va charm buyumlarni tasvirlash
4. Trikotaj buyumlarining fakturasini tasvirlash

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O'zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: mato, matyrial, tarkib, tur, xususiyat, oq mato, gaz mato, libos, kompozitsion ychim, chizma tasvir, qimmatbaho mato, mo'yna, charm, trikotaj, faktura.

Oq matoni eskizda tasvirlash.

Oq matoni eskiz modelda tasvirlash oddiygina bo'lib tuyuladi, ammo bu rangning o'ziga hosligi ancha muammolarga ega. Ulami, ijodiy yondashib yengish mumkin. Bunday holda tasvirda berilgan matoning yuza jilosi va fakturasini dadil berilgan shtrixlar hisobiga ko'rsatiladi, ular matoning tasvirda berilgan turini aks ettiradi.

Vual - yupqa, shaffof matoning bir turidir. An'anaviy ravishda bu mato turini tasvirda ko'rsatib berish, doimo murakkab jarayon bo'lib kelgan. Yupqa matolar maxsus kiyim turlarida masalan, to'y liboslarida, bashang liboslarda, nafis bluzkalar va h.k qo'llaniladi.

Shaffoflik - matodan yorug'likni o'tkazishga imkon beradigan, tana nafisligini ifodalaydigan sifatlarga ega. Bu matolar mutlaq emas, balki yarim shaffof bo'ladi. Tyul yoki mayda to'r matosi narsalarning , shaklini va tusini ilg'ab olishga, filtr xususiyati kabi yo'l qo'yib beradi. Bunda matoni idrok qilish bir muncha o'zgaradi. Agar akvarel yoki akril bo'yoqlar bilan ishlansa, matoning shaffofligini ko'rsatish uchun lessirovkalar qulay bo'ladi.

Gaz matolari ostida tana tusini o'zgartiradi. Uning siymosi noaniq bo'lib qoladi. Ma'lumki, libos tarang va silliq bo'lmaydi, o'zida buklov va taxlamalar hosil qiladi, bunda mato qatlamlarini ustma-ust bo'lganligi shaffoflik xususiyatini o'zgartiradi, bu omil ishni murakkablashtiradi. Matoni buklash jarayonida shaffoflik xususiyati ancha qisqaradi, bunda bir nechta taxlamalar bo'lsa bu xususiyat butunlay yo'qolib boradi va libos o'zidan kam yorug'lik o'tkazsada, uning rangi jadallashadi.

42-rasm. Oq matoni eskizda tasvirlash

Harir matolar va Vuallar. a - eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan

b - shtrixlar kesishuvi flamasterda ishlangan.

Lyureksli va metal fakturali matolar. a - eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan

b - chiziqlar, nuqtalar va yaltiroq chiziqlar birikmasi flomasterda ishlangan.

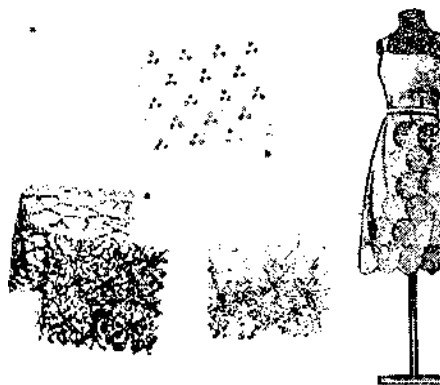

43-rasm. Eskizda xarir matolar tasviri

Shvetsariya kashtasi nomi bilan mashhur kashtadoʻzlik sanʼatida sifatli paxta tolali oq matolarga qoʻl mehnati orqali tikilgan naqshlar berilib, ular odatda oq ipdan foydalanib yaratiladigan toʻrlar hisoblanadi, Yevropa uslubida esa naqshlar rangli iplardan qoʻyilgan. Bugungi kunda bu kabi matolar turlari mavjud boʻlib, matolar asosan toʻquv mashinalarda toʻqiladi. Qoʻl mehnati orqali yaratilgan toʻqima matolar mashina orqali toʻqilgan matolardan farqlanadi, hattoki naqshi va dizayni bir xil boʻlganda ham. Qoʻl mehnati orqali toʻqilgan matolar (Kroket) asosan bezak elementlarni qoʻllash va pardoqlashda ishlatilab, baʼzida yarim boʻrtma effektlarini hosil qilishda ishlatiladi.

Krujeva kryuchok yordamida qoʻlda toʻqilgan buyumlar xususiyatini mashinada toʻqib

boimaydi. Kryuchok yordamida to‘- qish nafis ajurli modellarni dekorativ bezashda, 3D- effektini yaratishda qo‘llaniladi. Krujeva ajurli matosining keng turlarini, shu jumladan, to‘rlarni qamrab oladi.

Gipyurni kashta turiga kiritish mumkin. Gipyur, matoga turli ornamentli kashtani tikish yo‘li bilan yaratiladi, so‘ng ajurli krujevani qoldirish uchun kimyoviy yoki boshqa usullar yordamida mato yo‘qotiladi. Kashtalangan yuzani chizish materialni puxta o‘rganishni talab etadi. Kashtalangan buyumlarning tasviri sodda bo‘lib ko‘ringuni bilan berilgan detallarga alohida e‘tibor berilib, boshqa materiallar kabi kesib o‘tadigan shakllarni chizish, tasvirlanadigan ba‘zi nuqtalar haqida bilimlarga ega bo‘lishni talab etadi. Agar kashta rasmi takrorlansa yoki mato juda keng bo‘lsa, detallarga ozgina ishlov berib xomaki chizmani bir qismini qoldirish mumkin.

Eskizda 1960-yildagi kokteyl uslubidagi libos modeli namuna sifatida keltirilgan.

Ingliz kashtasi

a - markerli ruchka bilan chizilgan.

b - izmasi roller ruchkadan foydalanilgan.

Qo‘l kashtasi

a - qo‘l kashtasi kompyuter dasturidan nusxalanib chiziladi.

b - oq matoni tasvirlashda kumush rangli ruchkadan foydalanilgan.

Krujeva

Qora va oq ranglar birikmasidagi ranglardan foydalanib tasvirlangan.

Qimmatbaho matolarini tasvirlash

Atlas matodan tikilgan liboslar akvarel qog‘ozlariga chiziladi, ranglar berilib grafikada ishlov beriladi. Atlas matolari silliq va yorqin, to‘qilishi zich va yaltiroq tusga ega. Odatga ko‘ra ipak toladan yoki sun‘iy ipak tolasidan to‘qiladi. Satin atlas matosiga o‘xshash bo‘lib jilosiga ega emas. Lyureksli matolar odatda, metall iplar bilan birgalikda to‘qiladi, ammo zamonaviy matolarda ichiga sintetik tolalar qo‘shiladi va unga metall xususiyatlarini berish uchun laminat va gruntlash texnikasi qo‘llaniladi. Oqshom liboslarida atlas matosini tasvirlashda akvarel bo‘yoqlarini tortish va qalamlar konturidan dadil foydalanish mumkin. Shuningdek, atlas matosi silliq va yaltiroq yuzaga ega bo‘lib, yorug‘likni o‘zida aks ettiradi.

Baxmal, duxoba va vilyur matolari tukli yuzaga ega. Bu matolarning ayrim turlari trikotaj asosida bo‘ladi. Ularning ustunligi shundaki cho‘zilish darajasi trikotaj matosiga o‘xshash.

Bu matolarda ba‘zan yaltiroq tangachalar (blestki) va payetkalar qo‘llaniladi. Bular matoga tikilgan mayda hajmli yorug‘likni o‘zida aks ettiradigan metall diskalar. Zamonaviy matolar turli xil ko‘rinishdagi bezaklarga ega, shu jumladan, jilosiz, shaffof, pechat urilgan shuningdek, turli shakldagi va o‘lchamdagi gologrammalar.

Atlas mato

a-eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan.

b-qo'shimsha jilolar pastel qamlari yoki print yordamida tasvirlangan.

Velvet

a-eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan.

b-bliklarni hosil qilishda mellardan foydalanilgan.

Yaltiroq mato

a-eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan.

b- yaltiroq effekt flomaster va gelli ruchkada chizilgan.

Mo'ynali va charm buyumlarni tasvirlash

Mo'ynali va charm buyumlarni tasvirlash alohida yondashuvni talab etadi. Moda olamida leopard, gepard, norka, tulki va ilon terilarini tasviri ko'p yildan beri alohida o'ringa ega. Tasvir bosishning yangi raqamli texnologiyalari doimiy ravishda o'sayotgan imkoniyatlarga olib keldi. Hozirgi kunda jonivorlar tasviri printi juda mashhurdir. Dizaynerlar modellar yaratishda qushlar patlari, kapa- laklar shuningdek, tabiatda uchraydigan boshqa narsalarni tasvirining elementlaridan foydalanadilar.

Mo'ynali liboslar uzunligi, qalinligi, zichligi turlicha bo'lgan tuklardan iborat bo'ladi, bu belgilarning birikmasi yumshoq yuzani hosil qiladi. Bunday liboslarni tasvirlash uchun eng avval rang yordamida shakl chiziladi, bunda to'yingan bo'yoq tortishga ahamiyat berish shart emas, bir nechta soya yoki och, o'rta tusdagi akvarel doglar etarlidir. So'ng yakunlangan rangli asosga yumaloq, juda ingichka bo'lgan mo'yqalam yordamida shtrixlar yotqizilgan holda mo'yna shakli va fakturasini yaratish mumkin. Bu faktura to'q rangdagi bo'yoqlar och rangli bo'yoqlar ustidan tortilgan sohalarda ayniqsa, sezilarli bo'ladi. Kalta mo'ynali ustki kiyimlarning fakturasi tuklar yuzasidagi kontrastlar jilosi bilan aniqlanadi.

Parcha matosi

a-kontur chiziqlari flomasterda ishlangan.

b- orqa fon markerli rushka bilan bo'yalgan va yaltiroq jilosini hosil qilishda tilla rang gelli ruchka qo'llanilgan.

Hayvon terilari namunalari

a-eskiz asosi marker ruchka bilan chizilgan.

b- eskizni chizishda flomasterdan foydalanilgan.

c-eskizda terini yumshoqligini ko'rsatishda pastel qamlari ishlatiladi.

Kompyuterda tayyorlangan eskiz namunalari

Mato avval kompyuterda skaner qilib so'ng print qilinadi

Parcha matosi

Eskiz voskli usulda tasvirlanadi so'ng, akvarel bo'yog'ida yorqin ranglar beriladi.

44-rasm. Eskizda mo'ynali matolarni tasvirlash.

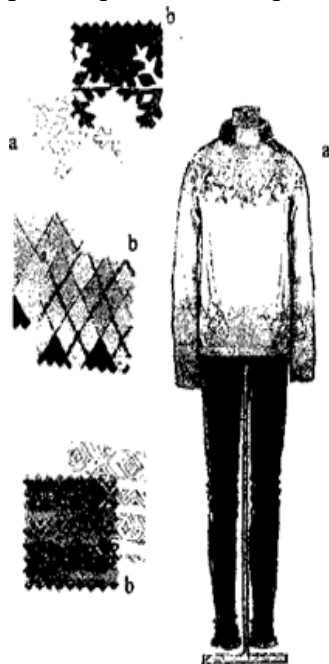
Trikotaj buyumlarining fakturasini tasvirlash

To'qish - bu polotno va buyumni qo'lda tayyorlashning dunyo bo'yicha ko'p madaniyatli ildizlariga ega bo'lgan eng qadimgi usulidir. To'qish mashinasi ilk bor 16 asr oxirida paypoqlami tayyorlash uchun kashf etilgan. Hozirda to'quv mashinalari trikotaj polotnolarni va kiyimlarni to'qishda keng qo'llaniladi. Shunga qaramay, zamonaviy kiyimlarda qo'lda to'qish usullari mavjud. To'qish bu gazlama yoki kiyim tayyorlashning eng qadimiy qo'l mehnati usullaridan biri bolib, bu dunyo bo'ylab Shimoliy Shotlandiyadan Perugacha bo'lgan hududlarda tarqalgan. Ko'pgina toqima namunalari usullari qadimdan bugunga qadar dunyo miqyosida urfga aylangan.

Shunday bo'lsa ham zamonaviy to'qima mahsulatlari qo'l mehnati orqali to'qiladi. Ushbu erkaklar sviterda yumshoq to'qilishi qalin Nordik to'qilish usuliga mos keladi, unda markerli ruchka va yumshoq uchli qalam ishlatilgan. Qomatga yopishib turuvchi dijinsi shimlar uchli ko'k markerli ruchka bilan tasvirlangan, so'ng shakli va matoning o'ziga xosligi pastel qalamchasi bilan tasvirlanadi.

Yosh ayollarning ustki kiyimi tarkibiga, trapetsiyasimon yubka-ingichka uchli pero va pastellar yordamida chizilgan, to'g'ri siluetli sviter va to'qilishi oddiy sharfning eskizini chizishda pastel qalamchalari qo'llanilgan.

Romb shaklidagi to'qima mato

a- Qoralama eskiz chizilgandan so'ng, marker ruchka yordamida olmos shaklida rang beriladi.

b- Pastel qalamchalari yordamida romb shaklida chiziqlar chiziladi.

"Fair Isle" tasviri

a- Eskiz qalamda chiziladi va chiziqlar flamasterda aniqlashtiriladi.

b- Mato fakturasi va ranglar uyg'unligini tasvirlashda marker va pastel qalamlari ishlatilgan.

Skandinaviya uslubi

a- Eskizda bosma naqshlar chizilgan.

b- Ranglarni berishda markerli ruchkalar ishlatilgan, mato fakturasi pastel qalamchalarida ishlangan.

MAVZU: KIYIM DYTALLARINI LIBOSDA TASVIRLASH

Reja:

- 1.Kiyim detallarining turlari
- 2.Kiyim detallarini libosda tasvirlash.

Adabiyotlar:

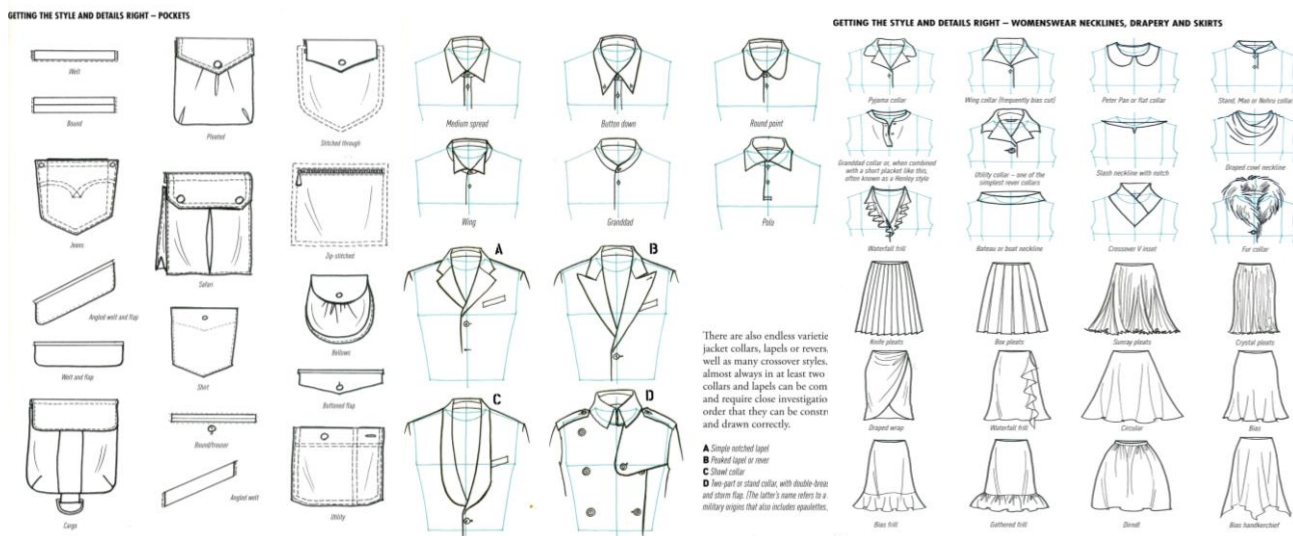
1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: kiyim, dytal, moda, dizayn, eskiz, modyl, obraz, uslub, tasvir, rang.

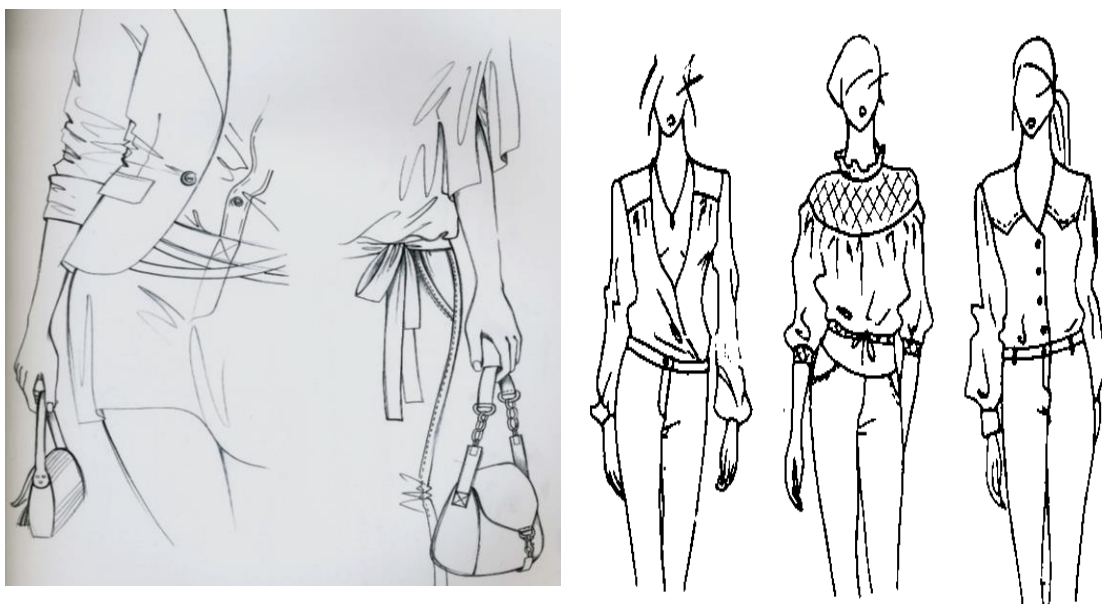
Matoning sifatini, tavsiflni va o‘ziga xos xususiyatlarini bilish, eskizda kiyimni professional darajada tasvirlash mumkin. Keyingi bosqich bu kiyimni qomatga to‘g‘ri o‘tkazish va har bir detalni chizishdan iborat. Masalan: yoqani sorochkaga o‘qkazish, manjet, cho‘ntak va taxlamalami chizish va h.k.

Bunday axborotni diqqatni kiyimga qaratib uni tanqidiy o‘rganish orqali olish mumkin. Buning uchun quyida keltirilgan savollarga javob topish kerak, bu shakl qanday yaratilgan, detallar qanday birlashtirilgan, drapirovka, taxlamalar qanday shakllantiriladi va h.k. tahlil etish jarayonida uning dizaynini, konstruksiyasini, tayyorlanish texnologiyasini to‘g‘ri tushunish uchun kiyimni ichki tomonidan ko‘rib chiqish kerak. Kiyim dizaynini barcha elementlarini chuqur o‘rganib, to‘g‘ri eskiz chizish mumkin.

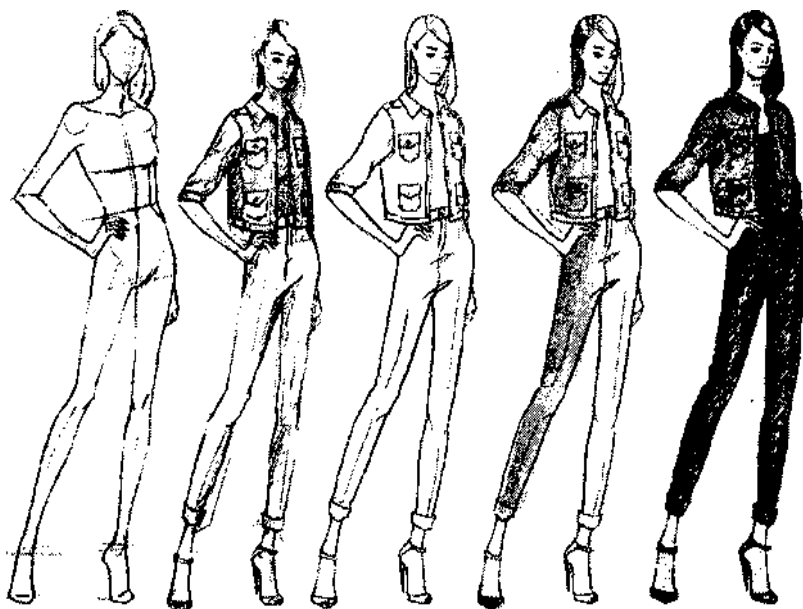
Quyida turli assortimentdagi kiyimning qomatdan tortib, tayyor komplektgacha bo‘lgan ketma-ketlikda model eskizlari berilgan.

45-rasm. Kiyim detallarining tasviri

46-rasm. Kiyim detallarini liboslardatasvirlash.

47-rasm. “Urban girl-shaharlik qiz” shiori ostida o‘rta yoshdagi ayollar komplekti

1. Model eskizining turish holatini tasvirlashdagi izoh.

2. Siluet va kiyim detallarini qomatda tasvirlash. Eskizni yaratish jarayonida yumshoq qalamdan foydalaning. So‘ng soch turmagi chiziladi. Kerakli detal va aksessuarlar xomaki tasviri beriladi. Qomatga kiyim tasvirlanish jarayonida ular biroz erkin siluetda tasvirlanishi lozim.

3. Xomaki tasvirlanishdan so‘ng kiyim detallarining kontur chiziqlari uchli bo‘lmagan flomaster yoki pero ruchkalaridan foydalanib chiziqlar aniqlashtiriladi.

4. Kontur chiziqlar chizilgandan so‘ng marker ruchka yordamida eskizga rang beriladi. Akvarel bo‘yog‘i tabiiy ko‘rinishni aks ettiradi, bundan foydalanish g‘oyalarni yanada rivojlanishiga yordam beradi yoki bo‘lmasa pastel mellarini qo‘llanganda libos ko‘rinishida jilosizlikka ega bo‘ladi. Marker ruchkalari tana rangini ko‘rsatishda maqbul yechimga ega. Marker ruchkalari yordamida chizilgan to‘lqinsimon chiziqlar yubka etagining harakatlanuvchi holatini ko‘rsatib beradi.

Mato fakturasi va printlarni tasvirlashda pastel mellari yoki yog‘liq qalamlardan foydalaniladi. Yoqa va cho‘ntak hajmini va 3 deffektlarini ko‘rsatishda soyalar to‘qlashtiriladi. Tugmalarni chizishda ularda yorug‘ va soyalarni ko‘rsatish uchun oq rangli pastel mellari zarur bo‘ladi.

“Vacation girl” shiori ostida o‘rta yoshdagi ayollar komplekti

1. Uslubga mos eskiz va qomatning turish holatini tanlang.
 2. Qomatning barcha qismini qalamda chizing, proporsiyanı tekshirib, har bir detalga e‘tibor qarating.
 3. Xomaki tasvirlanishdan so‘ng kiyim detallarining kontur chiziqlari uchli boigan flomaster yoki pero ruchkalaridan foydalanib chiziqlar aniqlashtiriladi.
 4. Marker ruchkalar eskizda libosni, tana rangini va sochga rang berishda ishlatiladi. Libos hajmini ko‘rsatishda yorug‘ va soyaga e‘tibor berilishi lozim.
- Ustki kiyimda Jersiy matosini tasvirlashda ingichka chiziqlar chiziladi. Buning uchun yumshoq qalamlar zarur.

48-rasm. “Ta‘tildagi qiz” shiori ostidagi obraz eskizi.

Nazorat savollar:

1. Kiyim detallariga nimalar kiradi?
2. Cho‘ntaklarni qaysi turlarini bilasiz?
3. Yoqa turlari haqida ma‘lumot bering.

MA‘RUZA № 16

MAVZU: ESKIZLAR YARATISHDA SHABLON ESKIZLARINI QO‘LLASH VA CHIZISH

Reja:

- 1.Shakl va mazmun uyg‘unligini tashkil qilish.
- 2.Ishchi va foreskizlar.
- 3.Foreskizlar uchun namunalar yaratish.
- 4.Texnik rasm yaratish

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.

- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецприсунок и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: moda, eskiz, shablon, ishchi eskiz, foreskiz, namuna, chizish, qalam, ruchka.

Shakl va mazmun uyg'unligini tashkil qilish.

Modeler rassomning ijodiy jarayonini o'zaro bog'liqlik va o'zaro mutanosiblik kabi jihatlariga bo'lish mumkin: qabul qilish (hissiyot, his qilish), tasavvur (xotira, fikr yuritish, tanlash, baholash). Bular g'oyaningtasviriy tekislikdayaratilishi kabi ijodiy jarayonning barcha bosqichida shakl va mazmun uyg'unligini tashkil qiladi.

Inson obyektiv tasvirni ko'rish orqali qabul qiladi, lekin egallangan bilimlar natijasida aniq mavzu bo'yicha tasavvur qilgan qiyofani tasvirlashda har tomonlama izlanadi. Miyaga ko'z orqali buyumning tasviri uzatiladi, miya esa o'z navbatida ko'z faoliyatini boshqaradi. Inson nafaqat ko'rayotgan narsasiga ishonadi, balki qaysidir ma'noda ishongan narsasini ko'radi. Atrofdagi buyumlar shakli inson ruhiyatiga ta'sir etib, ma'lum bir kayfiyatni paydo bo'lishiga olib keladi.

Hissiyot - alohida buyumlar xususiyatining bir aksidir, buyum aksini yaxlitlikda ko'rish esa qabul qilishdir, tushunish va fikrlash orttirilgan tajribalar asosi. Ko'rish orqali qabul qilish natijasida buyumning obrazi namoyon bo'ladi. Rassom buyumni xayolot va sezgi, tasviriy ifoda vositalari va tasvirlar yordamida qayta o'zgar- tiradi.

Nisbatlami his qilishda shakldan tashqari, buyumning rangi, uning fakturasi, atrof bilan bog'liqligi, asosiysi buyumning mohiyati va undagi tasvirlar ham muhimdir. Libosni tasavvur qilish esa uning silueti asosiy o'rinni egallaydi. Libos inson va uning gavdasi bilan qabul qilinadi. Shunda gavda plastikasi bilan mato plastikasining o'zaro ta'siri seziladi.

Modeler rassomning idroki nihoyatda nozik, u hamma narsadan tasavvuriga xos jarangdor o'zinikini ko'ra oladi. Idrokning faolligi qiyofani his qilishni, naturani har tomonlama o'rganib tahlil qilishni, asosiysini va shartlilikni ko'ra olishni nazarda tutadi.

Ijodiy jarayon tasavvurdan boshlanadi.

Ko'rish - bu ijodiy ish, ma'lum kayfiyatni, kuchli hissiyot va fikr yuritishni talab etadi.

Tasvirlashni o'rganish qiyin, lekin undan ham murakkab jarayon bu ijodiy fikrlash, timsolni yaratish va uning kompozitsion yechimidir. Kompozitsiya bo'lmasa san'at yo'q. Har qanday nabroska, har qanday ijodiy ish o'ylangan va kompozitsion qurilgan bo'lishi kerak.

Ifodali badiiy obrazni yaratishda buyum yoki obyektни obraz orqali chuqur o'ylab chiqish yordam beradi. Modeler rassomning tasavvuri dastgoh rassomi tasavvuridan sezilarli farq qiladi. Model tasvirini chizishda ko'rish nuqtasi muhimdir. Hajmli-fazoviy libosli inson tuzilmali sistemasi shunga bog'liq. Tasviming ifodaliligi ko'pincha ko'rish nuqtasi va shu bilan birga uni qaysi burchakdan tasavvur qilishga bo'g'liq.

Qo'yilma (postanovka)ni tasvirloyotganda bitta ko'rish nuqta- sini saqlagan holda, qo'yilma haqida hamma narsani bilishi, har tomonlama o'rganishi va kuzatishi lozim. Xayolan bo'lajak kompozitsiya yechimini topish uchun qo'yilmani (modelni) har tomonlama kuzatish, model harakatidagi o'ziga xosliklami hal etish lozim. Tasvir hali yo'q, lekin tasvirlovchi uni ko'radi. Bu esa chizmatasvirni qat'iy olib borishga yordam beradi. Ba keyingi ishlar ancha o'ylangan va ta'sirchan chiqadi. Har qanday buyum yoki obyekt, uni idrok etilgan xarakterli ko'rish nuqtasiga ega. Insonga nisbatan bunday ko'rish nuqtasi uni oldidan ko'rinishidir.

Buyumning ko'rinishi tasvirlovchining joylashuv holatiga bog'liq. U yoki bu buyumlami tamosha qilish mumkin bo'lgan, ishlab chiqilgan, ko'nikilgan holatlar mavjud, shu bilan birga buyumlar ifodali ko'rinadigan ko'rish nuqtalari mavjud.

Ijodning asosiy tirgaklaridan biri bu - tasavvurdir.

Tasavvur etish — tugallangan ishni his eta olish va ko'rish demakdir. Modeler rassom modelni materialda bajargunga qadar, qog'ozda g'oyani qat'iy ifoda etishi shart. Uning tasavvuri qanchalik boy bo'lsa, modelni qog'ozda tasvirlash orqali samarali va ta'sirchan loyihalashni davom ettira oladi. Shu yerda qiyin masala - tasavvur bilan tasvir o'rtasidagi moslikni topish vazifasi paydo bo'ladi. Naturani idrok etish tahlil qilish va ijodiy tasavvur ijodiy jarayondagi muhim onlar

sanaladi. Tasavvur orqali yaratilgan natura taassuroti g'oya va obrazlar bilan qo'shib ketadi. Bevosita hayotiy taassurot bilan badiiy umumlashtirish o'rtasida doimiy o'zaro ta'sir sodir bo'ladi.

O'tgan mavzuda ko'rsatganidek, libos illyustratsiyalashtirishda eskizlarni ishlatish katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, eskiz libosni loyihalashda muhim qiymatga ega bo'lib, ish jarayonini samarali va tez bo'lishiga yordam beradi. Buyurtmachini qomat tuzulishi va proporsiyalarini inobatga olgan holda eskizni moslashtirib, yanada mukammal darajada eskizni yaratish lozim. Qomat eskizlariga qo'shimcha ravishda dizaynerlarning foreskizlaridan ham foydalanish nishadi, ular libos yaratish jarayonida qomatga ko'ra libos detallarini alohida tasvirlaydi. Bir xil ko'rinishda ishlatilganda qomat eskiziga ko'ra foreskiz qog'oz ostida ishlatilishi mumkin, chizmalar aniq ravishda ko'rinadi. Ko'pgina **for-eskizlar** texnik rasm deb ham nomlanadi va asosan, pidjak qaytarmasi, bo'yin aylanasi burmalari va izma tasvirlashda alohida urg'u beradi. Mato turi va xususiyatini tasvirlashda kollaj va nusxalash orqali namoyon etiladi, eng muhim darajasi esa libosning umumiy ko'rinishi illyustratsiyada bayon etadi. An'anaviy usullardan tashqari kompyuter dasturlaridan ham foydalaniladi.

Grafik yechimdagi quyidagi ketma-ketlik yaxshi natija beradi: naturadan chizmasvir ishlash, eskizlar ustida ishlash, asosiy grafik ishlar (varoq) bajarish.

Natura bilan bevosita bog'liq ishlar natura qo'yilmasining grafik xarakteri yaxshi tushungan holda, eslab qolish qiyin bo'lgani uchun albatta qog'ozga aks ettirish orqali amalga oshiriladi. Natura grafikasi juda qiyin jarayon va u ma'lum malakalarga ega bo'lishni talab etadi. Qayta ishlangan va yangi qog'ozga ko'chirilgan bunday grafika ko'pincha effektli ko'rinadi. Ba'zi hollarda grafik kompozitsiyalar natura qo'yilmalari bilan tog'ridan-to'g'ri bog'liq holda bajarilishi mumkin (eskiz va naturadan tasvirlar bajarilmasdan). Bu esa modelni sofliqi saqlab qabul qiladi.

Naturadan chizmasvir bajarish: Odam gavdasi qo'yilmasidan grafik yechimlar ustida olib boriladigan ishlar uchun chizmasvir, chizish malakasini saqlash uchun, (grafik rassom nature ishlar jarayonida ko'zni o'rgatib, shaklni his qilishni mashq qilishi kerak) hamda ularni keyingi grafik ishlarida qo'llash maqsadida bajariladi. Tasvirlarning shakli tahlil qilingan, tugallangan va odam gavdasidagi shakl va plastika bog'liqligi ajralib turishi kerak. Muallifning keyingi grafik g'oyalariga bog'liq bo'lgan qo'yilma chizmasvirda u yoki bu shakllarni detallashtirish, uning badiiy darajasiga ta'sir qilishi kerak emas. Naturadan bajarilgan tasvirlar ko'rikka grafik ishlar bilan birga qo'yiladi.

Eskizlar ustida ishlash: Qo'yilmadagi grafik yechimlarning eng yaxshi variantini qidirish eskizlar ustida ishlaganda sodir bo'ladi. Aynan shu yerda grafika paydo bo'ladi va rassomning maksimal ijodiy qobiliyati ham aynan shu yerda namoyon bo'ladi. Grafikani shartliligi kompozitsiya tuzish ishlarida erkinlikka keng yo'l ochadi.

Eskizlar ko'pincha natura qo'yilmasisiz chizmasvirlar asosida bajariladi. Berilgan qo'yilmada asosiy e'tibor ifodali vositalarni qidirishga va grafik yechim usullarini qo'llashga qaratiladi.

Eskizlar 1/8, 1/16 o'lchamida chizmachilik qog'oz varaqalariga bajariladi va imtihonda eskizlar seriyasi sifatida katta qog'ozlarga elimlangan holda qo'yiladi.

Grafik ish varaqalarini bajarish: Qo'yilmaning eng yaxshi yechim variantlari toza qog'ozga ko'chiriladi. Bu vaziyatda muallifning butun g'oyalarini ifodalovchi oq qorada bajarilgan detallariga ham ishlov berilgan grafik kompozitsiya toza asosiy qog'oz (grafik ish) sanaladi. Asosiy toza grafik ishlar xatolarsiz, kerak bo'lsa, pasportiga yelimlangan holda bajarilishi kerak. Eskizlarni toza asosiy ishga ko'chirish mexanik jarayon emas, balki ijodiy ishdir. Eskizlarni mulohazasiz toza asosiy ish o'lchamiga olib chiqish, kattalashtirish sxematizatsiyaga olib keladi. Asosiy toza ish bajarilishini eskiz asosida grafik asar yaratilishi deb atash mumkin.

Ish jarayonida eskizda o'ylangan g'oyalarni o'zgartiradigan yangi fikrlar paydo bo'ladi, yangi imkoniyatlar ochiladi. Toza asosiy ish o'lchamlari bir chizma qog'ozi o'ichami bilan barobar bo'lishi ham mumkin.

Ishchi va foreskizlar

Foreskizlar bu model qomatida tasvirlanmaydigan eskizlar bo'lib unda libos elementlari to'liq tasvirlanadi. Bu kabi eskizlar asosan bichim ko'rinishiga ega. Ishchi eskizlar 1980-1970-yillari urf bo'lgan bichimlar singari eskiz namunalari to'g'ri siluetlarni tashkil etadi. Bu texnik rasimga yaqin ammo erkintarзда bajariladi. Ommaviy extiyojga ko'ra tayyor buyumlarni ishlab chiqarish

“ **fastfashion**” deb yuritiladi.

Eskizni qomatda tasvirlash bilan bir qatorda foreskizlarni chizish ham foyda beradi. Bu eskiz shablonlari bir qator model liboslarini loyihalashda ishlatiladi. Agarda foreskizlar farqli bo'lsa, o'lcham o'zgarishi kuzatiladi. Biroq, qoralama eskizlarni qomatga chizish yoki chizmaslik dizaynning ixtiyoridir.

Foreskizlar uchun namunalar yaratish.

- Foreskizlar uchun namunalar yaratishda birinchi navbatda oddiy qalamdan foydalanadi. Qomat tasviri soddalashtirilganda eskiz shablonini oxirgi nuqtasiga ham e'tibor qaratish lozim. Yaratilayotgan libos dizayniga bo'lgan ehtiyoj asosiy bo'lib, yoshlar liboslariga bo'lgan talablar turlichadir. Foreskizlar odatda bo'rtirilgan tasvirga ega emas, ayniqsa, texnik rasmlarda ko'rish mumkin.
- Ish yakunida qomat shabloni yaratilib, so'ng ishlov berish bosqichi amalga oshiriladi.
- Ishlab chiqilgan for eskiz shablonidagi yordamchi chiziqlar o'chirilib asosiy kontur chiziqlar to'qlashtiriladi.

Foreskizlar uchun namunalar: Turli xil rangli va turli uchdagi ruchkalarni foreskiz, ishchi eskiz va texnik eskizlar yaratishda ishlatiladi. Ingichka uchli ruchkalar tashqi kontur chiziqlarni, ko'rinib turuvchi orqa qismini tasvirlashda ishlatilib, bezak choklari va izmalar flamaster yordamida ko'rsatiladi. Pero ishchi eskizlarga burmasimon chiziqlar yordamida hajm berishda qo'llaniladi. Ammo boshlang'ich vazifa sifatida diqqat va e'tibor talab etiladi.

49-rasm. Ayollar plashi

Eskiz: 0.8mm flamaster Chok chizig'i: 0.3 mm flamaster Cho'ntak va yoqa: 0.5mm flamaster
Bezak choklari: 0.05mm flamaster .

MAVZU: TEXNIK RASM YARATISH

Reja:

1. Texnik rasmni yaratishning maqsadi
2. Ayol va erkak liboslarining texnik rasmlari

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayyva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017, 240b.
2. G.K.Hasanboyva. Kostyum dizayni. T.: TTYSI, 2013.
3. G.K.Hasanboeva. To'qimachilik dizayni tarixi. – T.: Iqtisod-Moliya, 2006.- 234 b.
4. Z.N. Tursunova, X.Q. Raxmonov. Amaliy antropologiya va biomyxanika asoslari, Buxoro “Durdona”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. T.: O'zbekiston 2009.-160 b.
6. T.O.Byrdnik. Основы художественного проектирования костюма и эскизного графика. (Syr. Uchybniki XXI vyka). Postov-na-Donu: Fyniks, 2001. -320 c.

Tayanch iboralar: texnik rasm, eskiz, libos, foreskiz, uslub, detal, choklar, mato, ishchi eskiz, trikotaj.

Texnik rasm yaratish

Texnik rasmni yaratishning asosiy maqsadi kiyimning har bir elementini chizib ko'rsatishdir. Texnik eskiz o'zida barcha zarur oichamlarni mujassam etgan, yassi, aniq rasm hisoblanadi. Qo'shimcha tushuntirishga talab etiladigan, o'ziga xos qiyin detallar chizmada katta hajmda chiziladi (xlyastik, cho'ntak, yoqalar va h.k.).

Texnik rasm illyustratsiyaning eng muhim turlaridan biri, u buyumni vizual ko'rsatish uchun model ishlab chiqish jarayonida qo'llaniladi. U siluet, proporsiya, konstruktiv echimni va detallarni aniq ko'rsatadi va yagona ma'noga ega bo'lgan tartibli chizilgan aniq chiziqlarni ifodalaydi. Texnik rasmlar - bu dizayner bilan ishlab chiqaruvchi o'rtasidagi vizual muloqat shaklidir. Ular liboslar to'plamini dizaynini ishlab chiqishda, ishlab chiqarishda (modelning texnik tavsifi) va marketingda (katalog va narx ko'rsatkichlarda) butun tikuv sanoatida keng qo'llaniladi. Texnik rasm modelni qo'matisiz kiyimning tekislikdagi tasviri bo'lib, unda bo'linish chiziqlari, dekorativ choklar, plankalar va boshqa detallar ko'rsatilgan holda konstruksiyaga urg'u beriladi. U aniq va sxematik tavsifga ega bo'lishi, shuningdek, qoida yoki grafik muharrir yordamida tayyorlanishi mumkin.

Foreskiz va ishchi eskizlarda matolarni chizish: For eskizlarni chizish asosan, agarda ishlab chiqarish maqsadida bo'lganda, hech qandan detallar va boshqa turdagi matolar birikmasidan iborat bo'lmagan oddiy kontur chizig'idan tashkil topadi. Lekin foreskizlar ko'proq illyustratsion yoki loyihalash uchun bo'lsa, ijodkor illyustratsion matolardan foydalanadi. For eskizda tasvirlashda qo'llaniladigan uslubga ehtiyohtkorlik bilan yondashishni talab etadi, tajribalarda ko'rsatilganidek, tasvir bir muncha kattaroq va aniq bo'lmazligi. tekislikdagi tasvir hajmini ko'rsatishda ranglar berilish talab etiladi. Har bir ishda illyustratsiyaning to'g'ri bajarishda tajriba talab qiladi.

Matolarni tasvirlashda xilma xil usullari:

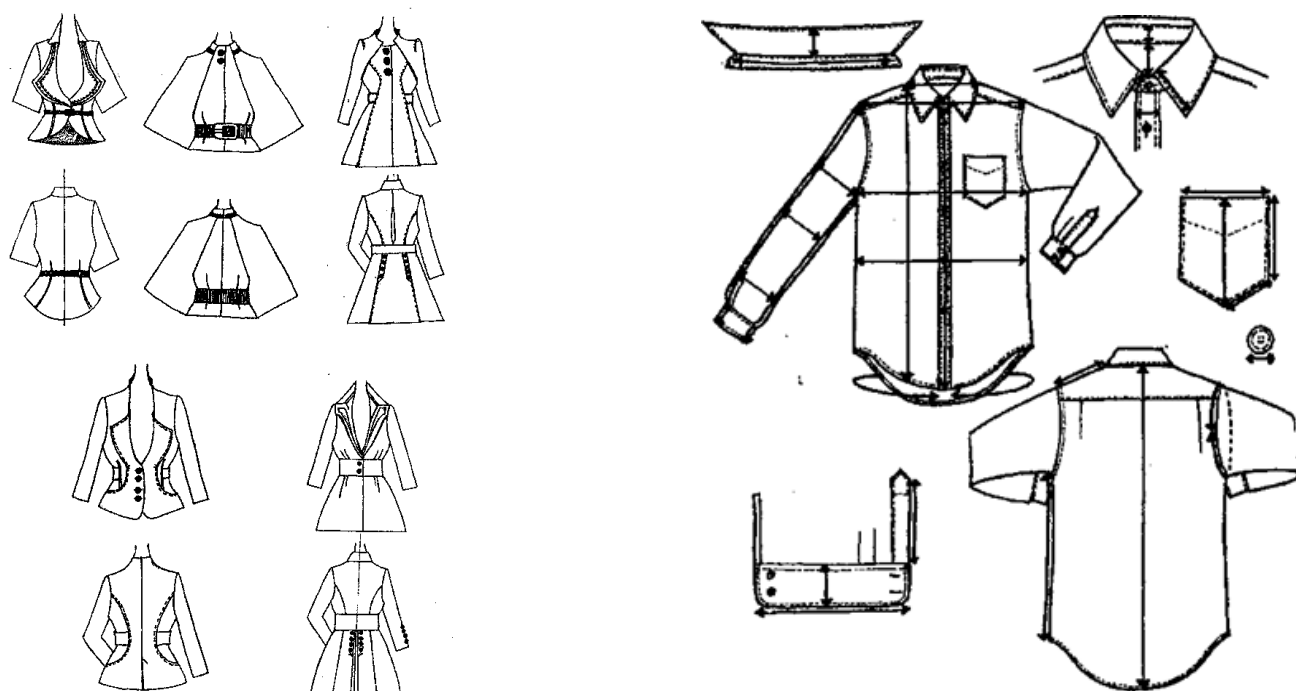
- Asosiy mato bo'lagi va eskizini kiriting.
- Kenglikni ko'rsatishda “Fokus aylanasini” chizing.

Chegaralangan mato tasvirini chizishda oq rangni yoki orqa fonni yopish lozim

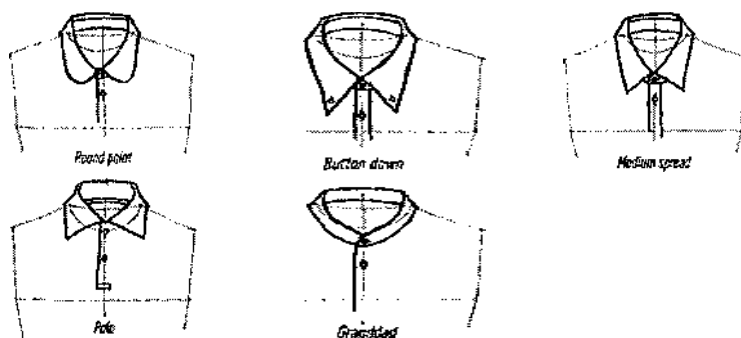
Erkarlar ko'ylagi yoqasi va manjet qaytarmasini detallari hamda uslublarini ko'rsatish:

Erkaklar ko'ylagi va ayollar bluzkasi yoqa turlari turlichadir. Moda trendlaridan asosida, o'xshash modellar tahlili natijasida hosil bo'lgan yoqa turlari klassik uslubi deb nom olgan. Biroq, ularning barchasi ikkita yoqa namunasi asos bo'lgan. Yoqa turlari ikkiga bo'linadi: qaytarma yoqa va ko'tarmali qaytarma yoqa.

Tik yoqalar, jabolar, valon yoqalar alohida qadalgan bo'lib, bunday yoqa turlari yuvish oson kechgan. Bu kabi yoqa turlari o'ta chidamli hisoblangan. **Mao** va **Tuhkg** yoqalari bichilishi va uslubi tomondan o'xshashdir

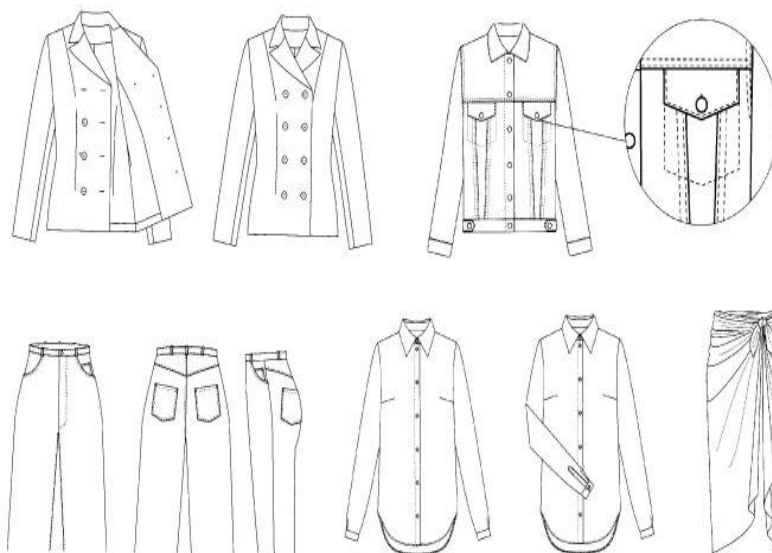

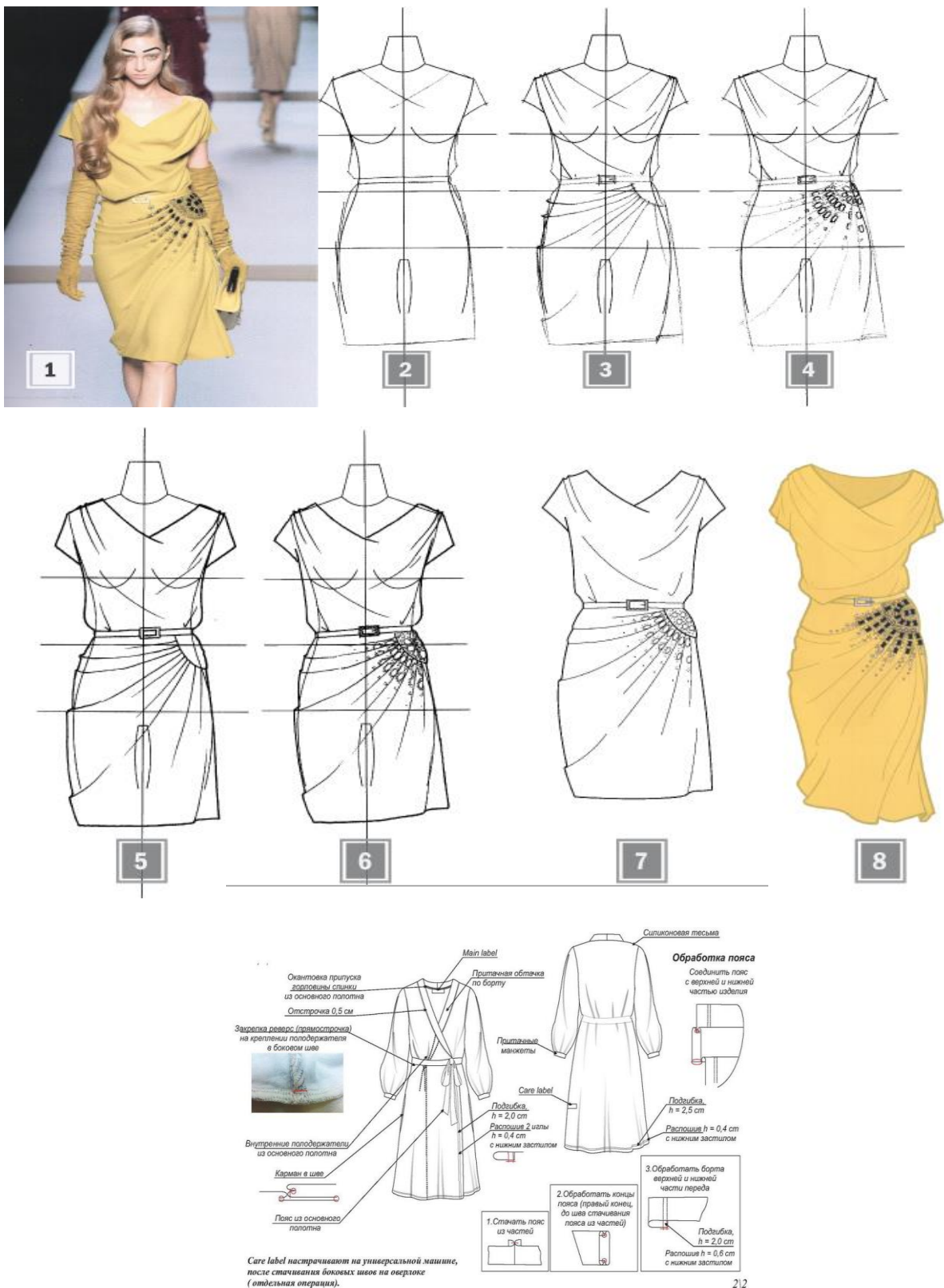
50-rasm. Ayol va erkak liboslarining texnik rasmlari

51-rasm. Erkaklar ko'ylagi yoqa turlari.

O'rta o'lchamdagi yoqa, erkaklar ko'ylagi yoqasi uchlari old qismga qadalgan, dumaloq yoqa, flang yoqa, tik yoqa, polo

51-rasm. Texnik rasmni chizish

Nazorat savollar:

1. Loyihalash jarayonida for eskizlarni o‘mi.
2. Texnik eskizlarga qo‘yiladigan talablar nimalardan iborat?
3. Kiyimlarni badiiy loyihalash jarayonlarida kompyuter dasturlarining qanday turlaridan foydalanish mumkin?

MAVZU: AKSYSSUARLARNI TASVIRLASH

Reja:

1. Aksessuarlarning ahamiyati
2. Aksessuarlarning ahamiyati
3. Aksessuarlarning libosdagi tasviri

Adabiyotlar:

1. X.X.Komilova, N.A.Isaxojayeva, K.R.Fuzailova. Kostyum kreativ grafikasi. – Toshkent.: “Fan va texnologiya” 2017 , 240b.
2. Г.К.Хасанбоева. Костюм дизайни. Т.: ТТЕСИ, 2013.
3. Г.К.Хасанбоева. Тўқимачилик дизайни тарихи. – Т.: Иқтисод-Молия, 2006.- 234 б.
4. З.Н. Турсунова, Х.Қ. Рахмонов. Амалий антропология ва биомеханика асослари, Бухоро “Дурдона”, 2015
5. S.Bulatov. “Rangshunoslik”. Т.: O‘zbekiston 2009.-160 b.
- 6.Т.О.Бердник. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. (Сер. Учебники XXI века). Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. -320 с.
- 7.С.Е.Беляева, Е.А.Розанов. Спецрисунки и художественная графика. М.: – Издательский центр “Академия”, 2006. – 240 с.

Tayanch iboralar: libos, aksyssuar, bosh kiyim, poyafzal, sumka, moda, vosita, eskiz.

Mashhur rassomlarning ko‘pchiligi o‘zlarining asarlarida bosh va oyoq kiyimlari, turli aksessuarlari ajoyib va aniq qilib tasvirlashgan. Bu borada V. Titsian, P. Rubens, G. Golbeyn, A.Dyurer, F. Bushe, A. Vatto, T.Geynsboro, P. Longi, J.O.D. Engr, A.Matisslarning bosh kiyimli ayol va erkaklar portretlarini eslash joizdir.

Shu bilan birga rus tasviriy san‘atidan ham bu borada ko‘plab misollar keltirish mumkin. Surikov ijodidagi yuzlab nabroska va etyudlar syujetlarida ham qalpoq kiygan, ro‘mol o‘ragan, kokoshnik (rus bosh kiyimi) kiygan bosh portretlarini ishlagan. U atayin bosh kiyimlari kiyishni va ayollar ro‘molini o‘ralishini o‘rgangan. K.P.Bryullov, I.Repin ijodida ham aksessuarlar bilan tasvirlangan portretlari ko‘rish mumkin.

Shu bilan birga buyuk o‘zbek rassomlarining ijodida ham bosh kiyim, oyoq kiyim va libosni to‘ldiruvchi aksessuarlari ko‘rishimiz mumkin.

Buyuk rassomlarning ijodi bosh kiyim, oyoq kiyim va libosni to‘ldiruvchi aksessuarlari loyihalaydigan modeler-rassomlar va rassomlar uchun katta maktab bo‘lib xizmat qiladi.

Biroq an‘analarni ijodiy o‘zlashtirish - bu ularning rivojidir, taqlid qilish yoki ko‘chirish emas. Libos va uni to‘ldiruvchi detallar, bosh kiyim, oyoq kiyimlar tasvirida ham o‘sha tasviriy vositalar ishlatilganligi uchun ular orasida o‘xshashlik mavjud. Akademik chizmatasvir kursida libosni to‘ldiruvchi vositalar, bosh kiyim, oyoq kiyimlari tasvirlash natijasida, nisbatlarni aniqlash, ko‘z bilan o‘lchash, yaxlit ko‘rish, asosiy va ikkilamchilarni aniqlash kabi hissiyotlar rivojlanadi. Buyumlar shaklini va qurilishini (konstruksiya) o‘rganish, plastik ishonarli bo‘lishiga olib keladi. Dastlab bosh kiyim, oyoq kiyim va boshqa libosni to‘ldiruvchi vositalar tasviri tezkor qalamchizgilar, ba‘zan esa nabroskalar xarakterida bo‘lishi mumkin. Ularni tez va ifodali tasvirlash lozim. Muhimi ular “qotib qolgan” sxemali ko‘rinmasligi kerak. Chizmatasvir umumiylikdan xususiylikka, asosiy katta bo‘laklar va hajmlardan, mayda bo‘laklar sari bajariladi. Qurilishini o‘ziga xosligini bera olish va birlikka erishishga harakat qilish kerak. Buyumlarni fazoviy-perspektiv tasvirini to‘g‘ri ishlash ham muhim. Barcha shakl nuqtalarini fazoviy his qilingan bo‘lishi kerak, bu esa tasvirlovchi oldida fazoviy fikrlash kabi keng imkoniyatlarni ochilishiga olib keladi. Ammo shuni unutmaslik kerakki, bu - nafaqat buyumlar to‘plamining umumiy konfiguratsiyasi (tashqi ko‘rinish, shakl) balki, har bir buyumni alohida shakli ham asosiydir. Aniq bosh kiyim,

botinka va sumkalami o'ziga xosligini belgilash va topish tasvirlash jarayonida yuz beradi.

Bosh kiyimlarni boshga kiygizilgan holda tasvirlash jarayonida, bosh kiyimni boshga yopishib turgan chizig'ini aniqlash lozim, bu esa bosh kiyimlarni moda yo'nalishini aniqlaydi. So'ngra bosh shakli bilan bosh kiyimning umumiy shakli orasidagi bog'liqlikni aniqlash kerak. Keyin detallashtirish jarayoni boshlanadi. Qoidasi bo'yicha, bosh kiyim yuz tuzilishi, soch turmagi xarakteri, yoqa shakli va boshqalar bilan uzviy bog'liq.

Libosni to'ldiruvchi vositalarni tasvirlashda kostyum yaratgan obrazga mos keladigan akkompanement detalini aks ettirish vazifasi tug'iladi. Bu vazifa detallarga va ularning aniq shakllariga katta e'tibor qaratishni o'z ichiga oladi. Agarda libos eskizida bosh kiyim yoki oyoq kiyim umumiy xarakteri beruvchi qandaydir shartli belgilar sifatida berilgan bo'lsa, endilikda ularni barcha batafsilliklari va afzalliklari bilan "katta planda" bajarish shart. Bosh kiyimi, oyoq kiyimi va liboslarni to'ldiruvchi vositalar tasvirlashning bu uslubi kompozitsion usullarni qo'llashda ham o'z izini qoldiradi.

Bosh kiyimlari, oyoq kiyimlari va libosni to'ldiruvchi vositalar tasvirlashda kompozitsiyaning uchta asosiy turi bo'lishi mumkin.

1. Yuzaga joylashtirilgan plastik o'zaro bog'liq bir masshtabli buyumlar tasviri. Oyoq kiyim, bosh kiyim va libosni to'ldiruvchi vositalar natyurmort ko'rinishidagi joylashuvi.

2. Bir yoki ikki-uch yetakchi siluetli shakllarni ajratish. Ular masshtab, tasvirlash usuli orqali ajratiladi. Masalan, bir necha oyoq kiyimlar chiziqlar, yetakchi shakl esa tus va chiziq yoki biror-bir boshqa usulda yechimini topib tasvirlangan.

Bosh kiyim, oyoq kiyim va libosni to'ldiruvchi vositalarni libosli figura libosining shakli tendensiyalari (g'oyalari) bilan bog'liqligini ifodalaydi. Bunda figura umumiy, shartli, siluetli qilib, oyoq kiyim, bosh kiyim va to'ldiruvchi vositalar esa - aniq, yaxlitlashtirilgan, kattalashtirilgan va faollashtirilgan holda beriladi. Libosni to'ldiruvchi vositalar bilan bog'liq barcha ishlar uchun bu kompozitsion yechimlar umumiy hisoblanadi. Barcha alohida vaziyatlar uchun tasvir ilgari surayotgan funksiyaga bog'liq holda, kompozitsion yechimlar turli manfaatli birikmalar bilan ishlatilishi mumkin.

Tezda ko'zga tashlanadigan qobiliyati, boshqa takliflar oldida raqobatbardosh bo'lishi - bu bosh kiyim, oyoq kiyim va to'ldiruvchi vositalarni targ'iboti bilan shug'ullanuvchi reklama plakatlarining o'ziga hosligi. Zukkolik, hech kimga o'xshamaslik, esda qoluvchi - bunday turdagi grafik tasvirlarning xarakterli o'ziga hosliklari Reklama plakatlarining grafik tili har qanday bo'lishi mumkin. Bu yerda foreshadowinglar juda ham shartli bo'lishi va katta ro'l o'ynashi mumkin. Bunda foreshadowinglar turkumi talab etiladi. So'ng eskizlar va nihoyat tugallangan grafik sahifa-jumallardagi ichki sahifalar, bukletlar, afishalar, plakatlar.

Barcha ijodiy jarayon singari, yangi mahsulot loyihasi - hamisha izlanishda. Rassomlarning modellashirilayotgan oyoq kiyim, charm va charm o'mini bosuvchi mahsulotlar, bosh kiyimlar kabi amaliy ishlarida eskiz keng tarqalgan grafik tasvir hisoblanadi. Eskiz ishlashda tush, qalam, flomaster, sharikli ruchka, mo'yqalam va akvareldan foydalaniladi.

Bugungi kunda libos aksessuarlariga boigan talab oshib bormoqda. Moda sanoatida hozirgi kunda aksessuarlarning turlari ko'p bo'lib, ularning dizayn ko'rinishlari, tasvirlash va illyustratsiyalash jarayonlari o'sib bormoqda.

Aksessuarlarni chizish avvalgi o'rganilgan malakalarni o'zida jamlashi mumkin. Ularning tabiatiga ko'ra hajmi kichkina va mayda detallardan iborat bo'lishi mumkin. Mukammal grafik tasvirlash usuli - Model qomatida dizayn tasvirlash bilan foreshadowinglarni yaratish jarayoni ortasidagi bog'liqlik bo'lib, u ko'pincha muvaffaqiyatga olib keladi. Biroz tajriba va sinov ijodkor uchun eng yaxshi ish vositasi va loyihaning muhim yo'llanmasini topishga yordam beradi.

Libos detallarni hosil qiladigan tekis shakllar kerakli ko'rinishga ega boiadi. Lekin poyabzallarda bu jarayon boshqacharoq kechadi. Poyabzallar uchun mo'ljallangan aksessuarlarni yaqqol tahlil qilish va tajribada sinab ko'rish zarur bo'ladi. Aksessuarlarni tasvirlashda turli xil metal va elementlarga duch kelishingiz mumkin. Charm va zamsh kabi turli matolarning sifat va ko'rinishi haqida ma'lumotga ega bo'lish zarur metallik va boshqa taqimlar ham poyabzal bezagining ajralmas qismi hisoblanadi.

Dizaynda nazarda tutiladigan yana bir qancha muhim o'zgarish vositalari mavjud: Portmone,

hamyon, futlyar yoki sumka obraz ko‘rinishini to‘liqligini ta’minlab beradi, ijodkor buni e’tibordan chetda qoldirmasligi shart. Agar ijodkor o‘z uslubida tasvirlashni istasa, bu manba shu vaqtgacha foydalanilmagan bo‘lsa, tasvirlash jarayoni buning yechimi bo‘ladi. Tasvirlash va eskiz detallarini to‘ldirish natijasida ajoyib ish yaratadi.

52-rasm. Bosh kiyim aksessuarlarini tasvirlash

Model qomatini tasvirlash: Model qomatini tasvirlash eskiz namunasini yaratishga yordam beradi. Bu ishini bajarayotganda bir qancha savollarga javob topish lozim bo‘ladi, ayniqsa, mahsulotni model qomatida yoki o‘zgacha ko‘rinishda ko‘rsatish mumkin. Ushbu jarayon poyabzallarning o‘zgacha ko‘rinishdagi illyustratsiyasida ma’qul keladi, aynan to‘g‘ri yoki tasmasli poyabzallar oyoqdagi ayrim kamchilik va nuqsonlarini ko‘rsatmaslikka yordam beradi.

Rasmda ko‘rsatilgan eskiz namunalarini jamlash foydadan holi bo‘lmaydi, bunday jamlanma tasvirlar oyoqning turish holatini tez va aniq tasvirlashni ta’minlab beradi. Tekislikdagi oyoqning turish holati va poshnali poyabzallar etiklami tasvirlashda oyoqlarning bir tomonlama holati tasvirlanadi. To‘g‘ri proporsiyali bosh qismning eskizlari jamlanmasiga ega bo‘lish bosh qismini turli tomonlama gavda va qo‘l harakatlanishida ham aniq tasvirlashga yordam beradi. Model qomatning aksessuarlar bilan tasvirlash uning o‘lchamini aniq olishda yaxshi usullardan biri hisoblanadi. Masalan, sharf yoki kichik dastro‘mol, ro‘mol. Bunday aksessuarlarni model qomatida ko‘rsatilganda o‘lcham va g‘oya aniq namoyon bo‘ladi.

Aksessuarlarni tasvirlayotganda masshtab ketma-ketligida ayrim muammolarga duch kelishingiz mumkin. Sumka yoki hnnmyonni tuzilishi kabi. Ayrim jurnallarda chop etilgan rasmlarda prcdmctlar standart oichamda tayyorlanadi. Masalan, sumka yonida iiyollar lab boyogi yoki atir idishi ko‘rsatiladi. Bunday usul mahsulot musshliibini to‘g‘ri tasavvur etishga yordam beradi.

53-rasm. Qo'l va oyoq kiyimlami model qomatida tasvirlash.

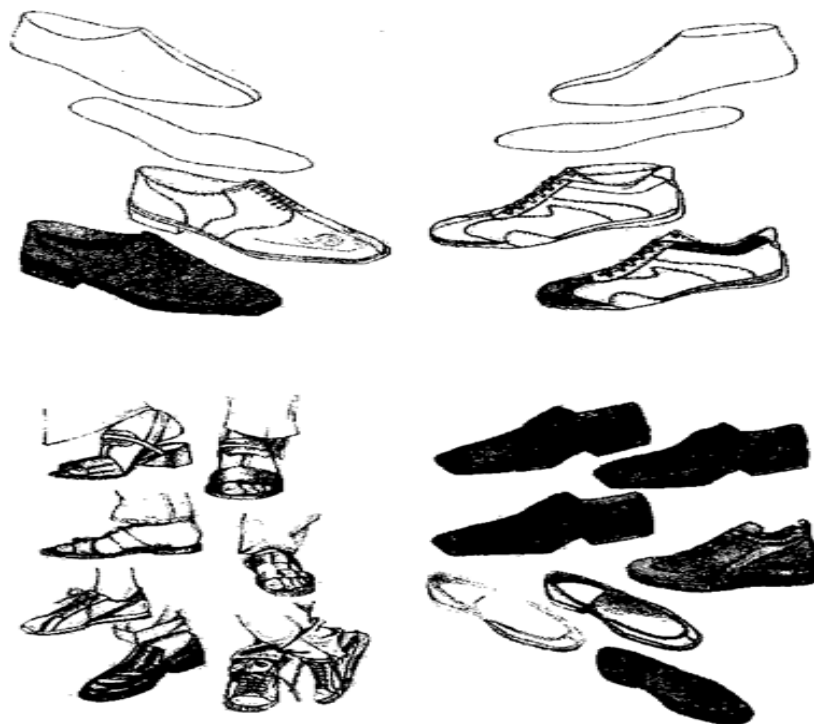
Ayollar poyabzallarini tasvirlash

Ushbu namunalar bir qator vositalardan foydalanib, poyabzalni tasvirlash haqida ma'lumot beradi; bunday yordamchi vositalarga markcrli ruchka, qalam, moyqalam, yumshoq pastellar va boshqalar kirudi. Rasmni nusxalash kabi oddiy usuldan ham foydalaniladi. titdval asosida ma'lum vaqtni rejalashtirib, yangi texnik usullar va ynrddimchi vositalami tajribada sinab ko'rish mumkin.

54-rasm. Ayollar oyoq kiyimlarini turli xildagi texnikalarda tasvirlash.

55-rasm. Erkaklar poyabzallarini tasvirlash

Erkaklar poyabzalini tasvirlash texnikasi ayollar poyabzalini tasvirlash texnikasi bilan o'xshash bo'ladi. Ikkala turdagi poyabzallar bir sahifada tasvirlaganda, erkaklar oyoq kiyimi biroz kattaroq o'lchamda chiziladi. Bu usul tabiiy holatdagi o'lchamni ko'rsatib turadi.

Ayollar sumkasini tasvirlash

Ayollar sumkasini tasvirlashdagi kichik bir muammo eskiz namunasining asl ko'rinishidagidek tabiiy chiqmasligidir. Muammoni bartaraf etishning samarali yo'li eskiz shaklini oddiy qalamda

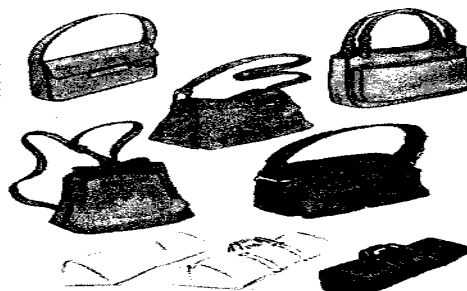
aks ettirishdan boshlash boiadi. Eskiz detallarini chizayotganda, avvalo, boshlang‘ich proporsiya va elementlarni ajratish kerak, so‘ng tasvirni boyitish uchun kichik elementlar qo‘shiladi.

56-rasm. Ayollar sumkasini tasvirlash bosqichlari.

Erkaklar sumkasini tasvirlash

Erkaklar sumkasini tasvirlash jarayoni yuqorida aytib o‘tilganidek, ayollar sumkasini tasvirlash jarayoniga o‘xshash bo‘lib, ijodkor o‘z tajribasidan kelib chiqqan holda fikr va g‘oyalarini ishga solishi mumkin.

57-rasm. Erkaklar sumkasini tasvirlash bosqichlari

Ayollar libosi aksessuarlarini tasniflash

Rasmdagi aksessuarlar jamlanmasini boshqa biror jurnallarning sahifalarida uchratish mumkin, masalan, “How to do the latest look” (So‘nggi ko‘rinishga ishlov berish), “Key must-have pieces” (Kalitning zarur qismlari), “Seasonal gifts” (Mavsumiy sovg‘alar) jurnallari. Rasmdagi aksessuarlar eskizida bir qator tasvirlash usullari ishlatilgan bo‘lib, alohida libos elementlari maromiga yetkazilib ishlov berilgan.

58-rasm. Ayollar aksessuarlarini tasvirlash.

Erkaklar libosi aksessuarlarini tasniflash

Erkaklar libosi aksessuarlarini tasniflash jarayoni yuqorida aytib o'tilganidek, ayollar libosi aksessuarlarini tasniflash jarayoniga o'xshash bo'lib, ijodkor o'z tajribasidan kelib chiqqan holda flkr va g'oyalarini ishga solishi mumkin.

59-rasm. Erkaklar aksessuarlarini tasvirlash

Nazorat savollar:

- 1.Qanday aksessuar turlarini bilasiz ?
- 2.Klassik uslubda qanday aksessuarlar qo'llaniladi ?
- 3.Libos mo'ljaliga qarab aksessuar qanday tanlanadi?
- 4.Qaysi dizaynerlar aksessuar yaratishda kreativ g'oyaga yondashadi?

